mülkiyeliler birliği dergisi

YIL 1966

MALİYE ÖZEL SAYISI

SAYI 5

İÇİNDEKİLER

İkinci Yıla Girerken

Dergimiz, bu sayısıyla bir yılını doldurmuş, ikinci yılına başlamıştır. Birliğimizin yayın organı olan bu Dergi, Birlik Merkezi ile mensupları arasında bağlantı sağlamak ; mensuplarımızın meslekî, sosyal dert ve dileklerini duyurmak ; belli konuları en yetkili kalemlere inceleterek kuramlar ile uygulama arasında köprü kurmak amacıyla yayımlanmaktadır. Birinci yılında çıkan 4 nüshasıyla «Kuruluş», «Plân», «Personel», «Sosyal Kurumlar» konularını ele alarak yukarıdaki amaçlarına ulaşmağa çalışmıştır. Dergimizin, yurdun çeşitli köşelerinde görev almış olan bütün arkadaşlarımıza ulaşması için tüm imkânlarımız kullanılmıştır.

★ ★

Dergimiz, amatörce bir çalışmanın sonucudur. Yayın Kurulumuzda görev almış bulunan arkadaşlarımız, dinlenme saatlerinden fedakârlık ederek bu Derginin çıkması, yaşaması için ellerinden geleni yapmışlardır. Birliğimiz, bu arkadaşlara teşekkürü bir borç bilir.

★ ★

Türkiye'nin seçkin bir topluluğuna hitap eden Dergimizin, ilk sayısından beri en müşkülpesent çevrelerde bile takdir ve ilgi ile karşılandığını memnuniyetle belirtiriz. Bu ilgi ve takdirin devamlı olması, daha da artması en büyük dileğimizdir.

Birliğimiz, daha fazla çalışarak, daha büyük fedakârlıklara katlanarak gösterilen bu ilgi ve takdire lâyık olmaya çalışacaktır.

Saygılarımızla,

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

Anayasamıza Göre Vergi Alanında İdarenin Düzenleme Yetkisi

A. Naci EKŞİOĞLU
Anayasa Mahkemesi Raportörü

BİRİNCİ BÖLÜM

I — Kamu Hizmeti ve Malî Mükellefiyeti Doğuran Sebepler :

Âmme hizmetlerinin ifasını Devlet üzerine almıştır. Devlet umumi mahiyette müşterek ihtiyaçları tatmin eder. Yani milletin umumî menfaatlerinin idaresi Devletin görevidir. Yasama organlarının vazettiği kanunlarla Devlete tevdi edilmiş olan bu görev, tatmin edilecek ihtiyaçların genişliği ve önemiyle mütenasip miktarda Bakanlardan kurulacak icra kuvvetinin yani Hükûmetin idaresi altında müteaddit Bakanlıkların ve bunların İl, İlçe ve Bucaklara kadar yayılmış olan kuruluşlarından meydana gelen merkezi idare vasıtasiyle ifa edilir.

Mahallî mahiyetteki müşterek ihtiyaçların tatminini, yani mahallî menfaatlerin idaresini de merkezi idareye tevdi etmenin mahzurları gözönünde tutularak tarihî gelişmeleri ne olursa olsun bütün memleketlerde bu hizmetlerin idaresi ve ifası, geçen yüz yıldan beri, idarede Ademi Merkeziyet prensibinin tatbiki neticesinde, merkezi idarenin murakabesi altında köy, kasaba şehirlerle, vilâyetlerin halkına veya onların seçeceği temsilcilerden kurulan mahallî meclislere bırakılmıştır. Bunlar, vilâyet ve belediye meclisleridir. Mahallî idareler, merkezi idareden ayrı tüzel kişiliği haiz ve ayrı bir patrimuvana sahiptirler. Devlet bütçesinden ayrı bütçeleri ve gelir kaynakları vardır.

Devlet toplumsal yaşayışın zarurî kıldığı müşterek hizmet ve ihtiyaçların karşılanması ve tatmini ile görevlidir. Bunun gerektirdiği masrafları yapmak mecburiyetindedir. Binaenaleyh masrafları karşılayacak paraların temin ve tedariki vatandaşlar malî yönden bir takım kamu yüklerinin tahmilini zarurî kılmaktadır. Devlet âmme hizmetlerinin ifası için gerekli olan malî vasıtaları hangi kaynaklardan ve ne gibi yollarla elde edecektir. Devlet ile vatandaş arasında malî mükellefiyet ve münasebetler nasıl düzenlenmelidir.

Devlet, âmme hizmetlerini ifa etmek için ferdin, tüzel kişilerin ve iktisadî teşekküllerin gelir ve servetini, çeşitli şekillerde vergilendirmek suretiyle, millî gelirden bir kısmını kamu sektörüne nakleder. Bunu yaparken, mükelleflerin aşırı ve mükerrer vergiler altında kalmamalarını ve millî istihsâl faaliyetlerinin bu yüzden baskıya ve karışıklığa uğramamasına dikkat eder. Bu bakımdan vergilerin tarh, tahakkuk ve tahsili hususundaki yetkilerin muayyen kaidelere bağlanması yani bir tanzime tabi tutulması icabeder. Bu düzenlemenin ana kaynağı ve dayanağı hiç şüphesiz Anayasamızın 61. maddesidir.

★★

İKİNCİ BÖLÜM

II — Anayasamızın 61. Maddesinin Kavramı :

Adı geçen madde şudur :

«Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, Resim ve Harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur.»

Bu maddenin gerekçesi şudur :

«Vatandaş vazifelerinin en önemlilerinden biri olan vergi yükümü de, eski Anayasamızda (Madde: 84 ve 85) ve diğer Anayasalarda olduvu gibi tasarıda yer almıştır.

Verginin, vatandaşın «malî gücüne göre alınması, modern maliye ilminin prensiplerine ve sosyal adalet esasına uygun düşmektedir. Vergilerin ancak kanunla alınması esası, yüz yıllardır kabul edilen ve eski Asayasamızın 85 nci maddesinin birinci fıkrasında ilân edilmiş bulunan bir esastır. (Temsilciler Meclisi Tutanakları S. S. 35: Sayfa 28)

Anayasamızın 61 inci maddesi hükmünü, tarif şekline daha uygun olarak, şöylece düzenlemek kabildir :

«Vergi, herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne ve ancak kanuna göre ödeyeceüi bir yüktür.» Buna göre, Anayasamız çerçevesinde verginin başlıca vasıfları kamu giderlerine karşılık olmak, malî veya ödeme gücüne dayanmak ve bir kanunla alınmaktır. (Prof. Akif Erginay, Maliye ve Vergi Hukuku Dersleri S. 23)

Anayasamızın 61 inci maddesinin 2 inci fıkrasında vatandaştan alınacak yükleri vergi, resim ve harç benzeri olmak üzeer tâyin ve tesbit etmiştir. Şu hale göre bu mefhumların neler olduüunun, tarifi tâyini ve izahı zaruri bulunmaktadır. Şimdi, bunları birer birer inceleyelim.

Malî Yüklerin İlmî Bakımdan İncelenmesi:

1 — V E R G İ :

Verginin kanunlarımızda açıkça tarifi yoktur. Usul Kanunları da verginin ne olduğunu belirtmemiştir.

Prof. Orhan DİKMEN'in işaret ettiğine göre Alman Vergi Usul Kanununda şöyle bir tarif yer almıştır :

«Vergiler, herhangi bir hizmetin karşılığı olmayan ve bir âmme hükmî şahsı tarafından varidat temin etmek üzere, kanunen mükellef vaziyetinde bulunan herkesten bir defalık veya devamlı olarak alınan para ödemeleridir.» (Prof. Orhan DİKMEN Sayfa: 82)

Vergi hakkında verilen ilmî tariflerde de esas itibariyle kanunî tariflerdeki unsurlar yer almaktadır. Prof. Orhan DİKMEN kitabında vergiyi şu şekilde tarif etmektedir :

«Zamanımızda vergi, Devlet veya müdevver vergilendirme selâhiyetini hâiz diğer âmme hükmü şahıslarınca, fert ve kurumlardan (Münferit iktisatlardan); hukukî cebir altında, muayyen kaidelere göre ve karşılıksız olarak alınan para meblâğlarıdır.

Prof. F. Neumark'a göre :

Vergi, ekonomik kıymetleri (kaideten: para meblâğlarının) münferit ekonomilerden siyasi cebir altında Devlete veya müdevver selâhiyetlere sahip diğer âmme hükmü şahıslarına, karşılık istemeğe bir hak mucip olmadan yapılan transferi demektir. Bu transferde icrası lâzım gelen münferit ödemelerin şartları, bilhassa nev'i, ölçüsü sebep ve zamanı, umumî kanun hükümleri çerçevesinde olmak üzere, ekseriya otoriter şekilde, o ödemeleri kabul eden makam tarafından tesbit edilir.» (F. Neumark A. G. E. sayfa: 42-43)

İtalyan Maliye yazarlarından E. Morsali'ye göre vergi :

Vergi, bir kamu teşekkülünün vergileme yetkisi altında bulunan bir kişinin doğrudan doğruya bu yetkinin kullanılmasından doğan patrimuvan mükellefiyetidir.» (E. Morselli Corso di Scienza della Finanza; Milano 1953 S. 131)

Fransız yazarlarından M. Barrére'e, göre vergi :

Vergi, cemiyetin her üyesinin ödeme gücüne göre ve millet temsilcilerinin izni dahilinde, Devlet makamlarınca tâyin edilen bir gelir miktarının ödenmesidir. Vergi, kamu ihtiyaçları giderlerinin finansmanı için mecburî bir iştirak payı olup, Devlet tarafından ayrıca servetlerin dağılışı ve iktisadî faaliyetleri üzerinde bir tesir vasıtası olarak da kullanılabilir.» (Berrére M. Science des Finances et Législation Financière; Toulouse 1952 S. 55).

Fransız yazarlarından L. Mehl'e, göre vergi:

Vergi, Devlet ve diğer mülkî makamların veya kamu kuvveti müdahalesinin kamu yüklerini karşılamak üzere, gerçek kişiler veya özel hukuk veya muhtemelen kamu hukuku tüzel kişilerinden, bunların ödeme güçlerine göre, otorite yoliyle, kesin olarak ve belirli bir karşılık gözetilmeksizin istenen para edasıdır.» (Mehl L. S. 56)

Maurice Duverger'e göre vergi :

Vergi, Devletin fertlerin gelir ve servetlerinden bir kısmının cebir yoluyla alınmasıdır.» (Maurice Duverger, Âmme Maliyesi, S. 8)

Prof. Hasan Saka'ya göre vergi :

Bugün vergi, âmme ihtiyaçlarını tatmin için ve millî tesanüdü temin maksadiyle Devletin hâkimiyetine dayanarak, mukabilinde, fertler için, âni ve muayyen bir hizmet düşünülmeksizin fertlerden aldığı bir kıymettir.» (Prof. Hasan SAKA, Maliye Ders Notları, Çankaya Matbaası, Ankara 1936).

2 — H A R Ç :

Harç muayyen bir hizmet karşılığı ödenen paradır. Prof. F. Hakkı SUR harçları şu şekilde tarif ve izah etmektedir :

«Zamanımızda harçların özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz :

1 — Harçların diğer yüklemelerle müşterek vasfı mecburî oluşudur. Harçlar da vergi ve şerefiyeler gibi Devletin genel giderleri için halkın verdiği bid paydır. Bu yönden harçların da parlâmentolu memleketlerde Millet Meclisinin onanmasına sunulması gerekir. Öte yandan mecburî birer mükellefiyet olarak ve sözleşmeye dayanmamak bakımından harçlar fiyatlardan ayrılır. Çünkü, fiyatla satılan eşya ve hizmetleri almak mecburî değildir.

2 — Harçlarda mükellefler Devlete, kendilerine yapılan belli bir hizmet veya sağlanan belli bir menfaat ve ayrıcalık karşılığı olarak bir para öderler. Bu hizmet karşılığı alınan harçlara misâl olarak mahkeme harçlarını gösterebiliriz.

Özel bir menfaat veya ayrıcalık karşılığı olan harçlara misâl olarak da ihtira beraatı verilirken alınan paraları göstermek mümkündür. Her iki halde de harç Devlete bir ivaz mukabili verilir. Bu bakımdan harç vergiden ayrılır. Çünkü vergi de belli bir karşılık bahse konu olmadığı ve mükellef ödeme gücüne göre para verdiği halde, harçta böyle bir karşılık vardır; ve prensip itibariyle verilen para, elde edilen karşılıkla oranlıdır. Gerçi vergide olsun, harçta olsun, hizmetin Devlet tarafından görülmesi, kamu yararınadır. Fakat harçta ferde

sağlanan menfaat ölçüye gelir ve ânidir. Ve fertten alınan para bununla orantılıdır. Aradan ilgi kalkarsa harç, vergi mahiyetini alır.

Hizmet karşılığı alınan harçların ölçüsü prensip itibariyle o ferde yapılan hizmetin değeri, bir ayrıcalık karşılığı olarak alınan harçların ölçüsü ise bu ayrıcalığın değeri olmak lâzım gelir. «Prof. Hadıl Hakkı SUR, Maliye Dersleri. Cilt, 11 Ankara 1947 sahife 6).

Ord. Prof. İbrahim Fazıl Pelin'e göre Harç :

«Harç, idarenin ifa ettiği bazı hizmetler veya bu hizmetlerin idareye yüklediği masraflar dolayısiyle alınan hususi mahiyette bir takım vergilerdir.» (Ord. Prof. İ. Fazıl PELİN, Finans İlmî ve Finansal Kanunlar, Birinci Kitap 3. Baskı İsmail AKGÜN Basımevi İstanbul 1945, sayfa 261).

Prof. Akif ERGİNAY'a göre Harç :

«Devletin yaptığı bazı hizmetlerden, vergidekinin aksine, fertlerin faydalanma dereceleri kısmen tesbit edilebilir. Diğer bir deyişle kamu hizmetlerinin bir kısmında, genel mahiyette olmakla beraber, bu hizmetlerden fertlerin, tek tek faydalanma dereceleri de gözönüne alınabilir. Bunlar, bölünebilen veya ferdileşen hizmetlerdir. İç ve dış güvenlik hizmetinden veya sağlık tedbilrerinden kimin ve ne kadar faydalandığı bulunamaz; Fakat Tapu, Adliye ve Noter hizmetlerinden belirli kimseler, yani bu hizmetlerden faydalanmak durumunda olanların faydalanma derece veya miktarları, tahmini olarak, tayin ve tesbit edilebilir. Gerçekten meselâ tapu işlerinde genel bir fayda olmakla beraber, ancak gayrimenkul sahipleri, kendi haklarını üçüncü şahıslar karşısında, tapu sicili ile korurlar. Demek oluyor ki bunlar tapu sicil hizmetleri dolayısiyle, özel bir fayda sağlamaktadırlar. İşte harçlar, bu çeşit özel hizmetlerin karşılığı olarak, alınan bedeldir. Bu bedelin, görülen hizmete eşit olup olmamasına bakılmaz. Vergide, hukukî anlamda, bir sebep bulunmadığı halde, harçta, belirli bir hizmet bulunması dolayısiyle, bir sebep vardır. Bu bakımdan tapu hizmetlerinden faydalanmak istemeyenler, yani gayrimenkulü olmayanlar, tapu harcını vermezler. Halbuki, genel kamu hizmetlerinden faydalanma hali olmasa dahi, vergi ödemek zorunluğu vardır.» (Prof. Akif ERGİNAY, Maliye ve Vergi Hukuk Dersleri 1. Kitap Ajans Türk Matbaası Ankara 1964 sayfa: 12-13).

3 — R E S İ M :

Resim, muayyen bir işin veya hizmetin yapılması için yetkili makamdan alınan müsaade karşılığı ödenen iktisadî bir değerdir.

Prof. Akif Erginay Resim hakkında şu tarif ve bilgiyi vermektedir :

«Harçlara benzeyen bir gelir şekli de Resimler'dir. Harçta bir hizmet karşılığı bahis konusu olduğu halde, resim de kamu teşekküllerinin belli bir işi yapmağa yetki vermesi durumu vardır. Meselâ Sinema ve Tiyatro bilet bedelleri üzerinden alınan tayyare resmi, ilân ve reklâm resmi, sefineler resmi gibi resimler, daha ziyade bu işlerin yapılmasına izin verilmesinin bir karşılığıdır; Yoksa belirli bir hizmet hali yoktur.

Bunun gibi, damga resmi, trafik resmi veya hayvan sağlık zabıta resminde bu ölçülerin, yer aldığı söylenebilir. Bütün bunlara rağmen harçları resimlerden ayıran ölçülerin, her zaman, kesin ve belirli olduğu söylenemez. Meselâ; Trafik harcı ile Trafik resminin, mahiyetleri bakımından birbirlerinden ayırmak kolay gözükmemektedir.» (Prof. Akif ERGİNAY, Maliye ve Vergi Hukuku Dersleri 1. Kitap S. 13)

Görülüyorki ilim ve doktrin sahasında vergi, resim ve harç terim ve kavramları birbirinden ayrılmaya çalışılmıştır. Bu ayrılma yeni olduğundan tam bir açıklık ve kesinlik arzetmemektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Mevzuatımız Bakımından Vergi, Resim, Harç :

Vergi, harç ve resim kanunlarımızda açıkça tarif edilmiştir. Bu yüzden tatbikatta bu mefhumlar daima birbirlerinin müteradifi olarak kullanılmaktadır. İcabında harç ve resim vergiyle karıştırılmaktadır. Hatta mevzuatta harç ve resim ekseriya vergi karşılığı olarak da kullanılmaktadır.

Şöyleki :

1) — 1324 sayılı Damga Resmi Kanunu kaldırılmış, yerine 1.7.1964 günlü ve 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu konulmuştur. Her iki kanunda mevzu mükellefiyet konusu ve tarifler hemen hemen birbirinin aynıdır. Buna rağmen 1324 sayılı kanunda Resim; 488 sayılı kanunda ise Vergi adı verilmiştir.

2) — 5432 sayılı Vergi Usul Kanununun 1 inci maddesi vergi ve resim deyimlerini yan yana kullanmıştır. Bir birinden kesin olarak ayırtetmemiştir. Hatta maddenin 10 ncu bendi, istihlâk vergileri ile istihlâk resmini birlikte mütalâa etmektedir.

3) — 198 sayılı Emlâk Alım Vergisi Kanununun 22 inci maddesiyle 5887 sayılı Harçlar Kanununun tapu harcına müteallik hükümleri kaldırılmıştır. 5887 sayılı kanunda harç adını taşıyan mükellefiyet, tarifi ve konusu değişmediği halde, 198 sayılı kanunda Emlâk Alım Vergisi adını almış bulunmaktadır.

4) — 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 1 inci maddesi vergi ve resmi birbirinden ayırmektedir.

5) — Gümrük mevzuatı incelendiği zaman tarifi ve konusu aynı olan mükellefiyetin bazen vergi bazen ise resim adını aldığı müşahade edilir.

6) — Her yıl Büyük Millet Meclisince kabul edilen Bütçe Kanununun Devlet vergi ve gelirlerinin toplanmasına izin veren ve 1925 den

beri yürürlükte bulunan kanunların adlarını sıralayan (C) cetveli incelendiğinde, muhtelif kanunlarda vergi, harç ve resim deyimlerinin birbirlerine yerine pek çok kerre kullanıldığı görülür.

★ ★

BEŞİNCİ BÖLÜM

İdarenin Düzenleme Yetkisiyle İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları :

1 — 29.Nisan.1330 günlü Çarşı ve Mahallat Bekçileri Hakkındaki Kanunun 3 üncü maddesinin, bekçi ücretleriyle ilgili kısmı, Anayasamızın 61 inci ve 126 ncı maddelerine aykırı olduğundan iptâl edilmiştir. Anayasa Mahkemesinin 26.1ğ.1965 gün ve Esas No: 1965/25 Karar No: 965/57 sayılı kararı ile vergi alanında idarenin düzenleme yetkisine ışık tutulmuştur. Bu kararın gerekçesinde «malî bir yüküm olan bekçi ücretlerinin konusunun, matrahının ve nisbetinin gösterilmesi veya hiç olmazsa en yüksek sınırını ve bir de onunla kimlerin yükümlü tutulacaklarının gösterilmesi gerekirken kanunda sadece konu belirtilmiş ve böylece öteki konular, idarenin takdirine bırakılmıştır. İdare, bu takdir hakkında dayanarak ihtiyacı genişletmek suretiyle çok yüksek bekçi ücretleri alabileceği gibi yükümlüleri de kendisi belli edebilecek ve örneğin her ailenin bütün fertlerini bu yüküme tabi tutabilecek veya bazı kişileri bunun dışında bırakabilecektir. Bu çeşit bir uygulama, Anayasanın 61 inci maddesinin sözüne ve amacına uymaz. Anayasa koyucusu malî yükümlerin kanunla konulmasını ve herkesin malî gücüne göre alınmasını emretmekle, bu ve benzeri keyfî uygulamaların önlenmesini hedef tutmuştur. Bu nedele de söz konusu kanun hükmü, Anayasa'nın aynı maddesine aykırı bulunmaktadır. (Resmî Gazete 8 Aralık 1965 gün ve 1271 sayı, sayfa: 2)

2 — 5237 Sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 21. maddesinin 3. fıkrasında yer alan «Bu levhalardan meclislerince düzenlenecek tarifeye göre yıllık bir resmim alınır.» Hükmünü Anayasa'nın 61. maddesine aykırı olduğundan iptaline (Anayasa Mahkemesince Esas No: 965-45 Karar No: 66-16 sayılı kararıyle 29.3.1966 tarihinde) oybirliği ile karar verilmiştir. İdarenin düzenlenme yetkisine rehber olmak ve ışık tutmak üzere adı geçen kararın gerekçesinde şu hususlar yer almaktadır :

Kanunun koyucunun sadece konusunu belli ederek bir malî yükümün alınmasına izin vermesi, bununla konulmuş sayılması için yeter bir neden teşkil etmez. Malî yükümlerin; mükellefleri, matrah ve oranları, tarh ve tahakkuku, tahsil usulleri, müeyyideleri, zaman aşımı gibi çeşitli yönleri vardır. Bunlar, kişilerin sosyal ve iktisadî durumlarını ve hatta temel haklarını etkileyecek uygulamalara yol açabilir. Bu bakımdan kanunla düzenlenmeleri zorunludur. Nitekim tarh ve tahakkuk ve tahsil usulleri ile müeyyideleri ve zaman aşımı genel ve müşterek hukuklar halinde kanunla düzenlenmişlerdir. Öteki yönler, yani mükellef, matrah ve oran yönleri, her malî yükümün özelliğine göre değişmekte olduklarından bu düzenleme her birisi için kanunla ayrı ayrı yapılmalı ve hiç olmazsa, ana hatları, başka bir deyimle çerçeveleri belirtilmeli ve bazılarını niteliklerine göre matrah ve oran için bu mümkün olmazsa yükümlünün en yüksek sınırları tâyin olunmalıdır. Aksi halde, idareye, keyfî uygulamalara meydan verilebilecek çok geniş bir takdir yetkisi tanınmış olur. İdare bu yetkiye dayanarak, mükellefler arasında dilediği gibi ayırımlar yapabilecek ve çok ağır malî yükümler koyabilecektir. Bunun sosyal ve iktisadî düzen üzerindeki sakıncalı etkileri açıktır. Buna yer kalmamak için ilgili kanunlarda, yukarda işaret edilen unsurlar ön görülmelidir. Anayasa Koyucusu, malî yükümleri kanunla konulmasını emrederken, keyfi ve takdiri uygulamaları önleyecek ilkelerin kanunlarda yer almasını kasdettiği şüphesizdir. Bu yapılmadıkça bir malî yüküm kanunla konulmuş sayılmaz.» (Resmî Gazete, 12 Mayıs 1966 gün ve 12297 sayı, sayfa: 2).

★ ★

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ

Yapılan incelemeye göre, Anayasa çerçevesinde, verginin başlıca vasıfları, kamu giderlerine karşılık olmak, malî ve ödeme gücüne göre alınmak ve bir kanuna dayanmaktadır. Muhtelif memleketlerde verginin kanunla alınması hususunda iki ayrı prensip uygulanmaktadır:

1 — Vergi alanında, kanun koyucu, ele aldığı bir konuyu, en ince teferruatına kadar bizzat düzenlemektedir. İdareye bu hususta herhangi bir hareket sahası ve takdir yetkisi bırakmamaktadır.

2 — Kanun koyucu, vergi alanında, ele aldığı bir konuyu en ince teferruatına kadar düzenlememektedir. Zamanımızın idare tekniğinin ve iktisadî konuların arz ve iktisap ettiği önemle mütenasip ve ihtisasa taallûk eden, teferruat sayılabilecek hususların düzenlenmesini yürütme organına bırakabilir. Ancak, bu hallerde, kanun koyucu, mevzuun önemi ve hususiyetine göre takip edilecek siyasetin genel esaslarını tâyin eder. İdarenin, tanzimî tasarrufta bulunabileceği alanın sınırlarını tereddüt ve karışıklığa yer vermeyecek şekilde tesbit eder.

Vergi ve benzeri gibi, malî mükellefiyet alanına giren hususlarda, idarenin çıkaracağı ve uygulayacağı kararlar ile tatbikatta esas ve maksat dışına çıkıp çıkmadığının, yargı organlarınca denetlenebilmesi için, takip edilecek prensip ve siyasetin genel esaslarının, icraya verilen teferruatı düzenleme yetkisinin sınırlarının, kanunda belirtilmiş olması zaruridir.

Gelir Vergisi Kanunu ve Uygulamaları

Ahmet HARMANCI
Gelirler Müşaviri

Giriş :

Gelir Vergisi sistemi bilindiği gibi, 1951 yılında yürürlüğe konulmuştur. O yıldan bu yana, sistemin temel direklerinden olan Gelir Vergisi Kanununda önemli değişiklik ve düzeltmeler yapılmıştır. Denilebilir ki, bu düzeltme ve değişikliklerin sonucunda kanun daha başarılı işlemeğe ve uygulanmaya başlanmıştır. Bununla beraber, her sosyal müessese gibi, sistem gelişme yolundadır. Önümüzdeki yıllarda yeni yeni düzeltme ve değişikliklere uğraması mümkün ve tabiidir. Burada, Gelir Vergisinin geçirmiş olduğu ve bundan sonra geçireceği safhaları üzerinde durulmayacak, sadece mevcut hükümler ana çizgileriyle gözden geçirilmeye ve değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Gelir Vergisi Kanununun Esasları :

Gelir Vergisi Kanununun esaslarını aşağıdaki şekilde ve sıra dahilinde tesbit ve tetkik edebiliriz :

1. Konu : Gelir Vergisi Kanununun konusunu, gerçek kişilerin gelirleri teşkil eder. Gelir, kanundaki tarifine göre, gerçek kişilerin bir takvim yılı içinde elde ettikleri kazanç ve iratların safi tutarıdır. Bu tarifin kapsamına emeği ile geçinen kimselerin sağladıkları gelirler girmektedir.

Görüldüğü gibi, geliri vücuda getiren unsurlar bir hayli çeşitli ve geniştir. Bunların dışında kalıp da vergi ile teklif edilmeyen kazanç ve irat nevi hemen hemen yok gibidir.

Bu itibarla gelirin mevcut unsurlarına yenilerinin eklenmesine imkân olmadığı kesinlikle söylenebilir.

2. Teklif şekli : Gelirin vergilendirilmesi iki şekilde olur : Birisine tam mükellefiyet, ötekisine dar mükellefiyet denilir. Tam mükellefiyete gerçek kişinin Türkiye içinde ve dışında elde ettiği kazanç ve iratların tümü, dar mükellefiyete yalnız Türkiye içinde elde ettiği kazanç ve irat kısmı girmektedir.

Kanunumuzun dar mükellefiyetle ilgili hükümleri dar mükellefiyete ait olanlariyle kıyaslanırsa çok daha ileri ve kavrayıcıdır. Buna mukabil, dar mükellefiyet hükümleri ihtiyacı karşılayamamakta, bu sahada gittikçe gelişen şart ve durumları izliyememekte ve bazı hallerde yetersiz kalmaktadır.

3. Muaflık, İstisnalar ve İndirimler :

a) Muaflık ve İstisnalar : Gelir Vergisi Kanununda gerçek kişilerin şahıslarına muaflık, gelirlerine istisnalar tanınmıştır. Muaflıkta gerçek kişi, şartları içinde kaldıkça hiç vergi vermemektedir. İstisnada ise, gelirin bir kısmı veya tümü vergi dışı kalmaktadır.

Kanundaki başlıca muaflıklar, küçük esnaf ve küçük çiftçi muaflıklarıdır. Bunlardan esnaf muaflığı, son yıllarda yapılan değişikliklerle bir hayli daraltılmıştır. Fakat, açık bırakılan yerlerinden yine de sızmalar olmakta ve vergi kaçırılması önlenememektedir. Çiftçi muaflığı ise, taşıdığı ölçüleri içinde zirai kazancın vergilendirilmesini imkânsız kılan bir müessese niteliğindedir.

İstisnalar, verginin ziyaa uğramasında, muaflıklar derecesinde önemli ve etkili olmamaktadır. Bununla beraber, kanunun bu husustaki hükümleri, zamanla, konulmasındaki maksadı aşan bir genişliğe ulaşmakta, yeni yeni tesisler, kolayca ve rahatlıkla kurulabilmektedir.

Gerek muaflığın ve gerek istisnaların vergi hasılatında husule getirdiği azalmaları rakamla ifade etmek güç, hatta imkânsızdır. Fakat, tereddütsüz söylenebilir ki, sistemin bünyesine ve işleyişine de aykırı bulunan bu açıkların kapatılması devlet bütçesine azımsanmayacak bir gelir sağlayacak, bir yandan ve belki de en önemlisi mükellefler arasındaki eşitsizliği giderecek, vergi adaletini yerleştirecektir.

b) İndirimler : Gelir Vergisi Kanununda başlıca iki çeşit indirim vardır : En az geçim indirimi ve yatırım indirimi.

Geçim İndirimi : Genellikle mükelleflerin daha çok fiziki varlıklarının muhafazası için gerekli gelir dilimleri şeklinde anlaşılmaktadır. Kelime anlamı bu anlayışa elverişli olduğu gibi, uygulanması da bu ölçüde ve istikamettedir.

Geçim indirimi için kabul edilen hadler gelirden düşüldüğü için, neticede mükellefin vergi yükü hafiflemiş olur. Ancak, verginin azalması öte yandan devletin gelirini eksiltmektedir. Bunun içindir ki, geçim indirimi, bütçe imkânları ile sıkı sıkıya bağlı ve onlara paralel bir yön izlemektedir. Nitekim, bu zaruretin sevki ile kanundaki yükseltilmiş indirim hadlerinin uygulanmasına bir türlü geçilememiş, her defasında gelecek yıllara ertelenmesi cihetine gidilmiştir.

Öyle görünüyor ki, Gelir Vergisinden beklenilen hasılât gerçekleşmedikçe bu vergiyi azaltıcı bir etken olan geçim indirimi hadlerinde yükseltmeler yapılması güç olacaktır.

Yatırım İndirimine Gelince ;

Yatırım indirimi de vergiye tabi geliri düşüren müesseselerdendir. Ancak, bu indirim mükelleflerin sadece ticarî ve ziraî kazançlarından yapılmaktadır. Gelir Vergisinde gerçek kişilerin yaptıkları yatırımlar, bunların sözü geçen kazançlarından düşünülmekte ve böylece düşülen kazanç kısmı vergi dışı kalmaktadır.

İndirimden faydalanılmak için yatırımın hangi sahalara yapılacağı, kanunda belli edilmiştir. Bunlar mahiyeti itibariyle daha çok ekonomiktir. Kültürel faaliyetlere de bu arada yer verilmiş bulunmaktadır. Ayrıca kanun yapılan yatırımın Plânlama Teşkilâtının kalkınma plânlarına uygun olmasını da şart koymuştur.

Uygulamalarda, gerçek kişilerden ziyade kurumların (sermaye şirketlerinin) yatırım yaptıkları göze çarpmaktadır. Bu, bir bakıma sevinç ve ümit verici bir sonuçtur.

Şu da var ki, gerçek kişinin veya sermaye şirketlerinin yatırımlarını bahis konusu indirimden faydalanmak maksadiyle yapmış olup olmadıkları çoğu halde kesinlikle tayin edilememektedir. Bir kısım mükelleflerin kendileri için elverişli gördüğü sahaları seçtikten ve yatırıma başladıktan sonra, indirimin haklarında tatbikini istedikleri görülmektedir. Şüphesiz bu karakterlerdeki yatırım, kanunumuzun öngördüğü şart ve gayeye uygun düşmemektedir.

Öte yandan, özellikle dar mükellefiyete tabi olanlar, başka başka teşvik hükümlerinden (Petrol Kanunu, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu gibi) istifade etmek suretiyle memlekete gelmekte ve yatırımlarını yapmaktadırlar. Bu gibilerin bir de söz konusu indirimden faydalanmaları aynı şekilde kanunun maksadını aşan bir durum yaratmaktadır.

Gelir Unsurlarının Tesbiti :

Gelirin gerçek ve safi miktarı, o gelir unsuruna mahsus hükümler dahilinde tesbit olunur. Gelir, genel olarak, ya gerçek ya da götürü usulde bulunur.

Ticarî kazançların gerçek usulde tesbitinden başarılı sonuçlar alınabilmektedir. Bunda, Mülga Kazanç Vergisi Kanunu zamanındaki alışkanlığın rol oynadığı da söylenebilir. Buna karşılık, ziraî kazançlarda gerçek usul kendisinden umulan netice ve verimi sağlayamamaktadır. Diğer gelir unsurlarının bu usulde tesbitinde önemli aksamalar görülmemektedir.

Götürü usul, bir kısım ticaret ve serbest meslek erbabının kazançlariyle hizmet erbabının ücretlerine uygulanmaktadır. Bu usulde vergiye tutulacak kazanç ve ücret bir komisyon marifetiyle götürü olarak takdir olunur. Takdirler çoğunlukla geçim indirimi civarında yapıldığı için alınan vergi mükellef sayısına göre hiç denilecek kadar azdır.

Gelirin Beyanı :

Gelir, gerçek kişiler tarafından şahsen beyanname ile bildirilir. Mükellef beyanda bulunurken yalnız vicdanı ile karşı karşıyadır. İsterse doğruyu söyler, isterse gelirleri yanlış ve noksan bildirebilir. Noksan bildirimler cezayı gerektirirse de bunun meydana çıkarılması ancak vergi incelemesi ile olur. Vergi incelemeleri ise % 3 - 4 civarındadır.

Aile fertlerinin gelirleri ailenin reisi (baba ve koca) tarafından birleştirilerek bildirilir. Bazı gelirlerin birleştirilmemesi kabul edilmişse de bunlar azınlıktadır. Birleştirme keyfiyeti aile gelirinden artan nisbette vergi alınmasını mucip olur. Bundan kaçınmak için ailelerin uydurma yol ve çareler aradıkları ve buldukları bir gerçektir. Özellikle gayrimenkul sermaye iratlarıyla ücretlerin birleştirilmesi zorunluğundan kurtulmak için mülkiyetin başkalarına aktarılması yoluna gidildiği bilinmektedir. Bu gibi muamelelere mahal kalmaması için ücret gelirini toplama dahil etmemek uygun bir şekil olarak teklif olunabilir. Esasen kanun koyucu, bu yolu, ihtiyarî toplamı ile kısmen kabul etmiş bulunmaktadır.

Gelirden Tevkifat :

Beyanname veren mükelleflerin bazı kazanç ve iratlarından beyan safhasından önce, belli oranda vergi tevkif olunur. Bu vergiler, mükellefin sonradan beyan edeceği gelirin üzerinden hesaplanan vergiden indirilir. Beyan zorunluğunda olmayanlar için tevkif yoluyla alınan vergi, mükellefin asıl vergisi yerine geçer.

Tevkifat, iyi işleyen bir müessesedir. Bu sebepledir ki, başlangıçta ücret ve menkul sermaye iratları ile serbest meslek kazançlarına münhasır iken, zamanla, sahasına ticarî kazançlar (taahhüt bedellerini) da alınmış, bir taraftan da verginin nisbeti - menkul sermaye iratları için - yükseltilmiştir.

Vergide Güvenlik Tedbirleri :

Gelir Vergisi, kendi sahasında kendi kendini kontrol edebilen bir vergidir. Konusuna giren kazanç ve iratların doğruluğu karşılıklı olarak denetlenir. Bu denetimin tam ve eksiksiz yapılabilmesi için, gelirin unsurlarının ve bu unsurları sağlıyanların mükellefiyet dışı kalmaması lâzımdır. Bu netice, bu günkü vergi rejiminde henüz sağlanmış değildir.

Bu eksiklik kanun koyucu tarafından, güvenlik müesseseleri tesisi suretiyle tamamlanmaya çalışılmıştır. Bunları, ortalama kâr haddi ve gider bildirimi esasları, asgarî ziraî kazanç esası ve servet beyanı olarak sayabiliriz. Bütün bu tedbirlerin gayesi mükellefi kendi kendisi ile başbaşa bırakıp verginin gerçek miktarı ile bildirilmesini ve ödenmesini teşvik ya da buna zorlamaktır. Bazı hal ve durumlarda bu gayenin husule geldiği görülür. Bazı hallerde ise mükellefi asgarî bir vergi ödemeğe götüren bir müessese karakterine bürünr

Güvenlik tedbirlerinden tutunanı, tutunmayanı, başarı ile uygulananı veya hiç uygulanamayanı vardır. Bunların neler olduğunu bilmek için işin tekniğine inmek, işleyişini gözden geçirmek lâzımdır. Buna imkân olmadığına göre, diğer konularda olduğu gibi buna da kısaca dokunmakla yetinilmiştir.

Maliye Teşkilâtının Genel Kritiği

İlhan ÖZER
Maliye Müfettişi

Oldukça uzun bir süredir vazife gördüğümüz Maliye Teşkilâtının kritiğini yaparken, biraz da kendimizi kritik etmiş gibi olmaktayız. Teşkilâtın kritiği ; bir nisbette aşağıdaki sorunların cevaplarına bağlıdır. Maliye Teşkilâtı halen Devlet içinde lâyık olduğu ehemmiyetli yeri alabilmiş midir? Teşkilâtın Merkezde ve taşrada ana meseleleri nelerdir? Bunlar nasıl halledilebilir? Maliyenin geniş bir mükellef kitlesi ve iş sahipleri ile ilgileri nelerdir? Gerek gelir toplama, gerek masraf yapma politikaları acaba ne gibi ekonomik, sosyal, politik sonuçlar verirler? Bunları ve daha ilâvesi mümkün diğer soruları cevaplandırılabildiğimiz ölçüde, Maliyenin kritiğini yapmak da kabil olmaktadır.

Önce şurasını belirtelim ki, Maliye Bakanlığı her zaman Devlet Teşkilâtı içinde ön sırayı işgâl eden bir kaç Bakanlığın arasına girmiştir ; şayet girememişse girmesi lâzımdır. Maliyenin ilk 3-4 Bakanlık arasında mutlaka yeri vardır veya olmalıdır :

Bunun sebebini şöyle izah etmek mümkündür : Bilindiği gibi, masraf yapmak kolaydır ; geliri sağlamak zordur. Bir masraf bütçesine karşılık, bir gelir bütçesi hazırlamak ; açık varsa bunu kapatmak ve muvazeneyi sağlamak kolay işlerden değildir. Vergi kanunlarını tadil etmek, vergi idaresini islâh etmek, iç ve dış borçlanmayı başarı ile yürütmek ve neticede bütçe denkliğini sağlamak. Bunlara ilâveten Türkiye'nin para, dış ticaret ve döviz, iktisadi politikalarında birinci plânda söz sahibi olmak. Sadece Hazine Genel Müdürlüğü ve M. İ. T. Genel Sekreterliğinin görevlerini saymak dahi, Maliye Bakanlığının ne derece önemli fonksiyonları olduğunu ortaya koyar.

Bütün bunlara rağmen memleketimizde Maliye'ye gereken önemin verildiğini söylemek güçtür. Maliyenin faaliyetleri normal telâkki edilmekte ve gerektiği ölçüde önemsenmemektedir. Her zaman, Maliye memurlarının bir ay devamlı olarak çalışmamaları halinde neler olabilir diye düşünmüşümdür. Gelirler toplanamayacak, masraflar yapılamıyacak v.s. Meselenin ehemmiyeti ancak o zaman, bir defa daha, anlaşılmış olacaktır.

Bugün Maliye Teşkilâtında 15 bin civarında memur vardır. Gümrük ve Tekel ile birlikte, Bütçenin gelir bölümünü temin ederler. Merkezdeki ve taşradaki memurlarımızın çeşitli meseleleri vardır ; şüphesiz taşranın meselelerini, Merkez halletme durumundadır. Ancak, bir çok hallerde taşra teşkilâtına fazlasiyle sahip olunamamış ; onlar için yapılabilmesi mümkün bazı işler yapılamamıştır.

Merkezin meseleleri nelerdir? Merkez genelikle, az masraf yaparak malî teşkilâttan azamî fayda sağlamayı düşünür ; bunun bir sonucu olarak kendisini de malî yönden tatmin cihetine gitmez. Maliyenin sloganı meşhurdur : «Mum dibine ışık vermez.» Bu sebeple, Merkezde yüksek makamları işgal eden memurların gelirleri hakikaten azdır ; gelirlerini artırma çabaları da yoktur. Neticede, Merkezde ekipler kurmak ve çalışmak zorlaşmıştır. Maiye'ye diğer Bakanlıklardan kimse gelmediği halde, dışarı akışlar çoğalmıştır. Gelirler, Bütçe, Muhasebat iyi ve yetişmiş elemanları tutamamak endişesindedir. Sadece, Hazine, Dış Temsilciliklere memur gönderme imkânına sahip olduğundan lüzumundan fazla iyi vasıfta elemana sahiptir. Teftiş ve Hesap Uzmanları Kurulları da devamlı yevmiye vermek suretiyle elemanlarını ellerinde tutabilmektedir.

Kanaatimizce, meseleyi her zaman «malî tatmin» yönünden ele almak lâzımdır. Yetişmiş, güvenilir, çalışkan, elemana herkes sahip olmak ister, onu bir teşkilâta bağlamak için yeteri miktarda ücret vermek birinci sırada gelen bir şarttır.

Taşraya gelince ; oradaki malî teşkilâtın meseleleri daha fazladır. Buralarda Maliye 4 ana hizmet görür ; Devlet gelirlerinin tarh, tahakkuk ve tahsili ; Âmme masraflarının yapılması ; Devlet emlâkinin idaresi ve Devlet dâvalarında Hazinenin temsili. Bu hizmetlerin ifası sırasında, Maliye memuru çeşitli sahalara muhatap olur.

Bütün bu 4 fonksiyonu ifa edenlerin hepsinin müşterek dertleri vardır. Önce ; Maliyede, diğer bazı Bakanlıklarda da olduğu gibi, yetişme ve eğitim bir sisteme bağlanmamıştır. Sadece Maliye Okulu ve Maliye Meslek Kursu taşraya Malmüdürü, Kontrol Memuru, Vergi Dairesi Müdürü ve Yardımcıları seviyesinde memur yetiştirir. Diğer memurların yetişmeleri, âmirlerinin gayretlerine kalmıştır. Vergi ve masraf mevzuatı karışıktır ; her gün değişmektedir ; tebliğler çıkmaktadır ; bu durumda memurun her fırsatta eğitime tabi tutulması şarttır.

Kısaca ; ilk olarak Maliye Memurunun öğretim ve eğitimine ehemmiyet vermek lâzım gelmektedir.

Taşra memurlarının diğer bir önemli meselesi de ; çalışma yerleri, mefruşat, levazım ve kırtasiye konusundadır. Yukarıda bir neb-

ze bahsettiğimiz gibi ; Maliye Bakanlığı az masrafla çok iş yapılmasını ister ; bunun için tahsisatları kıt gönderir. Ancak, bu konuda, yeni binalarda, bol kırtasiye ile vazife görmenin memurlar üzerinde yaratacağı psikolojik rahatlığı hesaba katmak lâzımdır. Çalışma imkânlarının isahı ; memura huzur verir ve çalışma arzusunu geliştirir. Salaş binalar, kıt kırtasiye, kötü mefruşat, işe yarar levazım bulunmaması ve bir de bunlara ilâve edilecek «az ücret» Maliye memurunun moralini bozar.

Taşradaki memurlarımız az ücretle çalışmaktadırlar. Bunlardan iyi olanların bazıları 1950 - 1960 arasında Maliye Teşkilâtını terk etmiş ; diğer âmme kuruluşlarına veya bankalara geçmişlerdir. Bu geçiş halâ devam etmektedir. Ameta Maliye bir okul olmakta ; gelir mevzuatını ve biraz da beyanname doldurmasını öğrenen memur serbest «Mali Müşavir» adiyle serbest çalışmayı tercih etmektedir. Bu dışarı kaçışları önlemenin yegâne çaresi ; memura yeteri kadar mali imkân sağlamaktır.

Bir ilde veya ilçede, daire başkanı durumunda olan bütün memurların muhtelif isimlerle tazminatları olduğu halde ; Maliye memuruna bir şey verilmemiştir ; Kasa tazminatları çok ufak meblâğlardır. Maaş ve tazminatları düşük seviyede olan Maliye memurunun, diğer memurlara karşı küçüklük duygusu taşıdığını ifade etmek mümkündür. Aslında ; Defterdarın, Valinin ; Malmüdürünün de Kaymakam'ın en yakın mesai arkadaşı olması gerekir.

Maliye memuru çok defa derdini duyuramamak durumundadır. Kanunların Maliye Teşkilâtına tanıdığı geniş yetkileri kullanırken vatandaşların şikâyetlerine de muhatap olmakta ; çok ahvalde bu şikâyetler tatsız sonuçlara bağlanmaktadır. Merkez Teşkilâtı, çalışmalarında psikolojik rahatlığa ulaşamamış iken, taşrada bu rahatlığı bulmak pek zordur. Bir misâl ile durumu açıklamak gerekirse, diyebiliriz ki, bütün Genel, Katma Bütçeli İdareler, İktisadî Devlet Teşekkülleri kendi mensuplarına çeşitli sosyal rahatlıklar sağladıkları halde, Maliye böyle bir çalışma düzenine henüz girmemiştir ; Meselâ personelin yaz tatilini geçirmeğe gidebileceği bir kaç sayfiye yeri bulmak ve kullanmak meselesi bu güne kadar ele alınmamıştır.

Maliye Teşkilâtının fonksiyonları itibariyle problemleri de çeşitlilik arzeder. Bir Gelirler Genel Müdürlüğünün meseleleri, bir Muhasebatın, bir Bütçenin ayrı ayrı meseleleri vardır.

Gelirler Teşkilâtı, mükelleflerle olan vergi münasebetlerini ayarlamaktadır. Memleketimizde yaygın şekilde vergi kaçakçılığı yapılmaktadır. Vergi idaresinin kifayetsizliği muazzam vergi ziyaına sebep olmakta. Devlet gelir temin etmek suretiyle sosyal adaleti sağlamak gayesini gerçekleştirmemektedir. Aslında vergi sistemimiz ; daha açık bir deyimle gelirle ilgili kanunlarımız ileri batı memleketleri ile aynı seviyededir. Ve bu konuda devamlı reform çalışmaları yapılmaktadır. Buna mukabil vergi idaresinin meselelerine eğilinmemiş ; bu konuya gerekli ehemmiyet verilmemiştir. Mükellefin vergi karşısındaki psikolojik durumu incelenmemiş ; vergi kaçakçılığı normal bir hadise gibi kabul edilmiştir.

Diğer yandan bütçe ve masraf politikamız bir samimiyete kavuşamamıştır. Kuvvetli Bakanlar, gider bütçesinden esaslı paylar almışlar ; bazı âmme hizmetleri yapılamaz iken, diğer bazı fuzulî sarfiyat göze çarpmıştır. Saymanların Sayıştay'a hesap vermek durumunda olmaları, malî teşkilâtı gelirle meşgul olmaktan alakoymuş, bütün gayretler Sayıştayın zimmet çıkarma hâdisseini önlemeğe hasredilmiştir. Taşra'da gelen tahsisatların sarfiyatı yapıldığından, hiç bir sayman masrafın lüzum veya lüzumsuzluğu üzerinde fikir yormamaktadır. Bu arada, fazla tahsisat koparabilen üniteler, lüzumsuz yerlere sarfiyatta bulunmakta, âmme yararı ve iktisadilik konularına bazı hallerde yer verilmediği görülmektedir.

Hazine emlâkine gelince ; bu emlâkin tescil edilmemiş kısmı, devamlı olarak tecâvüzlere maruz kalmaktadır. O kadar ki, bir çok ilçede Malmüdürlerinin en önemli vazifesini, Hazine adına arazi dâvalarının müdafaası teşkil etmektedir. Bundan önemli ölçüde taşra teşkilâtı şikâyet etmektedir ; ancak bu gün için tatbiki mümkün başka bir çare de yoktur. Buna rağmen ; bir ilçede malî teşkilâtın başı olan Malmüdürünün devamlı olarak Hazine dâvaları ile meşgul bulunmasının hiç bir şekilde kabule şayan bir durum olmadığı da açıktır.

Buraya kadar olan kısımda, genellikle teşkilâtın meseleleri üzerinde durduk. Bir de, Maliye Teşkilâtının dışındakiler, bizi nasıl görmektedirler, bu konuyu ele alalım.

Vergi mükellefi Maliyeden çekinmektedir; zira bilerek veya bilmeyerek yaptığı vergi hataları ağır şekilde ceza görmektedir. Vergi ihtilâfları 3 - 4 senede halledilmekte, bu sürede mükellefin huzuru kaçmaktadır.

Muhasipler ise, istihkak sahiplerine istedikleri an zorluk çıkarabilmektedirler. Bütçe giderlerinde aranan belgelerin eksik veya hatalı olması ; tahsisatın yetersizliği veya yokluğu, (R) cetveline uygun olmaması v.s. gibi, çeşitli sebeplerle zamanında ve tam olarak iş veya maaş sahibinin paralarını vermeyebilirler. Bunlar Maliye aleyhindeki fikirlerin doğup yapılmasına sebep olmaktadır.

Devlet emlâkinin idaresi ve Hazine dâvaları da Maliye Teşkilâtını her zaman küçük düşürebilir.

Bütün bu sayılanlara rağmen Maliye Teşkilâtı, gerek Merkez, gerekse taşra teşkilâtı ile ciddî ve şuurlu bir şekilde çok önemli malî fonksiyonlar ifa etmektedir. Malî politika ile birlikte, iktisadî ve sosyal politikalara da yön vermektedir. Asıl gayemizin sosyal refah ve sosyal adalet olduğunu düşünerek, gerek gelir tahsilinde, gerekse gelir dağılımında - kendi - ölçüleri içinde - bu gayenin gerçekleşmesi için çalışmaktadır.

Kurumlar Vergisi

NAİL POLAT
Maliye Bakanlığı
Vasıtalı Vergiler Müşaviri

GİRİŞ

Bilindiği üzere, 1950 yılı başında yürürlüğe giren Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunları ile - bu meyanda Esnaf Vergisi Kanunu ile Vergi Usul Kanununu da zikretmek yerinde olur - modern anlamda gelir vergisi sistemi vergi mevzuatımıza girmiş bulunmaktadır. Bu olayın vasıtasız vergilerimiz sahasında yapılmış önemli bir islâhat niteliğinde olduğu şüphesizdir. Hatta kazanç vergisinden çok farklı bir sistemi getirmiş olması hasebiyle hareketin köklü bir reform olduğu söylenebilir. Geçen on yedi yıl zarfında memleketimizin değişen ve gelişen ekonomik ve sosyal şartlarına paralel olarak Gelir ve Kurumlar Vergileri Kanunlarında gereken değişiklikler yapılmış, sistem daha olgun ve milli bünyemize daha uygun hale getirilmiştir.

KURUMLAR VERGİSİNİN GELİR VERGİSİ İLE İLİŞKİLERİ :

Kurumlar vergisi, gelir vergisinin özel bir tezahür şekli, onun tamamlayacı bir dalıdır. Şahıs vergileri grubuna dahil olan bu iki vergiden gelir vergisi ise tüzel kişilere ait kazancın vergilendirilmesini ön görmektedir. Bu vergiler arasında, her ikisinin de kazanç ve irade mütevеccih olmaları hesabiyle, bu yönden bir mahiyet farkı yoktur. Kurum kazancı, gelir vergisi mevzuuna giren gelir unsurlarından terekküp etmektedir. Ancak kavradıkları mükelleflerin birbirinden farklı özelliklerinin bulunmasından dolayı, kurumlar vergisi bir çok noktalarda gelir vergisinden ayrılır. Başka bir deyimle , gerçek kişilerle tüzel kişiler arasında, değişik kanun tekniğine ve vergilendirme hükümlerine lüzum gösteren ayrılıklar mevcut olduğundan, gelir vergisinin yanı sıra kurumlar vergisinin mevcudiyeti zaruri olmuştur. Bu ayrılıkların önemlilerine kısaca temas edelim.

Gerçek kişiler için şahsi ve medeni durum bahis konusudur. Tüzel kişilerde, yani kurumlarda ise ekonomik ve malî varlık olarak sermaye temel unsurdur. Bunların vergilendirilmesinde şahsi ahval yerine, sermayeye taallûk eden hususlar nazar alınır. Bu durum mucahevesinde gerçek kişilerin vergilendirilmesinde müterakki nisbetler vergi adaletine uygun düşer. Bütün varlığı sermayeye dayanan kurumlar için müterakkilik bahis mevzuu değildir. Kurumların sayısı az olmakla beraber mükellef itibariyle ödedikleri vergi miktarı ortalama olarak gerçek kişilerden oldukça yüksektir. İşte bu sebebler ve teknik yönden tatbikatta sağlanacak sair kolaylıklar nazara alınarak, tüzel kişilerin vergilendirilmesiyle ilgili hükümler ayrı bir kanunda, Kurumlar Vergisi Kanununda toplanmış bulunmaktadır.

Kurumlar vergisinin gelir vergisiyle münasebetleri mevzuunda bahis konusu olabilecek bir husus da kurumlar vergisine tabi tutulmuş bulunan bir kazancın kurumun ortakları olan gerçek kişiler dağıtılmasında sonra gelir vergisine tabi tutulması halinin vergi mükerrerleri doğurup doğurmadığı keyfiyetidir. Bugün genellikle kabul edilen görüşe göre, kurum ve ortağı birbirinden ayrı ve bağımsız ekonomik varlıklarıdır. Her birinin diğerinden müstakil bir vergi ödeme gücü mevcuttur. Kazanç ortağa intikal etmekle onun «kurum kazancı» vasfı kaybolmakta gerçek kişinin kazancı mahiyetine inkilâp etmektedir. Binnetice bu bakımdan bir mükerrer vergilendirme bahis konusu olmamaktadır.

KURUMLAR VERGİSİ KANUNU

3/6/1949 tarihinde kabul edilen ve 10/6/6949 tarihli resmi gazetede yayımlanmış bulunan 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda bilâhare 192, 199 ve 372 sayılı kanunlarla bazı değişikler yapılmıştır. Kanun sermaye şirketlerinin, kooperatif şirketlerinin, İktisadi kamu müesseselerinin ve derneklere, tesislere, vakıflara ait iktisadi işletmelerin kazançlarını kurumlar vergisine tabi tutmaktadır. Kanunun yürürlükteki hükümlerine göre (Md 1— 6) :

Sermaye şirketleri, Türk Ticaret kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, eshamlı komandit ve limited şirketler ile aynı mahiyetteki yabancı kurumlardır.

Kooperatif şirketler, Türk Ticaret Kanuna veya özel kanunlarına göre kurulan istihsal, satış, yapı ve sair kooperatif şirketleriyle aynı mahiyetteki yabancı kooperatif şirketlerdir. Okul kooperatifleri gibi dernek veya âdi şirket mahiyetinde olanlar kooperatif şirket addolunmaz.

İktisadi kamu müesseseleri, Devlete, özel idarelere, belediyelere ve diğer kamu idarelerine ve müesseselerine ait veya tabi olup faaliyetleri devamlı bulunan ve sermaye şirketleri

ile kooperatifler haricinde kalan ticarî, ve ziraî işletmelerdir.

Kanunda iktisadî kamu müesseseleri hakkında yer alan bu tarifi misallerle kısaca açıklıyalım :

Bu gruba giren mükellefler kamu idarelerine ve kamu müesseselerine tabi iktisadi işletmelerdir. Buradaki «tabi» oluş, işletme sermayesinin kimin tarafından verildiği, sağlanan kazancın ve işletmenin sevk ve idaresinde yetkinin hangi idare veya müesseseye ait olduğu, gibi malî ve ekonomik kıstaslarla tâyin olunmalıdır. Esasen bir iktisadî işletmenin hangi idareye veya müesseseye bağlı ve tabi olduğu genellikle ilgili kanunda, kararnamede veya nizamnamede tereddüde mahal vermeyecek bir sarahatla gösterilmektedir. Kanundaki mezkûr tarif muvacehenesinde meselâ Sümerbank, PTT, herhangi bir özel idarenin piyasadan da iş almak suretiyle işlettiği bir matbaa, belediyeye ait elektrik işletmesi, bir satış mağazası, birer iktisadi kamu müessesesidirler. Bir iktisadi kamu müessesesinin kazanç gayesi gütmemesi, tüzel kişiliğin olmaması, mustakil muhasebenin ve kendisine tahsis edilmiş sermayenin bulunması mükellefiyetine tesir etmemektedir. Yabancı kamu idare ve müesseselerine ait iktisadi işletmelerde keza kurumlar vergisinin mevzuuna girmektedir.

Dernek, tesis ve vakıflara ait veya bağlı olup, faaliyetleri devamlı bulunan ticarî, sınaî ve ziraî işletmeler ile aynı mahiyetteki yabancı işletmeler, dernek, tesis ve vakıfların iktisadi işletmeleri olarak vergi mevzuuna alınmıştır.

Vergiden muaf müesseseler kanunun 7 nci maddesinde gösterilmiştir. Önemli muafiyetler şunlardır :

Bir kısım kurumlar maddede ismen tasrih edilmiştir. Darphane ve Damga Matbaası, Milli Piyango İdaresi gibi.

Kamu idare ve müesseseleri ile dernek, tesis ve vakıflar tarafından ilim, fen güzel sanatlar ile tarım ve hayvancılığı teşvik etmek, genel insan ve hayvan sağlığını korumak ve tedavi etmek gayeleriyle ve içtimai maksatlarla işletilen müesseseler.

İl özel idareleri, belediyeler ve köylere ait bazı iktisadi işletmeler.

Askeri fabrika ve atelyeler, orduevleri ve askeri kantinler.

Münhasıran verem, kanser, cüzzam ve trahom tedavi eden hastaneler.

Bazı şartları haiz kooperatifler.

Kanunun 8 inci maddesi ile kurumların bir kısım kazançları vergiden istisna edilmiştir. Bunların önemlileri iştirak kazançları, kooperatiflerin hesapladıkları risturnlar, kanun veya mukavemelerle vergilerden muaflığı kabul edilmiş olan menkul kıymetlerin temettü, faiz ve ikramiyeleri ve bazı şartlarla kurumların yaptıkları yatırımlardır.

Kanunda tam ve dar olmak üzere iki nevi mükellefiyet öngörülmüştür. (Md. 9 — 12)

Kanunî veya iş merkezleri Türkiyede bulunan kurumlar gerek Türkiye'de gerekse yabancı memleketlerde elde ettikleri kurum kazançları üzerinden vergilendirilirler. (Tam mükellefiyet)

Kanunî ve iş merkezlerinden her ikisi de Türkiye içinde bulunmayan kurumlar ise yalnız Türkiyede elde ettikleri kurum kazançları üzerinden vergilendirilirler. (Dar mükellefiyet)

Kanunun 13 — 19 uncu maddelerinin hükümleri vergi matrahının tayini hakkındadır. 13 üncü madde hükmüne göre kurumlar vergisi, mükelleflerin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri sâfi kurum kazancı üzerinden hesaplanır. Sâfi kurum kazancının tesbitinde, esas itibariyle, gelir vergisi Kanunun ticarî kazanç hakkındaki hükümleri uygulanır.

Kurum kazancının tesbitinde indirilmesi caiz olan giderler 14 üncü maddede, kabu edilmeyen indirimler ise 15 inci maddede gösterilmiştir.

Yabancı ulaştırma kurumlarında matrahın tayini yönünden 18 — 19 uncu maddelerde özel hükümler yer almaktadır. Burada bir nevi götürü usul bahis konusudur. Yabancı ulaştırma kurumlarının Türkiyede elde edilmiş sayılan hasılatına hangi meblâgların dahil olduğu kanunda gösterilmiş ve Maliye Bakanlığınca tayin olunacak ortalama emsal nisbetlerinin bu hasılata uygulanması suretiyle, vergiye matrah olacak kurum kazancının hesaplanacağı belirtilmiştir. Halen kara ulaştırmaları için % 15, deniz ulaştırmaları için % 10 ve hava ulaştırmaları için % 3 ortalama emsal nisbetleri uygulanmaktadır.

20 — 23 üncü maddelerin hükümleri beyanname ile ilgilidir :

Verginin tevkif yolu ile alınması hakkındaki hüküm mahfuz kalmak şartiyle, kurumlar vergisi, mükellefin veya vergi sorumlusunun beyanı üzerine tarholunur. Kurumlar vergisi beyannamesi, hesap döneminin - normal olarak takvim yılıdır - kapandığı ayı takip eden dördüncü ay içinde mükellefin bağlı olduğu vergi dairesine verilir. Yâni, esas itibariyle kurumlar vergisi beyannamesinin nisan ayı içinde verilmesi gerekmektedir.

Kanunda ayrıca, dar mükelleflerin bazı cins kazançları için özel beyan zamanları gösterilmiştir.

Dar mükellef olan kurumların 24 üncü maddede yazılı kazanç ve iratları kurumlar vergisi tevkifatına tabidir. Tevkifatın şekil ve şartları maddede açıklanmış bulunmaktadır.

Kurumlar vergisi, kurum kazancından sermaye şirketleri ile kooperatiflerde % 20, diğer kurumlarda % 35 nisbetinde alınmaktadır. Sermaye şirketleri ile kooperatiflerin vergi nisbetinin diğer mükelleflere nazaran düşük olmasının sebei bunların ayrıca, dağıtılmış veya dağıtılabilir sayılan menkul sermaye iratlarından, Gelir Vergisi Kanunu hükümlerine göre % 20 nisbetinde gelir vergisi tevkif etmeye mecbur olmalarıdır.

Kurumların tasfiyesi, birleşmesi ve devri ile ilgili vergilendirme hükümleri 30 — 39 uncu maddelerde yer almaktadır.

Kurumlar vergisi biri Nisan diğeri Ekim ayında olmak üzere iki çeşit taksitte ödenir. Ancak, hesap dönemleri veya beyanname verme süreleri Maliye Bakanlığınca tayin olunan mükellefler için taksit ayları biri beyannamenin verildiği ay diğeri ise bu ayı takip eden altıncı aydır. (Md. 40)

Yabancı memleketlerde elde edilerek Türkiyede genel netice hesaplarına intikal ettirilen kazançlardan mahallinde ödenen benzeri vergiler Türkiyede tarh olunan kurumlar vergisinden, 43 üncü maddedeki esaslar dahilinde indirilebilir.

Beyannamed gösterilen kazançlardan bu kanuna ve Gelir Vergisi Kanuna tevfikan kesilmiş olan vergiler beyanname üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilir. (Md. 44)

SONUÇ

Kurumlar Vergisi Kanunun yürürlükteki hükümlerini yukarıda özetlemiş bulunuyoruz. Modern anlamdaki vergi tekniğinden faydalanmak ve yurdumuzun gerçeklerini de nazara almak suretiyle yapılmış bulunan radikal bir reformla vergi mevzuatımıza girmiş bulunan kurumlar Vergisi Kanunu bugüne kadar bazı ufak değişikliklere tabi tutulmuş olmakla beraber esas yapısını muhafaza etmiş bulunmaktadır. 17 yıllık uygulama sonuçlarına göre denilebilirki kurumlar vergisi belli başlı hükümleriyle sosyal ve ekonomik bünyemize uygun gelen, yerleşmiş bir vergidir. Kanunun zaruret olmadıkça ve sık sık değiştirlmemiş olması keyfiyeti, bu neticeye varılmasında önemli faktörlerden biri olmuştur.

Bununla beraber, konunun tatbikatta nisbeten zor işleyen ve sık sık ihtilâflara konu olan bazı hükümleri de vardır. Dar mükellefiyete taallûk eden hükmler bu meyandadır. Ancak bu halin sebebinin kanunun kendisinden ziyade, adı geçen mükellefiyet kolunun hususiyetlerinden doğduğunu belirtmek isabetli olur.

Mülkiyeliler Birliği Ödülü

Birliğimizce tertiplenmiş olan (Kalkınma Plânı ve İdareci) konulu Ödüle iştirak etmiş olan eserler önce İlk Seçme Kurulu, bilâhare Son Seçme Kurulu tarafından tetkik edilmiş ve aşağıdaki neticeye varılmıştır :

1. Ödül - Lâyık eser görülmediğinden verilmemiştir.

2. Ödül - » » »

3. Ödül - Zihni Erol Gürsoy - Çamlıhemşin Kaymakamı.

Ayrıca, Son Seçme Kurulunun tavsiyesi üzerine Yönetim Kurulumuz, Bahaddin Güney'e de bir Mansiyon verilmesini kararlaştırmıştır.

Gelecek sayımızda gerek neticelenmiş bu Ödül, gerekse 1967 yılı için tesbit edilecek yeni ödül hakkında geniş bilgi verilecektir.

Ödüle iştirak eden bütün aydınlara teşekkür eder, derece alan arkadaşları tebrik ederiz.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

Gider Vergileri

Ahmet KARAKAYA
Gelirler Müşaviri

1 — Gider Vergilerinin Mahiyeti ve Türkiye'de Gider Vergileri :

Gider vergileri, masraf, satış ve muameleler üzerinden alınmakta olan bir vergidir. Bu vergi bizde ilk defa 1926 yılında uygulanmağa başlanmıştır. 735 sayılı kanunla ve Umumi İstihlâk Vergisi adiyle uygulanan mezkûr vergi, mevzuunun gayet geniş tutulmuş olmasından ve esaslarının o zamanki şartlarımıza uymamasından dolayı ancak 15 ay kadar uygulanabilmiştir. Bu sebeple 1927 yılında, vergi mevzuu daha dar tutulmuş olan bir sisteme, yani Toplu Muamele Vergisi sistemine geçilmiştir.

Toplu Muamele Vergisi tipindeki muhtelif «Muamele Vergisi» kanunları memleketimizde 1957 yılına kadar uygulanmıştır.

1940 yılında kabul edilen 3843 sayılı Muamele Vergisi Kanununun memleket sanayiinin gelişmesini önlediği, verimsiz olduğu ve vasıtalı vergilerimizin çok dağınık ve insicamsız oldukları nazara alınarak, muamele ve istihlâk vergileri alanında da reform hareketine girişilmiş ve neticede 1957 yınında 3843 sayılı Muamele Vergisi Kanunu ve ek ve tadilleri ile, bir çok istihlâk ve hizmet vergileri kanunları ve ekleri ve bu vergilerle ilgili hükümler kaldırılmış ve bu vergiler yerine 6802 sayılı Gder Vergileri Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Gider Vergileri Kanunu ile kaldırılan kanun ve hükümlerin sayısı - 5004 sayılı kanun da dahil - 49 dur.

2 — 6802 Sayılı Gider Vergileri anununun Esasları :

Gider Vergileri Kanunu 1/3/1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Gider vergileri, mevzuu kazanç ve iratlar olan Gelir Vergisine karşılık, harcamaları karşılayan bir vergileme sistemidir.

Gider Vergileri Kanunumuz üç kısma ayrılmaktadır :

a) Birinci kısım, İstihsal Vergisidir. İstihsal Vergisi de, Dahilde Alınan İstihsal Vergisi, İthalde Alınan İstihsal Vergisi olmak üzere ikiye ayrılır.

b) İkinci kısım, Hizmet Vergileridir. Hizmet Vergileri, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Nakliyat Vergisi ve PTT Hizmetleri Vergisi olmak üzere üçe ayrılır.

c) Üçüncü kısım, «Kısımlar Arasında Müşterek Hükümler» dir. Bu kısımda, dahilde alınan gider vergilerinde tarh yeri, beyanname verme zamanı ve yeri, verginin ödenme süresi ile, İthalde Alınan İstihsal Vergisinde, verginin tarhı, ödenmesi ve diğer çeşitli hükümler yer almaktadır.

Gider Vergileri Kanununun Hizmet Vergileri kısmındaki «Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi,» Mülga Muamele Vergisi Kanununun ikinci kısmı olan «Banka, Banker ve Sigorta Şirketlerinin Muamele Vergisi» nin hemen tamamiyle aynıdır. Nakliyat Vergisi ise, mülga 472 sayılı kanun ile, 3828 sayılı kanunun 10 uncu maddesine müstenit Nakliyat Resmi'nin Gider Vergileri Kanununa aktarılmış şeklidir. Yalnız yeni kanunda verginin mevzuu biraz daha genişletilmiş ve otobüslerle yapılan şehir içi yolcu taşımaları ve uçaklarla yapılan taşımalar vergiye tabi tutulmuştur. PTT Hizmetleri Vergisi ile, PTT müraseleleri ile telefon abonelerinden Savunma Vergisi alınması ile ilgili 5004 sayılı kanun arasında önemli bir fark yoktur.

Gider Vergileri Kanununun en önemli kısmı, İstihsal Vergisi kısmıdır.

Mülga Muamele Vergisi Kanunu ile, mamûl maddeler, imalât ve ithalât muamele vergilerine tâbi tutulmuştu. Mamûl madde ise geniş bir şekilde tarif edildiğinden vergi mevzuunu daraltmak üzere kanunda geniş istisna ve muaflıklara yer verilmişti. Muaflıklardan en önemlisi «küçük san'at müesseseleri muaflığı» dır. Bu kanunun 12 nci maddesine göre, beşden fazla işçi çalıştırmayan veya kullandığı muharrik kuvvet iki beygiri geçmeyen küçük san'at müesseseleri Muamele Vergisinden muaftı.

Kanunun tatbikatında, sınai müesseseler işçi ve muharrik kuvvet bakımından bu hadlerin üstüne çıkmamağa, çıkmış olanlar da parçalanarak sözü edilen hadlerin altına inmeğe çalışmışlar ve böylece, mezkûr muaflık hükmü, memleket sanayiinin gelişmesini önleyen en önemli unsurlar arasında yer almıştır. İşte Muamele Vergisinin kaldırılıp Gider Vergileri sistemine geçilmesinin esas sebeplerinden birisi, bu muaflık hükmü idi.

İstihsal Vergisinin mevzuu, muamele vergisinin mevzuuna nisbetle daha dardır. İstihsal

Vergisinin mevzuu, kanuna bağlanmış dört adet tablo ile tayin edilmiştir. Bunlardan I, II ve III numaralı tablolarda yazılı maddeler Dahilde alınan İstihsal Vergisine ; bu tablolarda ve ayrıca IV numaralı tabloda yazılı maddeler ise İthalde alınan İstihsal Vergisine tabidir.

Bilhassa seçilerek tesbit edilmiş olan dahilî vergiye tabi maddeler, küçük san'at müesseseleri tarafından değil, daha ziyade büyük işletmeler tarafından imâl olunan maddelerdir. Bu suretle Muamele Vergisi Kanunundaki küçük san'at müesseseleri muaflığı ile ilgili büyük mahzur hakikaten bertaraf edilmiş oluyordu.

3 — 6802 Sayılı Kanunun Aksayan Tarafları :

a) Mülga Muamele Vergisi Kanunundaki kadar olmamakla beraber, Gider Vergileri Kanununda da istisna ve muafiıklara geniş yer verilmiştir.

Esasen bizde, vergi istisna ve muaflıkları belli prensiplere bir türlü bağlanamamıştır. Vergi kanunlarımızda ve özel kanunlarda, lüzumlu veya lüzumsuz sayısız muaflıklar yer almıştır. Bu muaflıkların kanunlara sokulmasının çeşitli sebepleri vardır. Ancak şurası muhakkaktır ki, vergi kanunlarının uygulanmasında mükelefleri, idareyi ve malî kaza mercilerini en fazla işgal eden bu istisna ve muaflık ihtilâflarıdır. Tanınmasına zaruret olmayan muaflık hükümleri, Hazineyi mühim miktarda gelirden mahrum bıraktığı gibi, boş mesai sarfına da sebebiyet vermektedir. Bir memurun bir dakikalık mesaisinin bedelinin beher yüz lirada 1 kuruş 15 santim olduğu nazara alınırsa, bu konunun önemi meydana çıkar.

b) Filhakika eski Muamele Vergisi Kanunları zamanında bazı mülâhazalarla tanınmış muaflık ve istisnalara, bu günkü şartlara göre lüzum kalmadığı halde, Gider Vergileri Kanununda da yer verilmiştir. Ezcümle, 4 üncü maddenin (g) fıkrasındaki tezyini seramik eşyaya ait istisna hükmü fuzûlidir.

c) Bazı istisna hükümleri de keza faydasız ve vergi ziyaına yol açar mahiyette olduğu gibi, işlemez haldedir de. Meselâ, 4 üncü maddenin (m) fıkrasındaki halı iplikleri istisnası bu türlü bir hükümdür. Bu istisna hükmü idare ve mkellefleri uğraştırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.

d) Bazı istisna hükümleri de işlemez haldedir. Meselâ, 4 üncü maddenin (i) ve (j) fıkralarındaki vergi iadesi esası işlememekte, işletilememektedir. Keza kanunun 6 - 9 uncu maddelerindeki vergi iadesi esası da işletilemeyen bir mekanizmadır. Ancak ihracatta vergi iadesine ait 261 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 6 - 9 uncu maddeler hükümleri lüzumsuz hale gelmiştir.

e) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ile ilgili 29 uncu maddedeki istisna hükümleri, başlangıçta vergi mükerrerliğini önlemek gibi bir prensibe dayandığı halde, bilâhare kabul edilen ek kanunlarla bu prensipten uzaklaşılmıştır.

f) Aynı cins maddeye ait vergi nisbetlerinin çeşitli olması da büyük mahzurlar doğurmaktadır. Meselâ, dikiş ve nakış ipliklerine ve straygarn ipliklerine ait vergi nisbetlerinin, ortada önemli bir sebep olmadığı halde, esas nisbetten çok düşük tutulmuş olması, vergi ziyaı gibi büyük bir mahzura yol açtığı gibi, tatbikatta büyük zorluklar da doğurmaktadır.

4 — Gider Vergilerinin tenkit edilen tarafları :

Gider vergilerine yöneltilen tenkitlerin hemen hemen tamamı İstihsal Vergisine karşıdır. Bu tenkitler şunlardır :

a) Gider vergilerinin bütünlüğü sağlanamamıştır : Filhakika Tekele tâbi maddelerle şekerin İstihsal Vergisi mevzuuna alınması mümkün ve lüzumlu olduğu halde, bu maddeler verginin şumûlüne alınmamışlardır.

Halen Tekele tabi maddeler tütün, ispirto ve ispirtolu içkiler, çay, tuz ve oyun kâğıtlarıdır. 6747 sayılı kanun gereğince de şeker, Şeker İstihlâk Vergisine tabidir.

Tütün, ispirto ve ispirtolu içkiler, çay ve tuz üzerine mevzu Savunma Vergisi ile bu maddelerin satışından elde edilen Tekel Safi Hasılatı Genel Bütçeye irat olarak intikal etmektedir. Oyun kâğıtlarının geliri ise Kızılay'a bırakılmıştır. Şekere gelince : 6747 sayılı Şeker Kanunu hükümlerine göre, beher kiloda, toz şeker 85 kuruş, kesme şeker 100 kuruş İstihlâk Vergisine tabidir. Vergi, satış üzerinden, aylık beyannamelerle şeker fabrikalarınca ödenmektedir.

Memleketimizde 1926 yılından itibaren kurulmağa başlanmış olan şeker fabrikalarına, çok geniş imtiyazlar ve imkânlar sağlanmıştı. Bugün şartlar değiştiği halde bu imtiyazlar gene devam etmektedir. Şeker fabrikalarının diğer sanayi kollarından malî bakımdan çok avantajlı durumda olmasının sebebi, pancarın alım fiyatı ile şekerin satış fiyatının Hükûmetçe tesbit edilmekte olmasıdır.

Şeker Kanunu ile şeker fabrikalarına tanınmış olan imkânlardan en önemlisi kâr garantisidir. Bu esasa göre, şeker fabrikalarının ödenmiş sermayelerinin % 10'u nisbetindeki bir kâr net olarak ortaklara tevzi edilecektir. Yani şeker fabrikasına ve dolayısiyle ortaklarına verilecek kârdan vergi, resim vesaire adlarla hiç bir meblâğ alınmayacaktır.

Bu hüküm şeker fabrikalarının zarar etme endişesini ortadan kaldırmaktadır. Böyle olunca da bu fabrikaların maliyetlerini istedikleri gibi kabartacakları, fuzûlî masraflardan çekinmiyecekleri tabiîdir.

Kristal şekerin Hükûmetçe tesbit edilen toptan satış fiyatı 250 kuruştur. (Maliyet + vergi + kâr) toplamının normal olarak toptan satış fiyatı kadar olması icabeder. Fakat fiiliyatta sözü edilen toplam, satış fiyatının çok üstünde tekevvün etmektedir. Neticede aradaki fark büyük meblâğ yekûnları halinde Hazinenin sırtına yüklenmektedir.

Bundan başka ihraç edilen şeker maliyeti ile ihraç fiyatı arasındaki menfi farklar dolayısiyle de Hazine büyük külfetler altına girmektedir.

Şeker Kanunundaki bahis konusu hükümlerin bertaraf veya ıslâh edilmesi kaydiyle, şekerin ve ayrıca Tekel maddelerinin Gider Vergileri Kanununun mevzuuna ve disiplini altına alınması yerinde bir hareket olur.

b) Tabloların iyi tertip edilmediği ve vergi mevzuuna giren maddelerin iyi seçilmediği de tenkit konularından birisidir.

Filhakika Dahilde Alınan İstihsal Vergisinin ilk istihsal maddelerinden alınması gerekirdi. Fakat kanuna bağlı I, II ve III numaralı tablolarda yazılı maddelerin hepsi ilk istihsal maddesi değildir. Bunlardan bilhassa II numaralı tablodaki maddeler tamamiyle mamûl maddelerdir.

Aslında tabloların ikiye indirilmesi mümkündür. II numaralı tablonun 1,2 ve 7 nci pozisyonları I numaralı tabloya, diğerleri ithal maddeleri tablosuna aktarılabilir. Esasen 482 sayılı kanunla II numaralı tablonun 3,4,5 ve 6 ncı pozisyonlarındaki eşya dahilî vergiden istisna edilmiş ve bu suretle ilk maddeden vergi alma esasına olan aykırılık bir dereceye kadar giderilmiştir. Keza III numaralı tablodaki maddelerin bir kısmını I inci tabloya, bir kısmını da ithal maddeleri tablosuna aktarmak imkânsız bir şey değildir. Nitekim Vergi Reform Komisyonu da yaptığı çalışmalarda tabloların ikiye indirilmesini derpiş etmiştir.

İstihsal Vergisinin mevzuu başlangıçta çok dar tutulmuştu. Bilâhare ek kanunlarla bazı maddeler, ezcümle ağaç ve mamûlleri, vergi mevzuuna alınarak verginin şümûlü biraz artırılmıştır. Halen gıda ve deri sanayii tamamiyle vergi dışında bırakılmıştır.

Tablolara yeniden vergiye tabi tutulacak bazı maddelerin ilâvesi mümkündür. Ancak tablolar yeniden tanzim edilirken, vergi mevzularının sarih ve vazıh olması için, Gümrük Giriş Tarife Cetvelindeki esaslara göre hareket edilmesi gerekecektir.

c) Bazı mamûl maddelerin Dahilî Vergiye tâbi tutulmamış olması da tenkit edilmekte ve bu yüzden istihsal Vergisinin verimli olamadığı ileri sürülmektedir.

İstihsal Vergisi esas itibariyle ilk istihsal maddelerinden alınan bir vergi olduğuna göre, mamûl maddelerin Dahilî Vergiye tabi tutulması demek, bu verginin prensiplerinin ihlâl edilmesi demek olur. Prensibini ihlâl ederek bu vergiyi dejenere etmektense, mamûl maddeleri Dahilî Vergiye tabi tutmayı sağlayacak bir başka Muamele Vergisi sistemine geçmek daha evlâdır.

d) Motorlu kara taşıtları ile yapılan yük taşımaları ve şehirlerarası yolcu taşımalarının Nakliyat Vergisi şümulüne alınmamış olması devamlı tengitler arasında yer almaktadır.

Kamyonlarla yapılan yük taşımalarının ve otobüslerle şehirler arasında yapılan yolcu taşımalarının Nakliyat Vergisine tabi tutulmamasının demiryolları aleyhine bir durum yarattığı ileri sürülmektedir. Filhakika demiryolu taşımaları Nakliyat Vergisine tabi olduğuna göre, sözü edilen kara yolu taşımalarının da vergi mevzuuna alınması gerekeceği tabiidir. Ancak, memleketimizde karayolu ile yapılan taşımalar henüz inkişaf halindedir. Bu taşımaların bugünkü halleriyle Nakliyat Vergisi esasları dahilinde kavranmaları imkânsız gibidir.

Kara ve demiryolları taşımaları arasındaki adaletsiz durum gerekçe olarak gösterilmek suretiyle akaryakıtların İstihsal Vergisine evvelce iki defa zam yapılmış, fakat bu adaletsiz durum gene giderilememiştir. Meselâ, aynı mülâhazalarla otomobil lâstikleri hususî bir vergiye tabi tutulsa mes'ele gene halledilemiyecektir. Hatta, bir çaresi bulunarak karayolları taşımaları Nakliyat Vergisine veya bu taşıtlar bir mururiye resmine tâbi tutulsalar bile, Demiryolları İdaresi zarar etmekten gene kurtulamıyacaktır.

e) Gider Vergileri, sistem olarak da tenkit konusu yapılmaktadır. Ezcümle, ilk maddeden ve dolayısiyle istihlâke uzak bir safhadan alınan bir vergi olan İstihsal Vergisi nisbetlerinin zarurî olarak yüksek tutulduğu, vergi nisbetinin yüksek tutulmasının da vergi kaçakçılığını teşvik ettiği ; keza verginin ilk maddeden alınması sebebiyle, bu ilk maddeden mamûl zarurî ihtiyaç maddelerinin az, lüks maddelerin ise daha yüksek vergiye tabi tutulması lâzım geldiği halde, bunların her ikisinin de aynı vergi yüküne tabi kılındığı ileri sürülmektedir.

İkinci mahzur varittir. Fakat birinci iddia varit değildir. Gider Vergileri Kanununun uygulandığı on yıllık süre zarfında önemli vergi kaçakçılıkları olaylarına rastlanmamıştır. Halbuki Muamele Vergisi Kanunu zamanındaki kaçakçılık olayları çok daha fazla idi.

İstihsal Vergisi sisteminin kabul edilmesinin sebeplerine yukarıda temas edilmişti. Bunlardan başka İstihsal Vergisi, bir vergi sisteminde bulunması gereken iki önemli vasfı haiz bulunmaktadır. Bunlardan birisi, bu vergi, sanayiin gelişmesini ve işletmelerin büyümesini önleyici vasıfta bir vergi değildir. Ayrıca, gene İstihsal Vergisi, tarh, tahakkuk ve tahsili kolay ve dolayısiyle idarî maliyeti çok düşük bir vergidir.

Netice itibariyle, bu gün için İstihsal Vergisinin noksanlıklarını tamamlamak suretiyle devam ettirilmesi gerekmektedir. İleride, Ortak Pazar Vergisi haline gelmekte olan Eklenen Değer Vergisi sisteminin kabulü mümkündür.

VERGİ KAÇAKCILIĞI

Zeki KURUCA
Maliye Başhesap Uzmanı

Kalkınma ve İhtiyarî Tasarruf :

Geri kalmış memleketlerin özelliklerinin başında sermaye yetersizliği gelmektedir. Böyle bir memleketin kalkınma yolculuğuna çıkması halinde, karşılaşacağı en yüksek engel işte bu sermaye yetersizliğidir. Sermaye yetersizliği geri kalmış ekonomiler için kalın çemberli bir fasit dairedir. Yani sermaye yokluğu yüzünden iktisadî kalkınma yapılamamakta ; iktisadî kalkınma sağlamadıkça da sermaye teşekkül etmemektedir. Burada sözünü ettiğimiz sermaye özel sermayedir. Özel sermayenin meydana gelebilmesi için ise, vatandaşların gelir seviyesinin tasarruf yapmıya yeterli olması lâzımdır. Halbuki geri kalmış memleketlerde vatandaşların gelirleri, tasarruf yapmak şöyle dursun ; geçinmeklerini sağlayacak miktarın bile altındadır. Bu bakımdan, bankalarımızın bangır bangır bağırarak, vatandaşları tasarrufa teşvik etmeleri, vatandaşın yemeyip içmeyip boğazından keserek bankalara koşmalarını istemektedir. Bununla, iktisadî yönden geri kalmış ülkelerin halklarının gelir seviyelerinin ihtiyarî tasarruflara imkân veremiyeceğine değinmek istiyoruz. İhtiyarî tasarruf olmayan ülkelerde ise, bu sebeble, Özel Sermaye Teşekkülüne imkân yoktur.

Kalkınma ve Mecburi Tasarruf :

Bu imkânsızlık karşısında geri kalmış ülkelerin kalkınması nasıl sağlanacaktır? Bugüne kadar, yatırım yapmadan kalkınmaya, sermaye olmadan yatırım yapmaya ve nihayet tasarruf olmaksızın sermaye teşekkülünün mümkün olduğuna dair bir mucize keşfedilememiştir. İhtiyarî tasarruf olanağının çok az olması karşısında, kalkınmanın temeli olan sermaye nerden ve nasıl elde edilecektir. Bunun tek yolu vardır : O da mecburî tasarruf demek olan Vergi'dir. Dışardan gelen yabancı sermayeler ile borçlanmalar yoluyla temin edilen sermayeler, sonunda fiat makanizması ile veya vergi şeklinde vatandaşlar tarafından ödeneceğinden vergi kalkınmanın finansman kaynağı olarak önemini hiçbir zaman kaybetmemektir. Yani vatandaştan yeteri kadar vergi alamadıkça istenilen derecede kalkınmaya hiçbir şekilde imkân yoktur. Gerek ilim adamları gerek politikacılar ve gerekse tatbikatcılar, vergi ile kalkınma arasındaki bir ilişkiyi akıldan çıkarmamalıdır.

Kalkınma ve Vergi :

Bir geri kalmış memleket olarak kalkınmamızla çok ilgili olan vergi fenomeniyle yakından ilgilenmek gerektiğini herkes kabul eder. Diğer taraftan Anayasamız, kamu giderlerinin karşılanması için herkesin malî gücüne göre vergi vermesini bir vatandaşlık ödevi olarak öne almıştır. Bu yargıya göre, Vasıtalı Vergiler malî güce göre ödenmediği için Anayasaya aykırı düşmektedir. Anayasanın öngördüğü ve malî gücü esas alan vergiler ise vasıtasız vergilerdir ve bunların başında da Gelir ve Kurumlar Vergileri gelir. Bu vergilerin de mükelleflerin malî güçlerine göre verilmiş olması Anayasanın emredici bir hükmüdür.

Şimdi Devlete düşen vazifenin, bütün organlariyle, Anayasanın bu hükmünü ve diğer malî kanunların hükümlerini noksansız olarak uygulamak olduğuna şüphe yoktur. Devleti idare edenlerin de bu gerçeği akıldan çıkarmamaları icabeder.

Millî Bir Spor :

Verginin kalkınmadaki yeri bu kadar derin ve önemli olunca, kalkınmaya olumsuz etkisi yönünden vergi kaçakcılığı fenomeninin önemi de o nisbette meydana çıkmaktadır. Hemen şunu ifade edelim ki, vergi kanunları ne kadar modern olursa olsun, memleket gerçekleri, onun başarısını şartlandırmaktadır. Sosyal emniyetin zayıf, ortalama gelir seviyesi çok düşük olan ülkelerde, beyana dayanan vergilerin başarı şansı sınırlıdır. Birçok mükelleflerin, ağır hayat şartları sebebiyle Hazineye ödeyecekleri vergileri dahi istihlâk ettikleri bir gerçektir. Ve gene bir gerçektir ki, birçokları da vergi kaçakcılığını millî bir spor haline getirmişlerdir. Devlete düşen vazife, bu millî sporun oyuncularını azaltmak ve sahalarını gitikçe daralmaktır. Devlet etmenin başarısı biraz da buna bağlıdır. Bu sporun oyuncuları arttıkça ve oyun sahaları genişledikçe ve cesaretlerini artıracak imkânlar çoğaldıkca, kamu giderleri vasıtalı vergiler yoluyla boğaz tokluğuna vatandaşlık yapan halkımızın omuzlarına yıkılır.

Vergi Kaçakcılığının Genişliği :

Bu genel görüşlerden sonra, şimdi memleketimizde ne kadar vergi kaçırıldığını araştıralım. Bir defa şunu söylüyelim ki, memleketimizde ne kadar vergi kacırıldığını gösteren hesap ve rakamlar yoktur. Fakat bazı karinelere dayanılarak tahminî hesaplar yapılabilir. Bu hesap yollarından biri de, sektörlere düşen millî gelir payı ile bu sektörlerden sağlanan gelir ve Kurumlar Vergisi'ne dayanarak, bu sektörlerden en doğru vergi ödeyeni esas alınarak diğer sektörlerden alınması gereken verginin bulunması usûlü olabilir.

1963 yılına ait rakamlara göre durum söyledir. (1963 Devlet Bütçesi ; Devlet Gelirleri Bülteni S. 63 ve K. Plânı)

Sektörler	Millî Gelir Payı	Vergi Tahsilâtı	Tahsili Gereken
Hizmet	8 milyar	1.440.281.249	1.440.281.249
Ticaret - Sanayi	20 »	1.120.082.855	3.000.000.000
Serbes meslek	1.5 »	68.356.153	225.000.000
G. Menkûl	1.5 »	58.829.404	225.000.000
Ziraat	18.5 »	24.457.287	500.000.000
	49.5 milyar	2.712.006.948	5.390.281.249

Bu tabloda tahsili gereken vergi miktarları, vergi kaçırma imkânları hemen hemen bulunmayan hizmet sektörünün ödediği vergiler esas alınarak hesaplanmıştır. Millî gelirden paylarına 8 milyar düşen hizmetlilerin, genel bütçeye dahil olanlarla birlikte ödedikleri vergiler 1,5 milyar liraya yaklaşıktır. Buna göre hizmetliler elde ettikleri gelirlerinin % 15 inden fazlasını vergi olarak Devlete vermektedir. Bu nisbeti esas alarak diğer sektörlerin ödemesi gereken vergi miktarları hesaplanmıştır. Ziraat sektörünün özel durumu gözönüne alınarak 500 milyon vergi ödemesi gerektiği tahmin edilmektedir.

Bu hesaplar, bütün sektörlerdeki muaflık ve istisnaları ve vergi nisbetlerinin ayni olduğunu farzetmek suretiyle yapılmıştır. Gerçekte hizmet sektöründeki muaflık ve istisnalar, diğer sektörlere nazaran fazla olmadığı gibi, hizmet gelirleri küçük parçalara ayrıldığından vergi cetvellerinin düşük nisbetleri üzerinden vergilendirildiği düşünülürse, yukardaki tabloda tahsili gereken vergiler toplamı olan 5.390.281.249 lira verginin ortalama miktarı gösterdiği anlaşılır. Bu hesaplara göre, memleketimizde sadece Gelir ve Kurumlar Vergisi olarak 2.678.274.301 lira vergi kaçırılmakta olduğu meydana çıkmaktadır ki bu, fiilen ödenmekte olan Gelir ve Kurumlar Vergisi miktarına eşit bir rakam demektir.

Sonuç:

Sonuç olarak, iyimser bir görüşle, memleketimizde tahsil edilen Gelir ve Kurumlar Vergisi kadar vergi kaçırıldığını söyleyebiliriz. Bu kaçakcılıktan sektörlere düşen miktarları, yukardaki tablodan hesaplamak mümkündür.

Şimdi düşünelim. Bu kaçakcılığın, devletten ve mükelleften gelen sebeplerini bir yana bırakırsak, anatomisini ortaya koyduğumuz bu durum ne ifade eder ve kalkınma çabalarımız karşısında bu durumun ne gibi etkileri olmaktadır?

Bu durum, bazı sektörlerde yer alan vatandaşlarımızın kamu giderlerine malî güçleri nisbetinde iştirak etmediklerini ve yükün ağırlığını diğer vatandaşların üstüne yıktıklarını ifade eder. Kalkınma ve iktisadî faaliyetlerin içinde ve önünde bulundukları için kalkınmanın meyvalarını daha önce toplamak durumunda olan sektörlerin, devlet harcamalarına daha az bir oranda katılmaları sosyal adaletsizliği de şiddetlendirmektedir.

Bu durum, vergi kaçakçılığını önleminin çareleri bulunduğu takdirde Devlet eline 2,5 milyar lira daha gelir geçmesini mümkün kılacağından, devlet bütçesini açıksız kapatmak, tasarruf bonosunu kaldırmak, yatırımları artırmak ve hatta vergi nisbetlerini makûl ölçülerde indirmenin ve düşük gelirli vatandaşlara nefes aldırmanın imkân dahilinde olduğunu göstermektedir.

Bu imkânlar hükûmetler için de cazip olsa gerektir. Kanunlara uymayan bir kısım vatandaşların Cumhuriyet kanunlarına riayet etmelerini isteyip ve bunu da fiilen sağlayarak, onların da dahil bulunduğu bütün vatandaşların hizmetine koşmak, sosyal devlet anlayışına çok uygun düşer. Aslında köylü, kentli, memur, âmir, iş adamı, politikacı ve işçi olarak bütün vatandaşlar da devletten bunu istiyor, bunu bekliyoruz.

GELECEK SAYIMIZ

Dergimizin gelecek sayısı «İdarî Yargı» ile ilgili konulara ayrılmıştır. Bu maksatla ;

1 — Danıştay - Kısa tarihçe - Hizmeti.
2 — Danıştay kararlarının geçerliliği ve uygulama imkânı.
3 — Alt kademe idarî yargı görevini haiz merciler
a) İdare Kurulları,
b) İtiraz Komisyonları,
c) Hakem Heyetleri (Gümrük) ve diğerleri.
4 — Bu mercilerin kararlarının geçerliliği.
5 — Düşünülen Bölge İdare Mahkemeleri.
6 — İdarî Yargı mercilerinin geliştirilmesi gayretleri.
7 — Yabancı ülkelerde idarî yargı ve idarî yargı mercileri.

konularında veya bu hususlarla ilgili konularda yazılmış yazılarınızı bekliyeceğiz.

Ekonomik Kalkınma ve İtalyan Mucizesi

Muammer Yahya İSLÂMOĞLU
Maliye Başmüfettişi

Çağımızda, (Les Pays Sous - Développeé) diye tanımlanan geri kalmış memleketlerde ekonomik kalkınmanın sağlanması için üç sistem tavsiye edilmektedir. Devlet Müdahalesi, Özel Teşebbüs hamlesi ve Karma Ekonomi denemesi.

Türkiye'de bu sistemlerin hepsi de uygulanmış ; beş yıllık Kalkınma Plânında, sonucu yönde ilerlemenin faydası ve zarureti üzerinde durulmuştur.

Ancak, bu «resmi fiili» durumuna rağmen ; el'an, aydın ve ekonomik çevrelerde ; Devlet müdahalesinin yersiz, yetersiz ve isabetsizliği belirtilmekte ; Kamu İşletmelerinin bazılarının Özel Sektöre devri konusunda tartışmalar sürüp gitmektedir.

Bu hususta ortaya atılan iddialar ise şunlardır :

«Devlet, iyi tedbirli bir tacir değildir. Ekonomik faaliyetinde, verim ve rantabilite ikinci plânda gelmektedir. Netekim, adetleri 25 - 30 civarında olan İktisadi Devlet Teşebbüslerinin hemen hemen hepsi de zarar etmektedir. Çünki, bürokrasi, politik faktörler ve kamu hizmeti mülâhazası, (kâra geçmeye) imkân vermemektedir. Kısacası, (millî ekonomide) gelişme ; Özel Sektör yolu ve hamlesi ile sağlanmalıdır.»

Bu iddiadaki isabet derecesini araştırmak için, akla şu soru takılmaktadır :

Acaba, geri kalmışlar arasında, Devlet eliyle kalkınan memleketler yokmudur? Başka bir deyimle Devlet Teşebbüsleri, her ülkede olumsuz sonuçlar mı vermektedir?

İşte, bu yazıda, İtalyayı dev adımlarla gelişmiş ülkelere doğru sürükleyen ve (İ. R. İ.) diye adlandırıla «Devlet Sınai Müesseselerinin» başarısına dokunulmakta ; neticede, yukarıdaki soruların cevabı da verilmiş olmaktadır.

I

İ. R. İ. inisiali, (İnstitute of İndustrial Reconstruction) kelimelerinin yerini tutmakta ; «Sınaî Rekonstrüksion Müessesesi» anlamını taşımaktadır.

İ. R. İ. otuz üç sene, İtalyan sanayiinde, Devlet payı olan işletmeleri kontrol ve idare eylemiş ; Avrupanın dördüncü sınai gurubu payesine yükselmiştir.

İ. R. İ. yoluyla İtalyan Devleti ; memleket için hayatî önemi haiz olan sektörlerde, ekonomik kalkınmayı kamçılamak ve kontrol etmek imkânını elinde tutmuştur.

Adetleri, takriben 130 u bulan anonim şirket vasfındaki işletme ve müesseseler, İtalyan sanayii ve ekonomisinde gerçekten büyük ve önemli yerler almıştır.

Hâlen(**Finmare, Fincantieri, Finmeccanica, Finsider, Finelectrica** ve **Stet**) kelimeleriyle adlandırılan 6 belli başlı faaliyet kolları ; sırasıyla, «Deniz Yolları, Gemi Yapı Tezgâhtarı, Mekanik Sanayii, Demir ve Çelik Sanayii, Elektrik Enerjisi ve Telefon İşletmeleri», Devlet eli ve otoritesi ile sevk ve idare edilmektedir.

Bu faaliyet alanları, Banca Commerciale İtaliana, Credito İtaliano ve Banca di Roma gibi belli başlı bankalar tarafından mali yardım görmekte ; zararların, Devlet Bütçesinden kapatılması yoluna gidilmektedir.

İ. R. İ. nin sahip olduğu tezgâhlar, memleket gemi inşaat sanayiinin % ini kavramaktadır. «Stet» koluna bağlı olan «Radyo ve Televizyon, Havayolları ve Otostrat İşletmeleri); İtalyanın kültürel, sosyal kalkınmasında ; yurd içi ve yurd dışı ticari emtea ve yolcu nakliyatı konusunda, oldukça önemli roller oynamaktadır.»

II

Günde 2,5 milyon dolar civarında bir yatırım yapma imkânına sahip olan İtalyan «Sınai Rekonstrüksiyon Müessesesi» İ. R. İ., 1933 yılında kurulmuştur.

1929 da patlıyan ekonomik kriz, Avrupa'da üret.mi kökünden sarsmış ; bir kısım memleketlerde işsizlik gittikçe artmış ; İtalya'da da, malî durum esaslı surette bozulmuştu. O derecede ki, bankalar, mevduatı bile garanti edemiyecek hâle gelmişti.

Bu şartlar altında ; Devletin, memleket iktisat ve maliyesine «müdahale» etmesi zorunluğu kaçınılmaz hâle gelince ; İ. R. İ. nin temellerinin atılmasına girişilmiştir. İlkin, muvakkat bir nitelikte kurulan müessese, 1937 yılında «devamlı ve resmî bir karaktere kavuşmuştur.

1945 i kovalıyan dönemde, İ. R. İ., İtalyan sanayiinin yeni baştan tesis ve düzenlenmesinde başlıca rolü oynamıştır.

İkinci Dünya Savaşında ağır bir şekilde tahrip edilen fabrikalar, yollar, gemi inşa tezgâhları, ticaret filosu ve elektrik enerji istasyonları, İ. R. İ. sayesinde bugünkü haşmetine kavuşabilmiştir.

III

1950 yılında, İtalyan sanayiinin ihya işi tamamlanmış ; Hükûmetin (Mezzogiorno) diye anılan «**Güney İtalyanın Kakınma Politikasına**» uyularak ; bu bölgede yatırımların teksifine başlanmıştır.

1950 - 1962 yıllarında, Güneye yapılan yatırım toplamı 1.064 milyon dolara ulaşmışır.

1963 - 1966 dönemine ilişkin plâna göre ; Mezzogiorno alanına tahsis edilen finansman imkânı yıldan yıla artarak ; bir senede, (320) milyon dolara kadar yükselmiştir.

Millî ekonomide bu kalkınma hamlesinin öncülüğünü ve bayraktarlığını İ. R. İ. Gurubu yapmıştır.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi ; İtalyayı, «çok acele ve çabuk» bir tempo ile ; az gelişmiş memleketler arasından çekip çıkarma görevini ; Sınai Rekonstrüksion Müessesesi İ. R. İ.) başka bir deyimle, **«İtalyan İktisadî Devlet Teşebbüsleri»** omuzlarına almıştır.

IV

Haklı olarak, «İtalyan Mucizesi» diye anılmaya lâyık olan bu ekonomik kalkınma çabasının sırrı nedir? Problem nerede düğümlenmektedir?

Bize göre, meselenin en dikkate değer yönü, Devlet Müessesesi niteliğinde kurulan şirketlerin, ya da, kumpanyaların **(Özel Teşebbüs)** vasfının hâkim ve galip oluşudur.

Daha açık ve seçik bir deyim ile, Türkiye'de (51 + 49 = 100) formülü ile yaratılan İktisadî Devlet Teşebbüsleri ; İtalya'da, bizdekinin tamamen tersi ile kurulmuştur.

10 üzerinden alınan bir ölçü ile, sermayenin **(1 i Devlet 9 u Özel Sektör)** tarafından sağlanmıştır. Çünki, İtalya, herşeyden önce, «Özel Teşebbüse» değer verilen bir ülkedir. Fakat, Devlet, bu hususi sektörü, yurd yararına uygun faaliyet alanlarına sevketme ve yönetme imkânlarına daima sahip bulunmuştur.

Yıllık faaliyet sonunda düzenlenen konsolide bilânçolara nazaran, elde edilen hasılâtın % 65 ini Devlet almakta, % 20 ihtiyat ayrılmakta ; % 15 ise, meslekî formasyonlar amacıyla harcanmaktadır.

Netekim, 1962 yılında Napolide kurulan ve kısaca (İSVE) diye anılan (Institude For The Study Of Economic Development) İktisadî Kalkınma Enstitüsü, bütün dünya milletleri arasında, iktisadî gelişme esprisini yaymak, aşılamak ve bunu gerçekleştirecek kadrolara elemanlar yetiştirmek amacını gütmektedir.

Bu satırların yazarı da, İSVE'nin 1965 - 1966 akademik yılı tedrisatında 37 muhtelif ülkeden katılanlar arasında Türkiye'yi temsil etmiştir.

SONUÇ : Ekonomik kalkınmada Devlet otoritesi ile Özel Teşebbüsün el ele verdiği İtalyan örneği ; üzerinde dikkatle, hassasiyetle durulacak ve ders alınacak nitelikte bir problemdir.

Çünki, mesele, artık iktisat literatüründen çıkmış, action **«faaliyet»** hâline gelmiştir.

İtalya, İ. R. İ. denilen **«Sınai Müesseseler Topluluğu»** sayesinde, dev adımlarla ilerlemekte ; iktisaden geri kalmış memleketler arasından sıyrılıp çıkmak üzeredir.

Bu gelişmenin, gözle görülecek elle tutulacak derecede maddî ve fiilî belirtileri, delilleri mevcuttur ve ortadadır.

Güney İtalya, Özel Sektör Sermayesi ve Devlet Gücü ile bataklıklardan, malaryadan kurtulmuş ; barajlara, sulama cetvel ve kanallarına, modern köylere, iskân alanlarına ve mükemmel otostratlara kavuşmuştur.

Benim güzel yurdumun talihsiz Doğu İlleri de, elbet bir gün **«IŞIĞA ve AYDINLIĞA»** garkolacaktır.

Olaylar

S. B. F. Dekanlığına sayın hocamız 1937 yılı mezunu Aziz Köklü seçilmiştir. Çok sevilen ağabeğimize başarılar dileriz.

★ ★

Danıştay 9. Daire Başkanı 1933 mezunu eski valilerden İhsan Ecemiş Danıştay Genel Kurulunca Anayasa Mahkemesi Üyeliğine seçildi.

★ ★

Anayasa Mahkemesi Üyesi merhum İsmail Hakkı Ülkümen hocamız ile Danıştay 8. Daire Başkanı merhum Hikmet Kümbetlioğlu ağabeğimiz binlerce ciltlik kütüphanelerini S. B. F. Kütüphanesine bağışlamışlardır.

★ ★

Birliğimiz İstanbul Şubesi, İstanbuldaki Mülkiyelilerin iştirakiyle, kuruluş yıldönümlerini Tarabya Otelinde verdiği bir kokteyl ile kutlamıştır.

★ ★

Mülkiyeli sanatçı Erdal Erden tarafından karakalemle yapılmış Atatürk'ün portrelerini muhtevi sergi 30/Ekim/1966 - 8/Kasım/1966 tarihleri arasında İstanbul'da Fransız Kültür Merkezi Salonunda, 10 - 16/Kasım/1966 tarihleri arasında da Ankara'da Birlik Lokalinde açılmış ve büyük ilgi görmüştür.

★ ★

Mülkiyeli gençlerin spor faaliyeti yeniden artmış bulunuyor.

Bu yıl 3 branş üzerinden (Basketbol, Voleybol, Futbol), liglere katılan sporcular, basketbolda da (A, Genç ve Yıldızlar) olarak üç takım halinde çalışmaktadırlar.

Başlayan liglerde genç takım en kuvvetli rakibi Su Sporu 49 - 39, Kolleji de 60 - 50 yenmiş bulunuyor.

★ ★

Mülkiyeli Şair Cemal Süreya Türk Dil Kurumu Ödülünü kazanmış bulunuyor.

Kendisi hakkında bir yazımızı diğer sütunlarımızda bulacaksınız.

★ ★

İçişleri Bakanlığını Uyarıyoruz

Bünyesindeki bazı noksanlıkların memur rejiminde yaratacağı karışıklık ve Devlet Teşkilâtında hasıl edeceği boşluklar sebebiyle intibak maddeleri ertelenen Devlet Memurları Kanunu üzerinde yapılmakta olan çalışmalar sona ermek üzere dir.

Kanunun bugünkü şekliyle İdareciler için leyhte hiç bir hususu ihtiva etmediği ve hattâ İdare mesleğinin yıllar boyunca ancak sağlanabilmiş ufak bazı imkânlarını dahi ortadan kaldırma yolunda olduğu bir gerçektir.

Bu tutuma karşı, Kanunun bazı hükümlerinin yürürlüğünün ertelenmesinden evvel Birliğimiz, T. İdareciler Derneği ve Mülkiye Müfettişleri Sendikası ile birlikte gerekli reaksiyonu göstermiş ve ilgilileri defalarca ikaz etmiştir.

Hal böyle ve Devletin çeşitli yükleri altında ezilen İdareci için hiç de leyhte olmayan durum elân mevcut iken, zikri geçen Kanun üzerinde yapılan çalışmalarda idarecinin menfaatini koruması gereken İçişleri Bakanlığının klâsik işlerine gömülüp pasif bir tutum göstermesi hayretle karşılanmaktadır. Bakanlık, halen, lâlettayin bir vatandaş gibi hadiselere seyirci durumda ve sanki mensuplarının istikbaliyle oynandığını bilmez tavrındadır. Mevcut menfî durumun evvelden tesbit edilen esaslara göre düzeltilmesi için kesin teşebbüslere girişilmesi zaruridir.

Çeşitli kademelerde her türlü imkânsızlığa rağmen Devlete hizmet için çırpınan idareci, hiç olmazsa mevcut haklarının kaybolmamasını bu işin vazifelisi İçişleri Bakanlığından beklemekte haklıdır.

Sayın Bakan ile Bakanlık mensuplarının bu kritik ânı kaçırmayacaklarını umuyoruz.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

Bina ve Arazi Vergileri

Orhan ASTAM
Gelirler Genel Müdürlüğü
Başmüşaviri

Bir memleketteki vergileri, izah edilecek konuya veya varılmak istenen sonuca göre, irat vergileri ve servet vergileri, vasıtalı vergiler ve vasıtasız vergiler gibi çeşitli tasniflere tabi tutmak adet olmuştur. Bunun dışında Mali Mükellefiyetlerin aşağıdaki şekilde sıflandırılmaları da mümkündür :

a — Merkezi otoriteye ait vergi, resim ve harçlar.

b — Mahalli idarelere ait vergi, resim ve harçlar.

Memleketimizde 1935 yılından itibaren varidatı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere bırakılan Bina ve Arazi vergileri en önemli mahalli idare vergilerini teşkil eder.

Aşağıda kısaca tarihi seyrine de değineceğimiz bu vergiler, bugünkü tatbikatı itibariyle, maalesef ne mükelleflerini üzüp - sıkmayacak, ne de gelir sağladığı idareleri tatmin edecek durumdadır.

Devlet vergi, resim ve harçlarında bilhassa son yıllarda yapılan islâhatla oldukça ileri bir safhaya varıldığı halde Bina ve Arazi vergilerinde 35 senedir bulunduğumuz yerden bir adım ileri gidemediğimiz, aksine bu kanunlarda yapılan değişikliklerde, tatbikatı daha da muğlak bir hale getirdiğimiz, hiç de inkâr edilemiyecek bir vakıadır.

Maliye Bakanlığınca hazırlanıp Hükümetçe geçen dönem T. B. Millet Meclisine sunulduğu halde görüşülemeyip kadük olan ve 1966 yılı içinde yeniden gözden geçirip tekrar parlementoya sunulan **EMLÂK VERGİSİ KANUN TASARISININ** biran evvel kanunlaşmasının, aşağıda daha etraflıca belirtileceği gibi mevcut karışık ve sıkıntılı durumu giderecek tek çare olduğu inancı, bu vergilerden tamamen sarfınazar edilmediği müddetçe, herkes tarafından paylaşılmaktadır.

A — Bina ve Arazi Vergilerinin tarihçesi :

Arazi Vergisi medeniyetin tanıdığı en eski vergilerdendir ve hemen bütün memleketlerde tatbik olunmuştur. Modern zamanlara kadar sanayi ve ticaretin ve menkûl servetlerin rolü bugünkü rollerinden çok azdır. İnsanların en belli başlı işi çiftçilik, en mühim gelir kaynağı toprak olduğundan en önemli vergileri de arazi vergileri idi.

Bugün ileri sanayi memleketlerinde tarım işleri ve toprak vergileri ikinci safa geçmekle beraber önemlerini de tamamen kaybetmiş değildir.

Bina vergisi ise geçen yüyıl başlarına kadar arazi vergisi ile birlikte mütalâa edilmekte idi. Emlâk Vergisi, üzerinde bina olsun olmasın, bütün gayrimenkulleri mükellef kılardı.

19. asırda sanayideki merkezileşme sonucu köyler boşalıp şehirler dolmaya başlayınca binaların miktarı ve kıymeti çok artmış oldu. Artık bina toprağın bir mütemmimi değil başlı başına ve kıymeti araziden çok çabuk değişen bir servet olmuştur.

Bu hareketin reaksiyonu bina vergilerinde görülmüş, önce aynı kanun içinde ayrı bir sınıf sayılmak ve daha sonra müstakil kanunlara bağlanmak suretiyle arazi ve bina vergileri birbirinden tamamen ayrılmıştır.

Bizde de bugün birbirinden tamamile ayrılmış olan arazi ve bina vergileri, emlâk vergisi adı altında yarım asır kadar birlikte aynı nizamlara tabi olarak yaşamıştır.

Meşrutiyet İdaresi emlâk vergisini islâh etmek istemiş, bütün ileri memleketlerde olduğu gibi arazi ve bina vergilerini birbirinden ayırmayı düşünmüştür. Bunun için her şeyden önce arazi ve binaların yeni bir tahririnin yapılması lâzımdı. Ancak bilhassa arazi tahriri güç ve zamana muhtaçdı. Diğer taraftan arazide asıl önemli vergi âşardı. Bunun için arazi vergisinin islâhı sonraya bırakılmış bina vergisi ayrılarak yalnız onun islâhına geçilmiş ve 1910 tarihli **MUSAKKAFAT KANUNU** çıkarılmıştır.

1931 yılında çıkarılan 1833 sayılı kanunla Arazi 1837 sayılı kanunla da Bina Vergileri yeniden tedvin edilmişlerdir.

B — Bugünkü Bina Arazi Vergileri Sistemimiz :

I — Arazi vergisinin bünyesi

a) Verginin mevzuu.

Türkiye Cumhuriyeti dahilinde bulunan bütün arazi ve bina mütemmimatından madut olmayan bütün arasalar verginin konusunu teşkil ederler.

b) Verginin matrahı.

Arazi vergisinin matrahı, genel tahrirlerle veya tadilât neticesinde tahmin edilmiş kıymetidir. Vergi Usul Kanunumuza göre arazinin tahmin edilecek kıymeti alelade alım satım kıymetidir. Bu değerin tahmininde genel tah-

rir, başladığı ve tadilât halinde tadilâtın yapıldığı yıldaki cari satış kıymetleri esas tutulur.

Görülüyorki vergi matrahı yani üzerinden muayyen bir nisbet uygulanarak vergi terkedilecek diğer bir değimle vergi hesaplanacak temel değer, arazinin kıymetidir. Ve yine hemen farkedileceği üzere arazinin kıymeti her gün değişebileceği halde vergiye esas tutulan kıymeti genel olarak tahmin edilen değeri olup ikinci bir tahmine veya tadilata kadar aynı kalmaktadır.

Arazi vergisinin de en zayıf noktasını bu teşkil eder. Gerçekten bir memleketteki arazinin tümünün tahririnin yapılması ve kıymetlerinin tahmin edilmesi çok güç bir meseledir. Bu hem zaman hem de masrafa muhtaç bir iştir.

Böyle olunca sık sık tahrir yapılmamakta ve arazinin vergiye esas olan tahrir kıymeti zamanla gerçek kıymetin çok altında kalmakta ve verginin randımanı da bir seviyede donmakta ve arazinin ekseriya artmış olan değerini takip edememektedir.

Tahrir güçlüğü tarihte de bugünkü gibi daima karşımıza çıkmıştır. 1863 tarihinde herkesin arazi, emlâk ve sanat ve ticareti üzerine birer vergi koymak yoluna gidilmiş ve buna «Tahir Kaidesi» ismi verilmiş, bir «Tahri Emlâk Nezareti» vücuda getirilmiş ve önce Bursa ve Yanyadan başlamak üzere bir emlâk ve temettü tahriri yaptırılmıştır. Ancak yukarıda da söylediğimiz gibi tahririn yapılması çok güç olduğu için Meşrutiyete kadar yarım asır devam ettiği halde 1908 de yine tahrir olunmamış yerlerimiz kalmıştı.

Memleketimizde son arazi tahririne 2901 sayılı kanuna müsteniden 1936 yılında başlanılmış ve ancak 6 senede bitirilebilmiştir.

Sözü edilen Arazi Tahriri Kanunu 5432 sayılı kanunla 1949 yılında yürürlükten kaldırıldığı ve 5432 sayılı kanunun 51. maddesinde, Genel tahrirler her 10 yılda bir tekrar edilebilir, dendiği halde aradan 30 yıl geçmiş bulunmasına rağmen yeni bir tahrir yapılamamış, ancak aşağıda tekrar temas edileceği üzere eski tahrir kıymetlerine misil uygulanması yoluna gidilmiştir.

c) Verginin nisbeti

1833 sayılı kanunda vergi nisbeti ;

1 — Arazi ve iradlı arsalar yani ticari veya sınai bir işe tahsis edilmek üzere müstakilen kiralanan arsalar için kıymetlerinin % 10 u,

2 — İratsız arsalar için % 5 i olarak tesbit edilmişse de, bu nisbet,

25/6/1964 tarih ve 483 sayılı kanunla

— Arazi için binde 10,

— İratlı ve iratsıs arsalar için binde 15 olarak değiştirilmiştir.

II — **Bina** Verginin bünyesi

a) Verginin Mevzuu

Türkiye hududu dahilinde bulunan her nevi binalar verginin konusunu teşkil ederler.

b) Verginin matrahı

Bina vergisinin matrahı Arazi vergisinde olduğu gibi kıymet değil yine genel tahrirlerle veya tadilât neticesinde tahmin edilmiş bulunan yıllık gayri safi iratlarıdır.

Bir binanın yıllık gayrisafi iradı, o binanın bulunduğu mahalde cari olan normal kiralara nisbetle sahibinin kiraya verdiği takdirde alabileceği kira bedelinden ibarettir. (213 M :300)

Bu suretle bulunacak irattan binanın itfa ve idame masrafları mukabili olarak % 20 tenzil edildikten sonra bakiyesi safi irat addolunarak vergiye matrah ittihaz edilir. (1837 M 9)

Ancak genel tahrirlerle tahmin edilen arazi kıymeti nasıl seneler geçince gerçek kıymeti ifade edemiyorsa, bina iratları da bir süre sonra tabiatiyle gerçek iratlara uymamakta ve bina vergisi de randımansız bir hale gelmektedir.

c) Verginin nisbeti,

1837 sayılı kanunun 10. maddesine göre safi iradın % 12 sidir. ,

d) İstisna ve muafflıklar ;

Kanunda iki çeşit muafiyet mevcuttur.

1 — Bir kısmı binalar icar ve isticar edilmemek şartile giden daimi olarak müstesnadır.

2 — Bir de yeni inşa edilen binalar geçici olarak 3 yıl süre ile vergiden istisna edilmişlerdir. Bu hüküm sonradan pek çok değişikliğe uğramıştır.

Bu konuya aşağıda sistemin tenkidi bahsinde tekrar temas edilecektir.

Kiraya verilmemek veya kira ile tutulmamak şartile vergiden devamlı istisna kılınmış binaların başlıcaları,

— Devlete, katma ve Özel bütçeli idarelere ve Belediyelere ait olup irat getirmiyecek bir cihete tahsis olunan binalarla

— Sefarethaneler ve konsoloshaneler.

— İbadethaneler

— Ücretsiz olmak şartile hastane, sanatoryum, yetimhane ve darülâcezeler gibi binalardır.

C — Bina ve Arazi Vergilerinin İl Özel İdarelerine devri

a — Devrin mahiyeti ve şumulü

Halen yürürlükte bulunan ve yukarda kısaca mahiyetleri belirtilen Bina ve Arazi Vergileri 1935 yılında 2871 sayılı kanunla İl özel İdarelerine devredilmiş bulunmaktadır. (2871 M : 1)

Anılan kanunun 2. maddesine göre ;

Arazi ile binaların tahriri ve bunların kıymet ve iratlarının tadili ve vergilerin tarh, tahakkuk ve tahsil muameleleri bu vergilere ait kanunlarla eklerin hükümleri dairesinde İl özel İdareleri tarafından yapılır.

Vergiler ve tahrir işlemleri bu şekilde mahalli idarelere devredildiği halde, aynı kanun, bu vergilere ve tahrir işlerine ait kanunları ve değişikliklerini hazırlamak, tatbikattaki tereddütleri cevaplandırmak ve bu işleri teftiş ve murakabe etmek yetki ve görevini de Maliye Bakanlığına vermiş bulunmaktadır. (2871/3)

b — Bina vergisinden Belediyelere ayrılan Paylar

Bina ve Arazi Vergileri İl Özel İdarelerine bırakılmış olmakla beraber, İl Özel İdareleri bina vergisinin belediye sınırları içinde tahsil olunan kısmının % 25 ini Belediyelere vermek mecburiyetindedirler. (5237/4)

D — Bugünkü Sistemin Tenkidi

1 — Arazi Vergisinde

Arazi vergisinde ileri sürülebilecek en önemli tenkid, yukarda da temas edildiği gibi tahrir yapılamamış olması, dolayısı ile matrahı teşkil eden vergi kıymetlerinin, arazinin gerçek değerlerinden çok düşük kalması ve verginin veriminin artmamasıdır.

Arazi vergisinin 1963 yılı tahsilâtı 61.128.638 liradır.

Bu halin ise, tahririn çok külfetli, masraflı ve zamana mutavakkıf bulunmasından doğduğunu belirtmiştik.

Tahrir yapılamaması sebebiyle bilhassa arasalardan alınan vergilerin pek cüz'i seviyede kalmasının, arsa spekülasyonuna yol açtığını, şehircilik üzerinde olumsuz etkiler yaptığını da ayrıca ilâve etmek gerekir. Gerçekten şehrin merkezinde gün geçtikçe kıymeti artan bir arsaya sahip kimse, onu satmaya veya üzerinde bina yapmaya zorlayacak bir vergi yükü hissetmedikçe, arsasını satmamakta, beklemekte fayda görmekte ve şehirlerin merkezinde boş arsalar mevcutken, kentler zarurî olarak yayılmakta ve kamu hizmetleri de süratle ve fuzulî olarak artmaktadır.

Bu durumu gören yetkililerce şüphesiz bazı tedbirler alınmıştır. Ancak bunlar düzeyde kalan ve vergi adaletine de tamamiyle uymayan çareler olmuşlardır.

a) Bunlardan birincisi 21/6/1961 tarihli ve 309 sayılı kanunla arsa ve arazilerin vergi kıymetlerine belirli misiller uygulanmış olmasıdır.

b) İkincisi, 10/7/1964 tarih ve 496 sayılı kanunla sadece arsa kıymetlerine yine bazı misiller tatbik edilmesidir.

c) Üçüncüsü ise, 25/6/1964 tarihli kanunla arsalardan alınan verginin nisbetinin arttırılmasıdır. Bu kanunla, yukarda belirtildiği gibi arsalardan % 05 ve % 010 nisbetinde alınan vergi % 15 e çıkarılmıştır.

Ancak bunlar gerçekten yetersiz ve vergi uygulamasını zorlaştıran tedbirlerdir. İşin esası ancak ne bahasına olursa olsun yapılacak genel bir tahrirle çözümlenebilir. Keza Genel Tahririn de daha az külfetli daha aza masraflı ve daha süratli yapılmasını sağlayacak usuller de bulunabilir.

II — Bina Vergisinde

Bina vergisi tatbikatı ise bugün gerçekten üzücü olup sebeblerini şu şekilde saymak mümkündür.

a — 1837 sayılı ve 1931 tarihli kanun eskimiştir. Günün ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak kalmıştır.

b — Kanunun bünyesi moderne vergi tekniğine ve ifadelerine uymamaktadır.

c — Yine tahrir yapılamaması sebebile verginin verimi donmuştur, gerekli şekilde artmamaktadır.

Gerçi Bina Vergisi matrahlarına da 1961 yılında 309 sayılı kanunla misiller uygulanmışsa da, arazi vergisinde olduğu gibi, maksat hasıl olmamıştır. Türkiye'de Binalardan alınan vergi 1964 yılında 119.317.702 liradır.

d — 2871 sayılı kanunla tahrir işinin İl Özel İdarelerine bırakılması hiç bir müsbet sonuç vermemiş 30 yıldanberi tahrir yapılamamıştır. Bunda sözü edilen idarelerin mali durumlarının yeterli olmayışı kadar mahalli politik tesislerin de dahili olmuştur.

e — Keza verginin tarh ve tahsil işinin Özel İdare vergi dairelerine bırakılması iyi netice vermemiştir. Zira bir tek verginin tarh ve tahsili için kurulan Vergi Dairelerinin genel olarak cibayet masrafları yüksektir. Mezkûr idare elemanları iyi yetiştirilmemekte binnetice iyi randıman verememektedirler. Bu işi yine Maliye Bakanlığının üzerine alması yurdun her yönüne dağılmış çok geniş teşkilâtına bu işi yaptırması ve tahsil masrafları için belirli bir yüzdeyi aldıktan sonra tahsilâtı olduğu gibi Özel İdare ve Belediyelere vermesi şüphesiz mahalli idareleri daha kârlı duruma getirecektir.

Ancak bu görüş siyasi otorite tarafından benimsenememiştir. Halbuki bu şeklin gerek mükellefler gerek mahalli idareler için sayısız faydaları gözle görülecek kadar ortadadır.

f) Geçici muaflıklar :

Yukarda belirtildiği üzere başlangıçta 1837 sayılı kanunun 4. maddesinde yeni inşa edilen binalara tanınan 3 yıllık bir muafiyet vardır.

Ancak çeşitli sebeblerle bu muafiyet üzerinde o kadar değişiklik yapılmıştır ki, bu hal vergi adaletini zedeliyecek bir hal iktisap etmiştir Şöyleki ;

1 — Bir taraftan 1837 sayılı kanunun 4. maddesindeki 3 yıllık yeni inşaat muaflığı devam ederken.

2 — 5648 sayılı kanunla 1950 yılında yapılan bir değişiklikle Turizm Belgesi almış olan teşebbüslerin ilgili kanunda yazılı maksada tahsis edecekleri inşaata 10 yıllık muafiyet verilmiştir.

3 — 1948 yılında çıkarılan 5228 sayılı Bina yapımını teşvik kanunu ile yeniden inşa edilen binalara mesken olarak kullanılmak şartile yine 10 yıllık muafiyet tanınmıştır.

4 — Arkadan 1953 yılında çıkarılan 6188 sayılı kanunla 5228 sayılı kanunla verilmiş muaflıklar saklı kalmak üzere ve az bir farkla yine **mesken olarak kullanılan yeni binalara** 10 yıllık muafiyet verilmiştir.

5 — 1961 yılında kabul edilen 206 sayılı kanuna göre ise, inşaası 1/3/1961 den sonra bitirilen binalara **ancak sahibi tarafından mesken olarak** kullanılmak şartile 10 yıllık muafiyet verilmesi ön görülmüştür. Tabii yukarıda sayılan kanunlar gereğince verilmiş bulunan muaflıklar da saklı tutulmuştur.

6 — Bundan sonra bilindiği gibi plânlı devreye girilmiş Türkiye'deki yatırımların büyük kısmının pek de müsmir sayılmayan Bina yapımına aktığı görülmüş ve bu yatırımların daha faydalı alanlara kanalize edilebilmesi için yeni binalara tanınan uzun süreli muaflıkların kısıtlanması yolunda gerek Devlet Plânlama Teşkilâtı gerekse İmar ve İskân Bakanlıklarınca Maliye Bakanlığına telkinlerde bulunulmuş ve mezkûr idarelerin taleplerine uygun olarak hazırlanan Tasarı Büyük Meclis tarafından da uygun görülerek 1964 yılında 491 sayılı kanun kabul edilmiştir.

Bu kanuna göre ise İmar ve İskân Bakanlığınca tesbit edilen «Halk Konutları Standartlarına» uygun olan asgari nitelikteki binalara 10 yıl orta nitelikteki binalara da 5 yıl süre ile muafiyet tanınmıştır.

Ancak, burada kısaca temas etmek zorunluluğunu duyduğumuz bir «Vakıa» mevcuttur.

Yukardaki izahattan da anlaşılacağı gibi kısa bir süre içinde binalara tanınan geçici muaflık hükümleri 5 defa değiştirilmiştir. Şüphesiz bunların hepsi de iyi niyetle yapılmıştır Ancak sonuç hem tatbikatta karışıklık hemde vatandaşa vergi adaleti hissinin rencide edilişi olmuştur.

Zira mükellefiyet tesisi veya muafiyet sağlanması gibi vergi işlerinde mutlaka ve mutlaka sık sık yapılan değişikliklerden ve teferrüatlı hükümlerden kaçınmak lâzımdır. Ve hatta saat gibi işleyen bu teşkilâtımız olsa dahi. Çünkü bu iki hal, eşyanın tabiatından doğan fiziki bir kaide kadar kesin olarak, çeşitli eşitsizliklere meydan vermektedir.

g — Bina Vergisi sistemimizin tenkidini yaparken son olarak bu vergiye bağlı iki ayrı vergiden söz etmek istiyoruz.

Şöyleki Binalardan bina vergisinden ayrı olarak

1 — Buhran vergisi,

2 — Savuma vergisi,
adları altında iki vergi daha alınmaktadır.

1 — Buhran vergisi 31/5/1932 tarih ve 1996 sayılı kanunun 1. maddesine göre, Bina vergisi Kanundaki nisbetlere göre hesap olunarak alınmakta bulunan verginin,

a — Sahibinin bizzat oturduğu meskenlerde 1/6 sı

b — Sair binalarda 1/3 ü,
oranında iktisadi Buhran vergisi alınır.

2 — Keza 29/5/1941 tarih ve 4040 sayılı kanunun 31. maddesi de,

a — Sahibinin bizzat oturduğu meskenlerden bina vergisinin 1/6 sının,

b — Diğer binalardan 1/3 ünün,
Müdafaa vergisi olarak alınacağını âmirdir.

Bu hüküm 1/7/1964 tarih ve 489 sayılı kanunla değiştirilmiş, bina vergisinin,

a — Sahibinin bizzat oturduğu meskenlerde % 25 i

b — Kiraya verilen meskenlerde % 75 i

c — Ticarethanelerde % 100 ü
nisbetinde savunma vergisi alınması derpiş olunmuştur.

Bu günkü Bina ve Arazi Vergilerinin tenkide şayan hususlarından birini de bu kanunlar teşkil etmektedir. Şöyleki ;

1 — Bina vergisi nisbeti iradın % 12 si olduğu halde bu nisbet Buhran ve Savunma Vergilerile şu hadlere çıkmaktadır.

	Sahibinin bizzat oturduğu meskenlerde	Kiraya verilen meskenlerde	Sair Binalarda
Bina vergisi	% 12	% 12	% 12
Buhran vergisi	% 2	% 4	% 4
Savunma ver.	% 3	% 9	% 12
	% 17	% 25	% 28

Görülüyorki burada bir çeşit mali uyuşturma vardır. Vergi nisbeti iradın % 12 sinden % 28 ine kadar pek yüksek bir orana çıkmakta, verginin temelinde yani iradın takdirinde mevcut bir eşitsizlik kademe kademe çoğalmakmaktadır.

2 — Vergi tarhı fuzulen külfetli bir hale getirilmiştir. İrada tek bir nisbet uygulanmasile bulunacak vergi yerine 3 ayrı vergi işlemi veya hesap yapmak zorunluluğu doğmuştur.

3 — Sahibinin bizzat oturduğu mesken veya kiraya verilen meskenleri tefrik etmek uygulaması güç bir yürütme olmaktadır.

Filhakika bir bina sahibi dairesinde 3 ay oturmakta sonra başka yere çıkıp kiraya vermekte, bir diteri meselâ 2 ay kiraya verdikten sonra kendisi oturmaktadır.

Yeni yapılan binaları kontrol edebilmekten uzak vergi daireleri sadece kendilerine yapılan beyanlarla iktifa etmekte yukardaki misalde zikredilen 2 — 3 aylık değişik bir durum pek farklı mükellefiyet yaratmaktadır.

4 — Geçici vergi muaflığını her 3 vergi yönünden ayrı ayrı uygulamak zorunluluğu yine tatbikatte, izahlı böyle bir yazı çerçevesine sığdırılmıyacak, ağır eşitsizlikler ve güçlükler getirmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, bugünkü vergi sistemimizin tahrir yapılamayışından başlayan ve yukarıdanberi belirtilen aksaklıklarını büyük ölçüde ortadan kaldıran yeni Emlâk Vergisi Kanun Tasarısının biran evvel kanunlaşmasının bir zaruret haline gelmiş olduğunu belirtmek gerekir.

S. B. F. nin Yeni Öğretim ve Sınav Yönetmeliği Ne Getirdi

Doç. Dr. Ruşen KELEŞ
S. B. F. Öğretim Üyesi

Bilindiği gibi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, kuruluşundan bugüne kadar geçen yüz yılı aşkın süre içinde, daima dinamizmini korumağa çalışan bir kurum niteliği taşımıştır. Mezunlarımızın yüksek yönetici kadrolara giriş ve yükselişte gösterdikleri başarı ; seçimlerindeki isabet derecesi kadar, önce Mülkiye'deki, sonra Siyasal Bilgiler Okulu'ndaki, daha sonra da Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğretimin kalitesi ile çok yakından ilgilidir.

Kamu sektörüne eleman yetiştiren başka öğrenim kurumlarının ciddi yarışma çabaları, özel sektörün de bir kısım eleman ihtiyacına cevap verme ihtiyacı, Fakülteye gerçek siyasal bilimci yetiştiren bir kurum niteliği kazandırma zorunluluğu ve son olarak, on yıldanberi uygulanmakta olan Öğretim ve Sınav Yönetmeliğizin öğrettikleri ; Fakültemizi, bazı yeniden düzenleme tedbirleriyle, tarihsel itibarını korumaya yöneltmiştir. Bu düzenleme çabalarının başında, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğimizin, günün değişen koşullarına uygun olarak değiştirilmesi yer almaktadır. Bu yazıda, son değişikliğin kritiğini yapmak yerine, eski yönetmelikle yenisi arasındaki farklara değinilecek ve yeni yönetmeliği görme fırsatını bulamıyan mezunlarımıza önemli yenilikler özetlenmeğe çalışılacaktır. Her iki yönetmelik arasında, ders sayısından ve saatlerinden sınav şekline kadar pek çok sayıda fark vardır. Bunların hepsine bu yazıda yer vermeğe imkân görmüyoruz. Dolayısiyle en çok ilgi duyulan bazı önemli noktalara işaretle yetineceğiz.

★ ★

Derslerle doğrudan doğruya ilişkili olmıyan değişikliklerin başında, Şubat Tatilinin 20 güne indirilmesi ve dönem sınavlarının, 1955 ten önce olduğu gibi, birinci dönemin son haftasına, yani tatil başına alınmış olması gelmektedir. Dönem sınavının tek dersten yapılması esası bırakılmış ve her öğrencinin her dersten dönem sınavına alınması kararlaştırılmıştır. Dönem sınavında, bir öğrencinin her dersten aldığı notun, yıl sonunda o derslerden alınacak notlara % 25 bir ağırlıkla eklenmesi, dönem notunun önemini, eski yönetmeliğe oranla, öğrenci lehine bir miktar hafifletmektedir.

Derslere devam mecburiyeti, yeni yönetmelikte de vardır. Ancak, devamın önemi artmış, daha önce, bir ders yılı içinde 65 devamsızlık sınıf geçmemek için yeterli görülürken, bu rakam 30 a indirilmiştir. Bir diğer önemli nokta da, mezun arkadaşlarımızın Kazgan kapaklarında dramatize etmeğe alışık oldukları üssü mizan'ın, yeni adıyla sınıf geçme ortalamasının, yeni yönetmelikte de yer aldığıdır. Sınıf geçmek için her dersten en az 5 numara almak kadar, sınav ve seminerlerden alınan notların ortalamasının 7 den aşağı düşmemesi gerekmektedir. Eski yönetmeliğin, sınıf geçme ortalaması ile ilgili ayrıntılı ve karışık hükümleri de kaldırılmış ve not ortalaması 7 den az olan öğrencilerin, sadece, yaz döneminde 7 den az aldığı derslerin sınavını tekrarlamaları mecburiyeti konulmuştur.

★ ★

Üçüncü sınıftan itibaren ayrılan uzmanlık bölümlerine «İşletmecilik» adı ile yeni bir bölüm eklenmesi, yönetmeliğin getirdiği önemli değişiklikler arasındadır. Bu bölümü seçen öğrenciler, böylece iyi bir işletmecilik formasyonu verecek dallarda uzmanlaşma imkânı sağlanmış olmaktadır. Diğer yandan, öteki bölümlerin adları da, . İktisat (eski adıyla Maliye ve İktisat), 2. Siyaset ve İdare Bilimleri (İdari) ve 3. Uluslararası İlişkiler (Diplomasi ve Dış Münasebetler) bölümleri olarak değiştirilmiştir.

★ ★

Önemli noktalardan biri de, Fakülte'nin, askerlik ertemeleme belgesi, paso vb. öğrenci haklarından sınırsız olarak yararlanmak üzere bazı kimselerin öğrencilik bağlarını devam ettirecekleri bir kurum olmasını önleyecek hükümler yönetmeliğe konmuş olmasıdır. Nitekim, Birinci ve İkinci sınıflarda 2, üçüncü sınıfta 3 yıl sınıfta kalan öğrencilerin Fakülte ile ilişkileri kesilmekte ; son sınıf öğrencilerine sınırsız bir sınava girme hakkı tanınmakla beraber, 2 ci yıldan itibaren kendilerine öğrenci haklarından yararlanma belgesi verilmemektedir.

★ ★

Şüphe yok ki, en çok merak edilen değişiklik, derslerle ilgili olanlardır. Yabancı dil, ilk iki sınıfta haftada 6 şar saatten, 8 er saate çıkarılmakta ; diğer sınıflarda ise, 6 şar saatten 5 er saate indirilmektedir. Derslerin tespitinde ; öğrencilere, ayrılacakları uzmanlık dallarında en iyi yetişme imkânı sağlanmasına, tercih fırsatları verilmesine, Fakülte'nin gerçek bir Siyasal Bilgiler Fakültesi niteliği kazanma yolundaki çabalarına uygun düşen yeni dersler ihdasına önem verilmiştir. Öğrenciler

sadece üç ve dördüncü sınıflar için konulan seçimlik derslerden (sınıflardan her biri için 6 ilâ 8 seçimlik ders konulmuştur) üçünü seçmeğe mecbur tutulmuşlardır. Eski yönetmelikte yer alan derslerden bir kısmı, tamamen kaldırılmış, bir kısmı değişik ad ve muhteva ile alakonulmuş bir kısmının okutulduğu sayısı ve sınıf değiştirilmiş, birçok yeni dersler konulmuş, bazı dersler de, bazı sınıflar için seçimlik duruma getirilmiştir. Bir genelleme yapmak gerekirse denilebilir ki, ders programlarında, hukukun, ve özellikle özel hukuk dallarından çoğunun nisbî önemlerinde bir azalma olmasına karşılık ; iktisat, siyaset bilimleri ve kamu yönetimi ile ilgili dalların önemi artmıştır. (1) Sanıyoruz ki, yeni ders durumunu aydınlatabilmek, her sınıfın derslerini ayrıntılı olarak sıralamakla mümkündür.

Birinci sınıftan Muhasebe, Siyasî ve İktisadî Coğrafya, Medenî Hukuk ve Sosyal Bilimler Metodolojisi dersleri kaldırılmış, yerlerine Borçlar Hukuku ile Hukukun Temel Kavramları ve Kurumları adlı yeni bir ders konulmuştur.

İkinci sınıftan ise, sadece Hukuk Usulü dersi kaldırılmıştır. Büyük değişiklikler, uzmanlık bölümlerinin ders programlarında olmuştur.

Üçüncü sınıf İktisat Bölümünden, Vergi Hukuku, Mahallî İdareler Maliyesi, İstatistik, Ticarî Hesap ve Malî Cebir, İcra ve İflâs dersleri kaldırılmış ; Mikro İktisat (eski adıyla Nazarî İktisat) ve İktisadî Düşünceler Tarihi (İktisadî Doktrinler Tarihi) isim ve biraz da kapsam değişikliği ile yerlerinde kalmışlardır. Makro İktisat, Millî Muhasebe ve Endüstrilerarası İlişkiler, bu sınıfa yeni konulan dersler arasındadır. Üçüncü sınıf İktisat Bölümünün seçimlik dersleri, Matematik, İstatistik (II), İşletme İktisadı, İktisat Tarihi, Uluslararası Politika ve Temel Haklar ve Özgürlükler'dir.

Son sınıf İktisat Bölümünde bugün okutulmakta olan derslerden sadece Uluslararası İktisat (eski adıyla Milletlerarası İktisat ve Gümrük Politikası) ile Sosyal Siyaset ve İş Hukuku (Sosyal Siyaset ve Hukuk) dersleri eskisinden biraz farklı isim ve kapsam ile yerlerinde bırakılmış, diğerleri kaldırılmıştır. Kaldırılanlar yerine, İktisadî Büyüme ve Kalkınma Teorileri, Maliye Politikası, Plânlama Teknikleri, Türkiye İktisadı gibi zorunlu yeni dersler getirilmiştir. Bu sınıfın seçimlik dersleri arasında, Ekonometri, Para, Banka Teorileri ve Politikaları, Ziraî İktisat, Uluslarası İktisadî Birleşmeler ve Kuruluşlar, Türk Vergi Hukuku, Banka ve Sigorta Hukuku, Mahallî İdareler ve İşletme İktisadı gibi konuların yer aldığını görmekteyiz.

Üçüncü sınıf Siyaset ve İdare Bilimleri Bölümünden, Mahallî İdareler Maliyesi, Türk İdare Teşkilâtı Tarihi, Vergi Hukuku, Devlet Muhasebesi, Tabiî Kaynakların Korunması, Kamu Oyu ve Meseleleri, İdarî Ceza Hukuku, Ticaret Hukuku, İcra ve İflâs, ve Mukayeseli Devlet İdaresi dersleri kaldırılmış ; İktisadî Düşünceler Tarihi ile Temel Haklar ve Özgürlükler (Âmme Hürriyetleri) isim ve biraz da kapsam değişikliğiyle yerinde bırakılmış, ayrıca, programa, Siyasal Rejimler ve Devlet Sistemleri, Siyasal Davranış, Sosyal Bilimler Metodolojisi ve Türk Siyasal Hayatı (I) dersleri eklenmiştir. Bu bölümün seçimlik dersleri ise, Ceza Yargılama Hukuku, Devletler Hususî Hukuku, Makro İktisat, İktisadî Sistemler, Nüfus ve Yerleşme Coğrafyası ve Uluslararası Politika'dır.

Dördüncü sınıf Siyaset ve İdare Bilimleri Bölümünde, bugün okutulmakta olan derslerden yalnız, Sosyal Siyaset, Şehircilik, İdare Hukuku, Yönetim Bilimi (Âmme İdaresi) ve Siyasal Fikirler Tarihi (Siyasî Fikirler Tarihi) aynen, ya da küçük isim ve kapsam değişiklikleriyle bırakılmış, diğerleri kaldırılmıştır. Bunların yerine, Türk Siyasal Hayatı (II) ve Mahallî İdareler gizi zorunlu derslerle, Türkiye'nin Sosyal Yapısı, İktisadî, Sosyal ve Siyasal Gelişim, Örgüt ve Yöntem (Organizasyon ve Metod), Türkiye İktisadı, Türk İdare Tarihi, Çağdaş Siyasal Akımlar adlı seçimlik dersler konmuştur.

Üçüncü sınıf Uluslararası İlişkiler Bölümünde hâlen okutulmakta olan derslerden İktisadî Düşünceler Tarihi ve Siyasal Tarih (I) dışında kalanlar kaldırılmış, yerlerine, Uluslararası Politika, Devletler Hukuku, Devletler Hususî Hukuku, Türk Siyasal Hayatı (I), Siyasal Rejimler ve Devlet Sistemleri ve Makro İktisat dersleri konulmuştur. Bu sınıfın seçimlik dersleri arasında, Sosyal Bilimler Metodolojisi, Bölgesel Politika (I), İktisat Tarihi, İktisadî Sistemler, Maliye, Temel Haklar ve Özgürlükler ve Siyasal Davranış yer almaktadır.

Dördüncü sınıf Uluslararası İlişkiler Bölümünde, eski derslerden sadece, Devletler Hususî Hukuku ve Siyasal Tarih (II) bırakılmış, kaldırılan dersler yerine, Devletler Hukuku, Türkiye İktisadı, Uluslararası İktisat, Türk Siyasal Hayatı (II) ve Türk Dış Politikası dersleri konulmuştur. Bu sınıfın seçimlik dersleri arasında, Uluslararası Teşkilâtlanma, Sosyal Siyaset ve İş Hukuku, İktisadî Büyüme ve Kalkınma Teorileri, Türkiye'nin Sosyal Yapısı, Çağdaş Siyasal Akımlar, Bölgesi Politika (II) ve Siyasal Fikirler Tarihi yer almıştır.

İşletmecilik Bölümünün açılmasıyla, bu konu ile ilgili dersler bu bölümün üç ve dördüncü sınıflarında toplanmış, yeni dersler de her iki sınıf arasında dengeli bir biçimde bölüştürülmüştür. Örneğin, Muhasebe (I) ve İşletme Hukuku, Üçüncü Sınıf İşletmecilik Bölümünün temel derslerindendir. Bu sınıfa ayrıca, İşletme Matematiği ve İstatistiği, İşletme İktisadı (I), Makro İktisat ve İktisadî Düşünceler Tarihi dersleri konmuş bulunmaktadır. Matematik, İşletme Finansmanı, Personel İdaresi, Millî Muhasebe ve Endüstrilerarası İliş-

(1) Bu konuda karşılaştırmalı ve daha geniş bilgi için bkz. **Âmme İdaresi Bülteni**, No : 8, s. 15.

(Devamı sayfa 46 da)

Cemal Süreya

Mülkiyeli Bir Sanatcı

Cemal Süreya Seber, her yıl Türk Dil Kurumu tarafından 26 Eylül tarihinde verilen ödüllerden Edebiyat ödülünü Göçebe adlı şiir kitabile kazanmış bulunuyor. Bu yıl bütün edebiyat ürünleri için bir tek ödül verilmiş olması, Seber'in başarısını daha iyi ortaya koymuş olur.

S.B.F. den 1954 yılında mezun olan Cemal Süreya 1913 yılında Erzincan'da doğmuştur. 1950 yılında Haydarpaşa Lisesini bitirmiş ve aynı SBF'ne girmiştir. Mezun olduktan sonra Maliye Bakanlığı Müfettiş Yardımcısı, 1958 de Maliye Müfettişi olmuştur. 1965 yılında bu görevinden istifa etmiştir. Şimdi çeviriler yapmakta, Papirüs dergisini yayınlamakta ve gene şiirler yazmaktadır.

Cemal Süreya'nın ilk şiiri, 1952 — 53 yıllarında yayımlanan Mülkiye Dergisinde çıkmıştır. Şiirlerini **Üvercinka** (1958, 1965) ve **Göçebe** (1965) adlı iki kitapta toplamıştır. **Üvercinka** daha önce Yeditepe Şiir Ödülünü kazanmıştı. Süreya, 1966 yılı başlarında **Mülkiyeli Şairler** adlı bir antoloji yayımlamıştır. 1966 yılında **Palto** (Puşkin'in bir hikâyesinden oyun.) **Sade'ı Yakmalı mı?**, **Günümüzde Sağcı Fikirler** adlı çeviriler yayımlamıştır.

Cemal Süreya, günümüz şiirinde adı en çok anılan ozanlarımız arasındadır. Onun şiirinde «müthiş bir işçilik, derinliğine bir arayış, tamamen özgün bir duyarlık, bütün bunları kaynaştırırken dile de, okuyucuya da yakın gelen bir içtenlik» görülür (Rauf Mutluay). «Cemal Süreya büyük bir inceliğin şairidir» (Ülkü Tamer). «Cemal Süreya, sözcüklerin çağrışım güçlerinden yararlanarak ve onları ustaca yanyana getirip bir ritm sağlayarak güzel şiirler vermiştir bize» (Muzaffer Uyguner).

Dergimiz çıkacağı zaman yazdığı 10 Ekim 1965 tarihli mektubunda şunları söylemişti : **«Mülkiye bir hayat tarzıdır.»** Birliğimizin anı defterine bunu yazmıştım birkaç yıl önce. Mektubuma böyle başlamanın bir nedeni var. İki dönem idare kurulunda çalışmış bir arkadaşınız sıfatile 524 sayılı yazınızı alınca çok duygulandım. Geniş bir çalışma platformuna girdiğiniz için sizleri kutlarım. Sanıyorum Birliğimizin tarihinde böyle bir çalışmaya ve etkinleğe hiçbir zaman bunca ihtiyaç olmamıştır. Çünkü üzülerek görüyoruz ki Mülkiye artık bir hayat tarzı olma nitelik ve geleneğinden uzaklaşmaya başlamıştır. Belki Birliğin kuytu ve her türlü sevgiye teşne havasında bunu farketmek biraz güçtür. Ama Mülkiyelinin yurt plânındaki dağılımını aklımıza getirirsek karamser olmamak elde değil». Daha sonra da satırları yazmıştı : «Mülkiye oluşmakta olan yeni bir insan nebülözünün yanında ve tabii önünde yer almak istiyorsa bir otokritik denemesine girmelidir. Kendini eleştirmenin buruk neşesini tatmalıdır. Sizler, yapacağınız yayınlarda hiç değilse yapıcı bir yönden eleştirmeyi başlatabilirseniz ya da başlatanlara hoşgörü ile bakabilirseniz görevinizi sağlam yapmış olacaksınız Eskimoya buzdolabı satabilecek kadar güçlü bir inandırma yeteneği içinde çalışan başka meslek ya da okul kuruluşlarında ne yazık ki çok şey öğrenecek duruma düşmüş bulunuyoruz».

Cemal Süreya'nın başarısını kutlar, başarılarının devamlı olmasını dileriz.

GENÇLİĞİN GÖREVİ

Nadir NADİ

Yaşlı başlı milletvekilleri muştalarla, tornavidalarla Meclis salonunda birbirlerine girdikten sonra, onların çocukları demek olan üniversite öğrencisi delikanlılar fakülte bahçesini kanlı bir savaş alanına çevirirlerse bu sonunculan elbette mazur görmek gerekir. Şunu da unutmıyalım ki, Mecliste patlak veren olayın sorumlusu doğrudan doğruya kavga sever sayın milletvekilleri olduğu halde Siyasal Bilgiler Fakültesini bir savaş alanına çeviren önceki günkü saldırıdan ötürü fakülte övrencilerini sorumlu tutmağa imkân yoktur. Açılan koğuşturmanın nasıl kapanacağı bilinmemekle beraber, olayı geçiş tarzı, çirkin saldırıyı fakülteye dışardan sızan birtakım gerici kuvvetlerin hazırlayıp kışkırttığını göstermektedir. Böylece, fikirden kaçanların her zaman hissettiği yumruk gücüne karşı öğrenciler kendilerini savunmak durumunda kalmışlardır.

Atatürk ülkücülüğünü temsil eden yüksek öğrenim gençliği arasında Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin seçkin bir yeri vardır. Yarının ileri Türkiyesinde yapıcı ve yönetici görevler almak üzere yetişmekte olan bu gençler, taşıyacakları ağır sorumun bilinci içinde yurt ve dünya meselelerine eğilmek, o meseleleri inceleyip anlamağa çalışmak ve kişiliklerini güçlendirmek çabasındadırlar. Bu uğurda değerli hocaları onlara elbette birinci derecede yardımcı olmaktadırlar. Yine bu değerli hocaların yardımı iledir ki, Siyasal Bilgiler Fakültesi bizde üniversite sözcüsünün taşıdığı anlama tam hakkını vermeye çalışan ilk fakültelerimizden biri olmuştur.

Üniversite, oraya kayıtlı olanların kafasını birtakım hazır bilgilerle tıka basa doldurup, belli bir süre sonunda ellerine birer süslü kart parçası vermek suretiyle bunları diplomalı pâyesine ulaştıran sözüm ona bir adam fabrikası değildir. Üniversite, her şeyden önce gençlere, doğru düşünmenin metotlarını öğreten, gerçeklerden korkmamanın, gerçeği aramanın, doğru bildiğini savunmanın, bir kelime ile, insan olmanın hem zevkini hem de sorumunu aşılayan kutsal bir müessesedir. Üniversite bir toplumu içinde aydınlatan ve görevini başarabilmek uğruna daima artan bir güçle daha fazla parlamak zorunda olan bir ışıktır.

Yurdumuzu karanlığa iten gerici akımlara karşı üniversitelerimizin her zaman titiz bir dikkatle uyanık bulunmaları bundan ötürü zorun ludur. Siyasal Bilgiler Fakültesi, yurt ölçüsünde taşıdığı sorumun bilincine ermiş başlıca müesseselerimizden biridir. 28 Nisan 1960 günü düşük iktidarın kurşunlarına çıplak göğsü ile karşı dururken bu sorumun bilinci ile hareket ediyordu. Önceki gün gerici kara kuvvetin önünde fikir özgürlüğünü savunurken şüphesiz gene aynı sorumun bilincinden güc alıyordu.

Bugün de aydınlık özlemi içinde çırpınan toplumumuzu yaşadığımız alaca karanlıktan kurtarmak görevi ülkücü Atatürk Gençliğinin omuzlarındadır. Gerçi bu görevi başarmanın kolay olmıyacağını biliyoruz. Çünkü Atatürk Gençliği yalnız ışık bekleyen toplumun değil, o ışığı söndürmek üzere saldıran kara kuvvetleri de aydınlatmak durumundadır. Fakat gençliğin bu görevi mutlu başaracağına inanıyoruz.

(17 Mart 1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden alınmıştır.)

Yeni Belediye Gelirleri Kanunu Tasarısı ve Gerekçesi Hakkında Bir Açıklama

Niyazi ARAZ
Merkez Valisi

Büyük Millet Meclisinin 2/12/1947 tarihindeki 16 ncı oturumunda teşkil olunan geçici komisyon 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanun tasarısının gerekçesini hazırlarken bir noktayı açık ve samimi olarak tesbit etmiş bulunmakdadır. Geçici komisyon bahis konusu gerekçeli raporunda diyorki :

(Yaptığımız bütün araştırmalara ve Hükümetin gösterdiği hüsnüniyet ve kolaylıklarla ve arzulara rağmen mali durumumuzdaki sıkışıklık dolayısiyle modern devletlerin mahalli vergicilik alanında uyguladıkları 3 sistemden birine gitmek imkânını bulamadık. Mali hususlarda Belediyelerimize tam bir genişlik ve ayrıca bir otonomi veremedik. Nihayet Hükümetin getirdiği tasarı üzerinde çalışarak belediyelerin bugünki çok dar durumlarını biraz genişletebildik... Belediylerimize daha büyük genişlikler temini, memleketin normal hayata döndüğüne bırakılarak kararların gerekçesini açıklamaya geçiyoruz.)

Belediye gelirler kanunu ile, Belediye Kanunu ve bunların dışında Belediyelerin iktisadi işletmelerine müteallik Kanunlarla diğer gelir kaynaklarını belediyelere tahsis eden 20 kadar Kanun (Eğer bir sistem olarak tanımlanabilirse) bugünki belediye gelirleri sistemimizi teşkil etmektedir.

Belediye Gelirleri mevzuatımız içinde, şüphesiz en önemli yeri işgal eden Belediye Gelirler Kanununun daha doğuşunda, gelir sistemimiz arasında mümtaz bir yeri bulamıyacağı, belediyelerimiz için ileri mali ve sosyal telakkileri aksettirmiyeceği, şehir ve kasabalarımızın strüktürel özelliklerini dikkate alarak kalkınmada ve gelişmelerinde yeterli ve etkili olmıyacağı belli olduğuna ve 17 yıllık uygulama sonuçlarıda bu hususları acıkça teyit etmiş bulunduğuna göre yeni Belediye Gelirler Kanunu tasarısının hazırlanması ve yeni bir Belediye Vergi rejiminin ihtasına gayret edilmesinin zorunluğu kolayca anlaşılır.

Yeni tasarı ile, Belediye gelir sistemimizi geri, vuzuhsuz ve yetersiz halden kurtarmak ve Belediylerimizi kendilerine devredilen alanlarda başarılı bir hizmet tutumuna kavuşturmak için radikal bünyevi bir reform fikrinden hareketle Belediye gelir sisteminin yeni baştan tesis edilmesi düşüncesi hedef olarak alınmıştır.

Bu sistemin ana hatlarını şu suretle ifade etmek mümkündür.

a — MALI TEVZİN YAPILMASI :

Tesisi düşünülen yeni Belediye gelir sistemi her şeyden evvel Malî Tevzin Nizamı içinde yer almaktadır. Bu suretle Belediye gelir sistemini Mali Tevzin prensipleri çevresi içinde, Belediye gider sistemi ile irtibatlandırmak suretiyle genel bir malî tevzin plânı hazırlanacaktır. Böylece belediye maliyesinin tam vuzuha kavuşması mümkün olabilecektir.

b — YENİ BİR BELEDİYE GELİRLERİ KANUNUNUN TEDVİNİ :

Belediye maliyesinin reformunda ikinci önemli hedef hazırlanacak mali tevzin plânı çerçevesi içinde ve onu tamamlayacak şekilde yeni bir belediye vergileri sisteminin kurulmasıdır.

Bugün modern devletlerde belediyelere gelir sağlayan başlıca üç sistemin uygulandığını görüyoruz.

1 — Tek vergi sistemi : Bu sistem (General RATE) ismiyle İngilterede uygulanmaktadır ve İngiliz belediyelerinin gelirlerinin % 42,51 i bu vergiden elde edilmektedir.

2 — Real vergi sistemi : Almanyada uygulanan bir vergidir. Emlâk vergisi ve Ticaret vergisi gibi iki vergiye dayanır ve Almanya'da belediye gelirlerinin tüm kaynağını teşkil eder.

3 — Muhtelif sistem : Daha ziyade Fransada ve lâtin memleketlerinde revaç bulmuştur. Müteferrik vergilerin yanı sıra ; Emlâk, İkâmet, Patent ve Muamele vergileri başlıca kaynakları teşkil eder.

Belediye vergi sistemimizde gerçekleştirilmesi istenen reformda şehir ve kasabalarımızın strüktürel özellikleri bakımından belediye vergiciliği için en uygun sistemin A. B. D. nin kabul ettiği 3 üncü tipe yaklaşan Real vergiler mahalli gider vergileri karışımı olduğu sonucuna varılmıştır.

Tasarıda bu sistemin asgariye indirilmiş ve basitleştirilmiş bir harçlar manzumesi ve bazı harcamalara iştirak paylarıyla tamamlanması ön görülmüştür.

Bu sistemin önemli bir bir parçasıda ayrıca düzenlenmiş ve mahallileştirilmiş Emlâk vergisi teşkil eder.

Yapılan reformda Belediye Finansı,

1 — Vergiler :

2 — Harçlar

3 — Harcamalara iştirakler.

olmak üzere 3 ana temele istinat ettirilmiş ve belediyelerce alınacak ücretler hakkında göz önünde bulundurulması gereken temel ilkeler ayrıca tesbit edilmiştir.

VERGİLER

1 — Meslek vergisi,

2 — İlân ve reklâm vergisi,

3 — Eğlence vergisi,

4 — Değer artışı vergisi,

5 — İhale vergisi,

6 — Hayvan alım satım vergisi,

7 — Çeşitli gider vergileri, (Mahalli Taşıma vergisi, Telefon konuşmaları vergisi, Elektrik ve Hava gazı vergisi, Yangın sigortası vergisi) adları altında 7 bölüme ayrılmıştır.

HARÇLAR :

1 — Temizleme ve aydınlatma harcı.

2 — Dellallık harcı,

3 — İşgal harcı,

4 — Kaynak suları harcı,

5 — Yapı ruhsat harcı,

6 — Tatil günlerinde çalışma ruhsat harcı,

7 — Hayvan kesimi ve et taşıma harcı,

8 — Küçük su araçları ulaştırma harcı ,

9 — Ölçü ve tartı âletleri harcı,

10 — Akar yakıt depo harcı,

11 — İskele ve rıhtımlarda geçiş harcı,

12 — Çeşitli harçlar, (Kayıt ve suret harcı, ifraz ve tevhit harcı, muayene ruhsat ve rapor harcı, sağlık belgesi harcı, su üzerindeki nakil vasıtaları numara harcı) bölümlerinde toplanmıştır.

HARCAMALARA İŞTİRAKLER :

1 — Yol harcamalarına katılma payı,

2 — Lağım harcamalarına katılma payı,

3 — Su harcamalarına katılma payı, olmak üzere 3 ayrı mükellefiyet şeklinde tertiplenmiştir.

İçişleri ve Maliye Bakanlıklarınca müştereken hazırlanan Belediye Gelirleri Kanun tasarısı 160 maddeden ibarettir. Tasarı maddeleri hakkında ; Vergiler, Harçlar ve payların konusu, matrahı, mükellefi, muafiyetleri, nisbetleri, tahakkuk ve ödeme şekilleri ve cezalara ilişkin hükümleri üzerinde yapılacak etraflı bir açıklamanın daha aydınlatıcı olacağı düşünülebilirsede böyle bir açıklama incelememizin sınırları dışında kalmaktadır. Gerekirse ayrı bir yazı ile tasarı maddeleri hakkında daha geniş izahat vermek mümkün olabilir.

Ancak teklif edilen belediye gelir sistemi reformunun mihrak noktalarından birini teşkil eden (Meslek vergisi) hakkında burada kısada olsa bilgi verilmesi faydalı mütalaa edilmiştir.

Meslek vergisinin başlangıçta en basit şekli ile ve mutedil bir mükellefiyet olarak tesis olunması prensibini kabul edilmiştir.

Teklif edilen meslek vergisi enaz ve ençok hadler içinde kalmak şartile iş yerinin bina ise gayrı safi iradının % 10 nu, arsa ise kıymetin % 10 nu olarak ayrıca nüfus esasına da yer verilmek suretiyle tesisi düşünülmüştür.

Verginin konusu : Belediye sınırları içinde basit iş yerlerinde ticari, sınai ve mesleki faaliyette bulunmaktır. Mükellefte bu şekilde faliyette bulunan gerçek ve tüzel kişilerdir.

Meslek vergisi gezici esnafı kapsamına almamaktadır.

Devlet, Özel idare ve Belediyeler bu vergiden muaf tutulmuştur.

Kurumlar Vergisi Kanununun 7. maddesinin 3 ilâ 14 ncü fıkralarında gösterilen kurumlar yine meslek vergisinden muaf tutulmuştur.

Yeni Belediye Gelirleri Kanun Tasarısı ile ; Belediye gelir sistemi şehir ve kasabalarımızın hızla artan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gerekli vergi artışını sağlayabilecek bir esnekliğe kavuşturulacaktır.

Belediyelerimizin gelir ve giderleri genel olarak bugüne kadar bir artış seyri takip etmiştir. Özellikle 5237 sayılı kanunla Belediyelerin gelirlerine % 61 gibi hiç de küçümsemiyecek bir zam yapılmıştır. Ancak gelirlerdeki artış toplam kamu görevlerindeki artışı izleyememiş, bu yüzden belediye gelirlerinin gayrı safi millî hasıla içindeki oranı da zamanla düşmüştür. Öte yandan fiat yükselişleri dolayısiyle harcamalar nominal olarak arttığı halde belediyelerin öz gelirinde devamlı reel artışlar olmadığı müşahade edilmiştir.

Böylece belediyeler görevlerini yerine getiremiyecek duruma düşmüşlerdir. Bu sebeble birinci Beş yıllık Kalkınma Plânında ve Hükümet Programında Belediyelerin bu durumu göz önünde bulundurularak idari ve mali bünyelerinin düzenlenmesi ve kuvvetlendirilmesi ve kendi kendilerine yeterli hale getirilmesi ön görülmüştür. Bu amaçla Emlâk Vergisi, Mali Tevzin gibi kanun tasarıları meyanında belediye gelir vergisi kanun tasarısı da hazırlanmış bulunmaktadır.

Bu tasarı ile birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı devresinde Milli gelirin % 2,5 olarak belirlenmiş bulunan Mahalli idareler gelirlerinin nisbi oranın 2. nci 5 yıllık Plân devresinde yükseltilmesi ve halen devlet gelirleinin % 10 nu civarında bulunan Belediye gelirlerimizin modern devletlerin belediye gelirleri seviyesine çıkarılması hedef olarak alınmıştır.

Burada bir noktaya önemle işaret ederek yazımıza son vermek istiyorum.

Yeni Belediye Gelirleriyle verimli ve elastiki bir vergi sistemine kavuşacağımızı düşünüyoruz. Ancak, genel olarak belediyeler maliyesinin tam bir vuzuha kavuşması, gider ve gelirlerdeki merkezileşme temayülü göz önünde tutulmak suretiyle genel mali tevzin plânının şehir ve kasabalarımızın gerçek ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hazırlanmasına ve uygulanmasına bağlı bulunmaktadır. Bu itibarla belediye gelirleri Kanunu ile birlikte mali tevzin plânında hazırlanması ve birliktte uygulamaya konması gerekmektedir.

Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortası ve Ordu Yardımlaşma Kurumu

Yunus N. ENSARİ

Dergimizin bundan evvelki sayısında çıkan bir yazımızın sonunda da bir nebze temas ettiğimiz veçhile, Ordu Yardımlaşma Kurumu Statüsü, Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortasının tamamen aynı şart ve teminatları ihtiva eden «Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Grup Sigortası» ndan adapte edilerek hazırlanmıştır. Kuruluş ve idare sistemi ile bazı teminat şekillerindeki değişiklikler istisna edilirse her ikisinin teknik esasları birbirine çok yakındır. Ancak her iki kuruluşu kendi mensupların sağladığı teminat ve avantajlar yönünden mukayese ve tahlil ettiğimiz takdirde neticenin Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (ve dolayısiyle tamamen ayni şartlarda bir kuruluşa sahip Mülkiyeliler Birliği) Grup Sigortası lehinde olduğunu ; Yani Mühendis ve Mimarlar (Veya Mülkiyeliler Birliği) Grup Sigortalarının kendi mensuplarına sağladığı teminat ve avantajların, Ordu Yardımlaşma Kurumunun Ordu mensuplarına sağladığı imkân ve menfaatlardan daha yüksek olduğunu görürüz.

Bu iki kuruluşun müşterek ve ayrılan taraflarını şu suretle özetlemek mümkündür :

I — MÜŞTEREK YÖNLERİ :

a) Her iki statünün de amacı Sigortaya dahil üyelerin ve aileleri efradının geleceğini güven altına almak ; İhtiyarlık, Emeklilik, Malûllük ve Ölüm hallerinde çeşitli tazminatlar ödemektir.

b) Her iki statüde de ölüm ve malûllük tazminatları sigortaya ödenecek ilk prim ile başlar. Her ikisinde de malûllük tabloları ve dereceleri aynıdır.

c) Her ikisinde de ölüm ve malûllük tazminatları, biri maktu, diğeri munzam olmak üzere iki kısımdan müteşekkildir. Seneler geçtikçe munzam tazminatları da artar.

d) Geçmiş hizmetler tazminatı, borç para alma, menfaatler tayini gibi imkânlar her ikisinde de vardır.

e) İhtiyarlık ve munzam vefat tazminatı tabloları her iki statüde de çok cüz'i bir sıra değişikliği ile aynıdır.

f — Her ikisi de muayenesizdir. Üyeler sıhhî durumları ne olursa olsun sigortaya (ve kuruma) girebilirler. Doktor muayenesi aranmaz.

g — Malûliyet ve emeklilik yaşı her ikisinde de 65 dir.

II — FARKLARI :

Her iki statünün birbirinden farklı olan tarafları şu şekilde özetlenebilir.

Sıra	Farkın Konusu	Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortası	Ordu Yardımlaşma Kurumu
1	Kuruluş :	Mülkiyeliler Birliği Anadolu A. T. Sigorta Şirketi ile bir mukavele yapmış ve sigortanın bütün vecibelerini bu şirkete yüklemiştir.	Millî Savunma Bakanlığına bağlı olup özel kanunla kurulmuş hükmî şahsiyeti haiz bir kuruluştur.
2	Aylık sigorta primleri ve tahsilâtı :	Aylık sigorta ücretleri 25, 50, 75, 100, 150 ve 200 liralık 6 kategoriye ayrılmıştır. Her Mülkiyeli dilediği kategoriye girebilir, her zaman kategori değiştirebilir. Sigorta primlerini, Şirket, masrafı kendisine ait olmak üzere Şirketin kurucusu ve tabiî acenteleri olan İş Bankaları vasıtasiyle makbuz mukabilinde üyeden tahsil eder.	Her subayın maaşının % 10 u nisbetindedir. Primleri ve dolayısiyle teminatları arttırmak veya eksiltmek arzuya bağlı değildir. Primler her ay bordro ile maaşlardan kesilir.

Sıra	Farkın Konusu	Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortası	Ordu Yardımlaşma Kurumu
3	Sigortanın teminatına dahil hususlar :	Sigorta, üyenin vefat, malûllük, ihtiyarlık, kaza, emeklilik, para ihtiyacı, iştira, tenzil, eşlerin dul ve yetim maaşı, çocukların cihaz ve tahsili gibi rizklerini bir arada teminat altına alır.	Kurum, üyenin vefat, malûllük, emeklilik, para ihtiyacı hallerini temin eder. Mülkiyeliler Birliği Sigortasında görülen diğer teminat şekillerini kapsamına almaz.
4	Tabii vefat maktu tazminatı :	Aylık Sigorta Priminin 110 mislidir. (Misâl : 100 lira aidatlı bir üyenin tabii vefatı halinde varislerine ödenecek maktu tazminat miktarı 11.000 liradır.	Aylık sigorta priminin 120 mislidir. (Meselâ : 100 lira aidat ödiyen bir subayın varislerine ödenecek maktu tazminat 12.000 liradır.)
5	Kaza ile vefat maktu tazminatı :	Aylık sigorta priminin 220 mislidir. (Misâl : Ayda 100 lira prim ödiyen bir Mülkiyelinin kaza ile vefatı halinde varislerine ödenecek maktu vefat tazminatı 22.000 liradır.)	Aylık primin 120 mislidir. (Misâl : Ayda 100 lira prim ödiyen bir subayın kaza ile vefatı halinde ödenecek maktu tazminat 12.000 liradır.
6	Munzam vefat tazminatı :	Herhangi bir vefat halinde yukarıdaki maktu tazminatlara ilâve edilecek munzam vefat tazminatı, Mukavelenameye ekli emeklilik tazminatlarına eşittir. (Misâl : 10 uncu senede vefat eden bir Mülkiyelinin maktu vefat tazminatına ilâveten varislerine ödenecek munzam vefat tazminatı 14.002 liradır.)	Vefat halinde yukarıda yazılı maktu tazminatlara ilâve edilecek miktar, emeklilik tablosunda vefat senesine tekabül eden emeklilik tazminatına eşittir. (Misâl : 10 uncu senede vefat eden bir subayın varislerine ödenecek munzam vefat tazminatı 13.902 liradır.
7	Yıllık irad :	Emekliye ayrılan sigortalı dilerse toplu tazminattan tamamen veya kısmen sarfınazar ederek ömür boyunca yıllık irad alabilir.	Emekliye ayrılan bir Ordu mensubu sadece toplu tazminat alabilir. Yıllık irad talep edemez.
8	Aile iradı ; Cihaz ve tahsil iradı :	Sigortalı veya varisleri isterlerse, vefat tazminatları nemalandırılmak suretiyle eşlere ömür boyunca dul ve yetim maaşı ; Cocuklara ise 25 yaşın hitamına kadar ödenmek üzere yıllık cihaz ve tahsil iradına tahvil olunur veya isterlerse toptan alırlar.	Ölüm tazminatları tek şekilde, toplu ödenir. Üye veya varisleri başka bir şekil tercih edemezler. Aile iradı, cihaz veya tahsil iradı yoktur.
9	Tam ve daimi malûllük iradı :	Tam ve daimi malûliyete uğrıyan sigortalı isterse malûllük tazminatını derhal ve topluca alır, isterse kendisine ölünceye veya sigorta süresi hitamına kadar her sene % 10 nisbetinde malûllük geçim iradı ödenir ve sigorta süresi sonunda veya vefatında da müemmen malûllük toplu tazminatına ayrıca hak kazanır. (Misâl : Bilfarz 4 ncü senede malûl olan ve iradı tercih eden 100 lira aidatlı 30 yaşındaki bir Mülkiyeliye irad ve toplu para olarak ödenecek malûllük tazminatı toplamı 54.937 liradır.	Tam ve daimi malûliyet halinde tahakkuk edecek malûllük tazminatı bir defada ve toplu para olarak ödenir. Ayrıca bir malûllük iradı bağlanmaz. (Misâl : Bilfarz 4 üncü senede malûl olan 100 lira aidatlı 30 yaşındaki bir Ordu mensubuna ödenecek malûliyet tazminatının yekûnu 16.746 liradan ibarettir. Ayrıca herhangi bir irad ödenmez.)
10	Hastalık kaza kısmi malûliyeti :	Herhangi bir hastalık veya sakatlık neticesinde vaki kısmi malûllükler de sigortanın teminatına dahildir.	Hastalık veya sakatlıktan mütevellit kısmi malûliyetler kurumun teminatı dışındadır. Herhangi bir tazminat ödenmez.

Sıra	Farkın Konusu	Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortası	Ordu Yardımlaşma Kurumu
11	İştira (Sigortadan çıkma)	İki senesini dolduran her üye dilediği zaman sigortadan çıkabilir. Bu takdirde biriken emeklilik paraları ile bunların teknik faizleri toplamı (% 1.5 gibi çok cüz'i bir kesintiyi müteakip) sigortalıya ödenir. (Misâl : Ayda 100 lira prim ödiyen bir Mülkiyeli bilfarz 2. sene sigortadan çıksa 2.250 lira ; 9. senede 12.100 lira geriye alır ve sigorta ile ilişiğini keser.)	Üye kendi isteği ile Kurumdan çıkamaz. Her ne sebeple olursa olsun 3 cü seneden evvel çıkartılanlar (Emekliye ayrılmış, yaş haddi, kendi kurumlarınca işten çıkartılma v.s.) hiçbir hak iddia edemezler. Bu durumda olanlar Kurumda 3 seneyi doldurmuş iseler sadece o tarihe kadar biriken aidatları faizsiz iade olunur. (Misâl : 100 lira aidatlı bir Ordu mensubu 2 ci sene sonunda Kurumdan çıksa veya çıkarılsa hiçbir şey alamaz. Bilfarz 9 cu senede çıksa veya çıkarılsa geriye 10.800 lira alır ve Kurumla ilişiğini keser.)
12	Tenzil (Ücretsiz sigortalı kalma)	İki senesini dolduran Mülkiyeli dilediği zaman sigortadan çıkar ve isterse yukarıda yazılı iştira bedelini geriye almamak suretiyle ücretsiz sigortalı kalabilir. (Misâl : 100 ira aidatlı 30 yaşındaki bir üye 2. sene sonunda sigortadan kendi isteği ile çıksa ve parasını geriye almasa müddet sonu itibariyle 8.286 liraya ; 9 ncu senede çıksa 32.153 liraya ücretsiz sigortalı kalabilir.)	Ordu Yardımlaşma Kurumunda bu imkân yoktur. Ücret tediyesinden muaf sigortalılık hali bahis konusu değildir.
13	İkraz :	Sigortada iki senesini dolduran her üye dilediği zaman Şirketten borç para alabilir. Ödenecek azamî para o tarihteki iştira tutarının % 90 ı kadardır. (Misâl : 100 lira pirimli bir Mülkiyeli Bilfarz 9. senede 10.890 ; 20. ci senede 32.341 ; 28. ci senede 56.501 liraya kadar borç para alabilir şirketten.)	Kurumun yaptığı ayrı bir yönetmeliğe göre azamî 3 maaş nisbetinde borç para verilebilir. (Misâl : 100 lira aidatlı bir üyeye bilfarz 9. cu) 20 ci veya 28 ci senelerde olsa ödenebilecek azami borç para miktarı 3.600 liradan ibarettir.
14	Tekrar yürürlüğe koyma :	Fesih, iştira veya tenzil suretiyle sigortadan çıkan her Mülkiyeli dilediği herhangi bir zamanda sigortaya yeniden girebileceği gibi, dilerse arada ödenmiyen geçmiş aidatları ödemek suretiyle eski sigortasını mebdeinden itibaren yürürlüğe koydurabilir.	Üyenin kendi arzusu ile sigortadan çıkma olmadığı gibi, yeniden girme veya yürürlüğe koydurma da bahis konusu değildir.
15	Munzam kaza sigortası :	Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortasına dahil bir üye dilerse senelik % 13 (Beher 1.000 lira için 130 kuruş) gibi çok cüz'î bir prim mukabilinde munzam kaza ile ölüm sigortası yaptırabilir. (100.000 TL : için 130 lira senelik prim.)	Ordu Yardımlaşma Kurumunda munzam bir kaza neticesi ölüm sigortası derpiş olunmamıştır.

Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortası ile Ordu Yardımlaşma Kurumu arasında yukarıda belirtilen hususlardan başka bir fark yoktur.

Netice olarak, her iki statü incelendiği ve mukayese edildiği takdirde, gerek teminatların genişliği, gerek hareket serbestisi ve gerekse aynı prim karşılığında sigortalıya sağlanan çeşitli tazminat miktarlarının fazlalığı bakımından Mülkiyeliler Birliği Grup Sigortasının Ordu Yardımlaşma Kurumu Statüsünden daha cazip ve avantajlı olduğu görülür.

Vergi Kazasına Dair

Mübin BAŞAR
İstanbul İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisi Âmme Maliyesi Kür. Öğretim Görevlisi

Devlet ya da benzeri politik örgütlerin tek taraflı tasarruflara dayanarak kişilerden vergi toplama yetki ve kudreti çoktan tarihe karıştı. Otoriter rejimler bir tarafa, demokratik nizam için vergi otoriteleri ile vergi mükellefinin taraf teşkil ettiği bir ortamda çıkan anlaşmazlıkları çözümleyecek bir örgüt kendini kabul ettireli hayli zaman oldu.

Bugün vergi kazası adı ile tanımlanan bu örgüt üzerinde türlü görüşler belirmiştir. Vergi kazası adlî ya da idarî kazaya mı bağlanmalıdır? Yoksa bağımsız mı olmalıdır?

Çeşitli ülkelerde bu sistemlerden birine ya da ötekine yer verilmiştir. Neden ve ne sebeple? Vergi kazasının ne varlığı ne de değişk şekillerinin kabul olmadığı gibi, faidesizdir de. Bir bakıma her üç sistemin de kendine göre iyi ya da kötü tarafları vardır. Oysa çeşitli ülkelerde bu sistemlerden birinin veya diğerinin benimsenmiş olması, iyi ya da kötü taraflarının bir hukuk mantığı ölçüsü içinde kabul edilmiş olmasından ziyade tarihi gelişmelerin sonucudur. Aynı zamanda adlî ya da idarî kazaya bağlı karışık bir vergi kazasının hüküm sürdüğü Amerika gibi son derece gelişmiş bir ülkedeki durumu bu şekilde izah etmek mümkündür. Gerçekten bu ülkede meselâ müstakil bir vergi kazası sistemi niçin uygulanmasın? Oysa federasyonu teşkil eden devletler geçmişten şu ya da bu geleneklerinden fedakârlık yapmayı bağımsızlıklarına ihanet sayarlar. Bu hal o devirlerden kalma vergi kazasının modernleştirilmesini engellemiştir, denilebilir.

Sözün kısası, prensip açısından vergi kazası bugün nasıl bir vakıa ise, onun çeşitliliği de yine kendini kabul ettirmiş bir vakıadır. Şimdi bu vakıanın yurdumuzdaki görünüşü üzerinde duralım ;

Bizde vergi kazası idarî kaza örgütüne bağlı olup, İtiraz, Temyiz Komisyonları ile Danıştaytan müteşekkil üç kademeden ibarettir. Sistem üzerinde önemli etkisi olmadığı için, talî sayılabilecek diğer bazı kademelerden burada bahsedilmemiştir. Bunlardan son kademeyi teşkil eden Danıştay ayrı Teşkilât Kanununa bağlı ve özellikle üye seçimi Maliye Bakanlığının etki alanı dışına çıkmakta olduğundan öteden beri bu yüksek yargı organı idareden tamamen ayrı bağımsız bir örgüt sayılmaktadır. İtiraz ve Temyiz Komisyonları hakkında aynı yargıya varılmaz ve bu iki merciin öteden beri idarenin etkisi altında kaldığı söylenir. Delil olarak ta, üyelerinin tâyin tarzı üzerinde durulur. Ayrıca yüksek öğretimden başka, vergi işleri ile ilgili idarî servis ve vazifelerde çalışmış olmak şartı aranan bu üyelerin yetişme tarzları ve alışkanlık gereği, anlaşmazlıkları tetkik sırasında tarafsız kalamıyacakları söylenir. Hele gayri muvazzaf itiraz komisyonları için bu söylenti daha belirli bir mahiyet alır. Bu yargının tabiî bir sonucu olarak yurdumuzda vergi kazasının bağımsız bir hüviyet almasının ya da adlî kazaya bağlanmasının doğru olacağı savunulur.

Kamu örgütlerinin gelişmesi üzerinde de geniş çapta etken olan tarihî oluşlar, alışılmış gelenekler, diğer idarî mekanizmalarda olduğu gibi, vergi kazasının da sık sık radikal değişiklikler yapılmasını önleyecek unsurlardır. Biraz pratik olalım. Vergi kazasında yukarıda bahsedilen sistemlerden birinin kabulü ya da şimdiye kadar yurdumuzda uygulanan sistemin tamamiyle değiştirilmesinin sağlayacağı faydalar nedir? Tayin ve kariyer bakımından idarî etkenlerden, özellikle, hazineci bir zihniyetle hareket ettiği hiç bir esaslı delil ve temele dayanmadan ulu orta söylenen, Maliye Bakanlığının vesayetinden kurtulacak bir vergi kazası üyesi acaba daha adil kararlara mı varacaktır?

Bugün vergi hukukunun diğer hukuk dallarından ayrı, kendine has özel bir yapısı olduğu kabul edilmektedir. Demokratik nizam yerleşip geliştikçe artan vergi formaliteleri bu hukuku öğrenmenin, uygulamanın ne kadar güç bir konu olduğunu ortaya koymaktadır Bu bakımdan müstakil ya da idarî kazaya bağlı bir vergi kazasının hiç olmazsa ilk kademelerine, bu sahada çalışmamış, tecrübe edinmemiş hangi elemanlar yerleştirilecektir? Vergi kazası adlî kazaya bağlandığı taktirde zaten işi başından aşmış, ve ayrıca ayrı bir usul ve yargı geleneğine bağlı, adlî kaza örgütünün saygı değer hâkimleri 200.000 dosyayı bir tarafa bırakıp bir de vergi konuları ile mi uğraşacaklardır.

Hak mefhumunun bölünme kabul etmediği söylenir. Amma ilmî ve ahlâki yeteneklere sahip oldukları peşinen kabul edilmekle beraber işin özü ve mahiyeti ile yakın teması olmayan kişilerin yanlış yargılara varma oranı, bu işi yetişme ve tecrübe gereği bilenlerinkinden daha yüksektir. Kaldı ki bugün sonuca bağlanan

anlaşmazlıklar incelenecek olursa, vergi mükellefi lehine çıkmış kararların yüksek bir orana vardığı anlaşılır. Bu kararlar hiç şüphe edilmesin, Maliye Bakanlığının çeşitli görev ve kademelerinden yetişmiş elemanlardan sadır olmaktadır. Çoğu muvazzaf komisyonlarda ve nihai kademelerde çalışan bu kıymetli elemanların hakşinaslığından şüphe edilemez. Gerçekten meselâ müstakil bir vergi kazası hüviyetinde çalışan Alman mali kazasında çalışan eleman ve üyelerin büyük bir ekseriyeti Alman Maliye Bakanlığı Teşkilâtından yetişmiş kimselerdir Haklarında da her hangi bir şikâyet vaki olmamıştır.

Evet biraz pratik olalım. Yurdumuz açısından karşılaştığımız asıl problem, hiç olmazsa bugün için, vergi kazası sistemlerinden birinin seçiminde değil daha ziyade :

1 — Bu sahada çalışacak elemanların yetiştirilmesinde,

2 — Vergi işlemlerinin mümkün olduğu derecede yargı oranı karşısına çıkacak hale gelmekten kurtarılmasında,

3 — Gelenlerinde süratle neticeye bağlanmasındadır.

Vergi kazası sahasında çalışan elemanların yetiştirilmesi :

Sistem tartışmaları bir tarafa, bugün vergi kazasında en çok noksanlığı hissedilen şey, vasıflı eleman noksanlığıdır. Mes'ele dönüp dolaşıp hep bu noktaya gelir. Çeşitli bölgelerde kurulması düşünülen muvazzaf itiraz komisyonlarının faaliyete geçirilememe sebebi bu noksanlığın delili olarak ileri sürülebilir. Bugün için yine Maliye Bakanlığı yegâne eleman kaynağı olarak kalmaktadır. Hiç olmazsa İtiraz ve Temyiz Komisyonları için bu böyledir.

Danıştay elemanlarına da şâmil olmak üzere burada bir eğitim mes'elesine temas etmek istiyoruz. Bilinen şey şudur. İdare memurlarının çoğu imkân nisbetinde staj ve saire maksadiyle yabancı memleketlere gönderilirken vergi kazası mensuplarından pek azı bu nimetten faydalanabilmişlerdir. Çalıştıkları, vergi gibi henüz memleketimiz için işlenmemiş bir hukuk sahası, mukayeseli vergi hukukunun bilinmesini gerektirir. Muayyen anlaşmazlıklar başka memleketlerde nasıl bir çözüm şekline bağlanıyor? Muayyen anlaşmazlıklar başka memleketlerde nasıl bir çözüm şekline bağlanıyor? Muayyen müesseseler nasıl bir yoruma tabi tutuluyor? Demek ki, bu elemanlar için de bir tetkik ve staj konusu vardır. Vergi hukukunun tatbikatla ilgili mes'elelerinin sistematik çözümünden bahseder yerli eserler sayılacak derecede az olduğuna göre, yabancı dil bilgisinin hiç olmazsa yüksek mahkeme üyeleri için nekadar lüzumlu olduğu kendiliğinden meydana çıkar. Oysa bugün Danıştayın vergi ihtilâfları ile uğraşan daireleri, anlaşmazlıkların çözüm yolunu biran evvel bulmak gayreti yanında bir de kendi sahasının hukukunu yaratmak durumunda kalmaktadır. Pek tabiîdir ki bu hal işleri bir hayli geciktirir.

Vergi işlemlerini mümkün olduğu derecede yargı organı karşısına gelmekten kurtarmak :

Vergi kazası hakkında, sistem bakımından ileri sürülen görüşlerde şu noktalarda hataya düşülmektedir :

Vergi kazasının müstakil olarak ele alınması,

Vergi işlemlerinin geçirdiği safhalara önem verilmemesi.

Mükellefin de idarenin de üzerinde söz söylemek lüzumunu hissetmedikleri normal seyrini takibeden vergi konuları bir tarafa, anlaşmazlıklar davet edebilecek ve nihai olarak bir yargılama konusu olabilecek istidadı gösteren vergi işlemleri hangi safhadan geçmektedir? Ana vergilerden Gelir ve Kurumlar vergilerini ele alalım. Bu işin bir inceleme safhası vardır. Farzedelim ki mükellef hatalı bir harekette bulunmuştur. Bu halde taktir cezalarda indirme, uzlaşma, vergi kazası müesseseleri karşımıza çıkar. Denilecek şudur ki, vergi işlemlerini nihai safhada, salt bir vergi kazasının malı olarak görmekten ise, bütün bu sayılan safhaları da nazara almak, vergi anlaşmazlıklarının kısa yoldan çözümüne zemin hazırlayacak tedbirler manzumesini ortaya çıkarır. Vergi işlemleri hiç olmazsa bu suretle yargı organı karşısına çıkmaktan mümkün olduğu nisbette kurtarılmış olur.

Türkiye'de vergi mükellefiyeti, demokrasi icabı girift bir mahiyet alacak şekilde gelişmektedir. Diğer taraftan mükellef adedi de sür'atle artmaktadır. Bu kemiyet farkı şüphesiz vergi anlaşmazlıklarını da içine alır. Mes'ele sadece bu açıdan ele alındığı taktirde dahi ihtilâfların kısa yoldan halledilmesine yayarayacak tedbirlerin bir an evvel alınması zamanının çoktan geldiği anlaşılır. Ağır yürüyen bir prosedür, bugün yabancı memleketlerde tamamen terkedilmiş, vergi işlemlerine, anlaşmazlık mahiyeti almadan halledilmesi mümkün bir mahiyet verilmiştir.

İdarenin icrai görevi vardır bu itibarla o fiilini icra eder, vergi salar, bundan sonrası can sağlığı. Mükellef başının çaresine baksın, kaza mercilerine başvursun denilebilir mi? Özellikle yılda milyonlarca beyanname alan bir mali idarenin daha sür'atli tedbirler alması ve kelimenin tam manâsiyle, Anayasa sınırları içinde, pratik olması gerekir. Yurdumuz açısından da durum böyledir.

Bu bakımdan UZLAŞMA müessese'si üzerinde durulmasını faideli görmekteyiz. Gerçekten Maliye Bakanlığı gelir servislerinin icrai yetkisi ile, vergi anlaşmazlıklarına çözüm yolu bulma fonksiyonunu birbirine bağlamak mümkündür. Günümüzün demokratik felsefesi iktisadi ve sosyal zaruretler nazara alınırsa, bu tavsiyenin idare hukuku prensiplerine aykırı bir tarafı olmadığı anlaşılır. Bu sonuca göre niçin anlaşmazlıklar kaza mercilerine intikal etmeden önce, idarece neticeye bağlanmasın? Burada halen faaliyette bulunan Uzlaşma Ko-

Mahalli İdare Vergilerinden

Bina ve Arazi Vergileri

Arif BAŞARAN

Bina ve Arazi Vergileri İl Özel İdarelerinin başlıca gelid kaynaklarıdır.

Her iki vergi de önceleri Maliye tarafından tahsil edilen vergiler arasında iken aşağıda izah edileceği üzere İl Özel İdaresine devredilmişler ve komünal vergiler olmuşlardır.

Hemen belirtmek gerekir ki bina ve Arazi vergileri bütün modern memleketlerde komünal vergilerdir ve komünler tarafından tahsil edilen, komünlerin başlıca gelir kaynaklarını teşkil eden vergilerdendir.

Maliye Bakanlığı nasıl başlangıçta bu vergileri Devlet vergileri meyanına almakla hatalı bir davranışta bulunmuşsa, bu gün de kendi bünyesine alarak tahsilini müteakip Mali Tevzin Kanunu ile Mahalli İdareler arasında bölme istikametindeki görüş ve çabasında da hatalıdır. Maliye Bakanlığının, artık mahalli vergi olan bu vergilere dokunmamasının gerektiğine işaret etmek istiyoruz.

Maliye Bakanlığının bu hareketinin, Mahalli İdarelerin özerkliğini zedeleyici nitelikte gördüğümüzü ifade edecek olursak fazla ileri gitmiş olmıyacağız.

Vergilerin komünal niteliğine işaret ettikten sonra vergileri teker teker inceliyeceğiz.

1 — Bina Vergisi :

A) Tarihçe :

Bu vergi 1908 tarihine kadar arazi ile birlikte Emlâk vergisi olarak tahsil edilmekte iken bu tarihte iki vergi ayırarak bina vergisi Musakkafat Vergisi adı ile müstahsil olarak tahsil edilmeye başlandı.

Bu vergi, bina takrirleri yapılmak suretiyle uygulandığından önce İstanbul'da bilâhare de diğer ilkelerde tahrirler yapılmış ve vergi uygulanmıştır.

1931 tarihinde 1837 sayılı Bina Vergisi Kanunu ile Musakkafat vergisi kaldırılarak bina vergisi adı ile yeniden ihdas edildi ve Maliye Bakanlığının topladığı vergiler arasına ithal edildi. Bilâhare Bina Vergisine Buhran Vergisi adı ile yeni bir vergi eklendi. 1935 tarih ve 2871 sayılı Bina ve Arazi Vergileri ile Binalar-

---

misyonlarının kifayetsiz çalışmaları üzerinde durmuyoruz. Bilindiği gibi bu komisyonların yetkileri çok sınırlıdır. Yürütme işleri de zaten mahmul olan idare elemanlarına ek ve esefle söyleyelim, ücretsiz olarak tevdi edilmiştir. Oysa vergi işleri ile uğraşan diğer bütün komisyon üyeleri hizmetlerinin mukabilini alırlar.

Bu itibarla atılacak ilk adım, taktir ve uzlaştırma komisyonlarının aynı zamanda vergi ve ceza üzerinde sınır tanımaksızın karar verebilecek yetkilerle teçhiz edilmesi şeklinde olabilir. İlâveye lüzum yoktur ki, bu tip komisyonlarda çalışacak elemanlara her bakımdan bağımsızlık tanımak, başka idari vazifelerle mümkün olduğu kadar alâkalandırmamak icabeder. Komisyon kararlarına mesnet olacak bilgilere ve açıklamalar, meselâ mükellefin mali durumu, ödeme gücü, suç işlemedeki kusur derecesi gibi objektif ve subjektif ölçülere tetkik elemanı raporlarında yer verilecektir, tâ ki komisyon yeniden araştırma ve inceleme yapmak lüzumunu hissetmesin. Batı örneklerinde olduğu gibi Vergi Komisyonu adı verilebilecek bu komisyonların kararları pek tabiidir ki nihai olacak, idare için de bağlayıcı sayılacaktır. Neticede idari kaza prosedürü kısaltılacaktır.

Bu prosedürün diğer teferruatından burada bahsetmek mümkün değildir. Maliye Bakanlığının, gelir servislerinin reorganizasyonu için yaptığı çalışmalarda vergi kazasının bu yönü üzerinde de durmasını temenni ederiz. Meselâ, Bölge Defterdarlıklarına muvazi olarak, bünyesinde takdir ve uzlaşma fonksiyonunu toplayan bu tip Vergi Komisyonları hiç olmazsa şimdilik kesif merkezlerde kurulabilir. Bu suretle vergi kazasının ilk kademesini teşkil eden itiraz komisyonları aradan çıkar ve iki kademeli bir vergi kazası üzerinde durulmuş olur.

Kanaatımızca müstakil bir vergi kazası kurma imkânları araştırılıp bulununcaya kadar, bu kadarı ile yetinmek şimdilik yeter de artar bile. Zira yukarıda da işaret edilği üzere, mes'elenin özü kalifiye eleman dâvasının hallindedir. Bunun dışında alınacak prensip kararları ve vergi kazasının bünyesini tamamiyle değiştirecek daha radikal tedbirler şimdilik nazari bir görüş olmaktan ileri gidemez.

dan alınan iktisadi buhran vergisinin Vilâyet Hususî İdarelerine devri hakkındaki kanunla bu vergiler İl Özel İdarelerine devredildi.

Kanunun birinci maddesine göre 1833 sayılı Arazi ve 1837 sayılı Bina Vergisi Kanunu ile 1890 sayılı ve 1931 tarihli İktisadî Buhran Vergisi Kanununa müzeyyel 1996 sayılı ve 1932 tarihli kanun ve ekleri mucibince tarh ve tahsil edilmekte bulunan vergiler bakayalariyle birlikte Vilâyet Hususî İdarelerine terk olunur. İkinci maddesinde ise «Arazi ve Binaların tahriri ve bunların kıymet ve iratlarının takdiri ile birinci maddede yazılı vergilerin tarh, tahakkuk ve tahsil muameleri, bu vergilere ait kanunlarla eklerin hükümleri dairesinde vilâyet hususî idareleri tarafından» yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Bu hükümlerle Bina ve Arazi Vergileri yukarıda değinilmiş olduğu üzere kominal vergiler halini almış ve hakiki yerlerini bulmuşlardır.

B) Verginin şumulü :

1837 sayılı Bina Vergisi Kanununun birinci maddesinde verginin şumulü tesbit edilmiştir. Türkiye hudutları dahilinde bulunan her türlü binalar ister ikâmete ister her hangi bir surette istimale tahsis edilmiş olsun bu kanun ahkâmı dahilinde bina vergisine tabidir. Bina tabiri inşa edildiği madde ne olursa olsun gerek karada gerek su üzerindeki sabit inşaatın tamamına şamildir. Karada nakli kabil binalar da sabit inşaat hükmündedir.

C) İstisnalar :

Kanunun üçncü maddesinde bina vergisi muafiyetine tabi olacak binalar hükme bağlanmıştır.

Bu muafiyetler :

a) Devlete, mülhak ve hususî bütçelerle idare edilen teşekküller ve belediyelere ait olup irat getirmiyecek bir cihete tahsis edilen binalar ;

b) Ecnebi devletlere ait olup Sefarethane ve Konsoloshane ittihaz edilen binalar ve müştemilâtı : (mütekabiliyet şartı ile) ;

c) Münhasırın dini hizmetlerinin ifasına mahsus ve umuma açık bulunan ibadethaneler ve bunların müştemilâtı ;

ç) Meccani olmak şartiyle Hastahane, Sanatoryum ve bunlar ile alelıtlak Eytamhaneler ve Darülâcizeler ;

d) Umumî Maarife ve menafii umumiyeye hadim cemiyetlere ait binalar ; (Kazanç gayesi olmamak şartiyle)

e) Zürrarın ziraî istihsalinde kullandığı alât ve edevat depoları, zahire anbarları, samanlıklar, arabalıklar, ağıllar, ahırlar, kümesler, kurutma mahalleri, böcekhaneler, serler (seralar) fırınlar ve benzeri binalarla, işçi ve bekçi bina, kulübe ve barakaları, köy misafir odaları, balıkçıların deniz istihsalâtında kullandıkları aletlere mahsus depolar ile kayıkhaneler ve denizlerle göllerdeki işçi ve balıkçı kulübe ve barakaları (icar edilmemek şartiyle)

f) Sahiplerinin ikametlerine mahsus olup, senelik iradı 25 liraya kadar olan (25 lira dahil) binalar (Bu kabil binaların taaddüdü halinde yalnız biri muafiyetten istifa eder) ;

g) Devlete veya mahallî idareler veya menafii umumiyeye hadim veya hükûmetçe musaddak cemiyetler tarafından menafii umumiye için vücuda getirilen bilumum su bendleri, su setleri, suların yükselmesine manialar, kanallar, hendekler, cetveller, bataklıkları kurutma veya kurak yerleri sulama tesisatı, zürrarın kendi arazisi için müştereken veya münferiden yapacakları her nevi su bendleri, sulama ve kurutma tesisatı ; (Ticaret kasti olmamak şartiyle)

h) Yangın fezeyan, zelzele, hastalıklar, içtimalar, umumi sergiler ve sair sebebler ve ihtiyaçlar dolayısiyle inşa edilen muvakkat mahiyetteki binalar ; (ihtiyacın devamı müddetince)

i) Hususî kanunlarla muafiyet kabul edilmiş veya edilecek binalar ;

Daimi olan muafiyetin yanında halk konukları niteliğinde olan ve mesken olarak kullanılan konutlara uygulanan geçici muafiyet de vardır. Bunun uygulanabilmesi için bina sahibinin, binanın bitiminden iki ay içinde Mahallî Özel İdare veya Vergi Dairesine müracaatta bulunması gerekmektedir. Muafiyetin azami haddi 10 yıldır.

1837 sayılı Bina Vergisi Kanununun 401 sayılıl kanunla değişik 3 üncü maddesi gereğince bina vergisinden geçici olarak muafiyet :

a) İmar ve İskân Bakanlığınca tesbit edilen «Halk konutları standartları» na uygun olan asgarî nitelikteki binalar, bina apartman ise dairelere, istei sahiplerince mesken olarak kullanılsın, ister kiraya verilsin inşaatın sona erdiği malî yılı takip eden malî yıldan itibaren 10 yıl süre ile ;

b) Bina (a) fıkrasında bahsı geçen halk konukları standartlarına uygun olan ve sahiplerince mesken olarak kullanılan orta nitelikteki binalar, bina apartman ise daireler, inşaatın sona erdiği mali yılı takip eden mali yıldan itibaren 5 yıl süre ile :

c) Genel ve Katma Bütçeli Dairelerin, İl Özel İdareler ve Belediyelerin, sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait olan Banka, Şirket ve Kurumların, İktisadi Devlet Kurumları, Özel Kanunlarla kurulan Banka ve kurumlar, bunların sahiplerinin ayrı ayrı veya birleşik kurdukları ve sermayesinden yarısından fazlasına katıldıkları şirket, kurum ve ortaklarının. Devlet eli ile ve Devlete bağlı kurumlarca kurulacak konut ofisleri ve ortaklıkların ile iş verenler tarafından çalıştırdakları işçiler için halk konutları standartlarına uygun olarak asgarî nitelikte yapacakları veya yaptıracakları ve görevle ilgili zorunluklar ve belli sosyal amaçlar için kârsız olarak memur ve işçilere tahsis edecekleri loijman binaları, bina apartman ise daireleri, inşaatın sona erdiği malî yılı takip eden malî yıldan itibaren 10 yıl süre ile ;

d) Turizm Endüstrisini teşvik kanunu hükümleri gereğince, Turizm Müessesesi belgesi almış olan teşebbüslerin adı geçen kanunda yazılı maksatlara tahsis ettikleri binalar, inşaatın sona erdiği veya mevcut binaların bu maksatla tahsisi halinde Turizm Müessesesi belgesinin alındığı malî yılı takip eden malî yıldan itibaren 5 yıl süre ile ;
olarak tayin ve tesbit edilmiştir.

D) Bina Vergisinde Mükellefiyet :

Kanunun 5 inci maddesinde bina vergisi mükellefi ile mükellefiyet yerinin «binanın vergisi mütasarrıfına, intifa hakkı sahibi varsa müntefiine ve bunlar yoksa binayı mutasarrıf olanlar veya hisseleri işgal edene aittir. Şayi hisse ile binaya mutasarrıf olanlar hisseleri nisbetinde vergi ile mükellef tutulanlar.

Binanın vergisi, binanın bulunduğu kazada tarholunur»

Bina vergisi mükellefiyeti, muaflık ve istisnaların uygulanmalarından sonra gelen malî yıldan itibaren başlar ve yıkılan, yanan veya oturulmaz veya kullanılmaz hale gelen veya kullanılması ve oturulması kanunlarla men edilen binaların vergileri, mükelleflerce İl Özel İdarelerine verilecek beyannamenin tesadüf ettiği taksiti takip eden taksitten itibaren alınmaz.

E) Verginin Matrah ve Nisbeti :

Bina vergisi matrahı tahrir usulü ile bulunan irattır. Tahrir suretile bulunan irattan binanın itfa ve idame masraflarına karşılık olarak % 20 düşüldükten sonra kalan kısmı safi iradı meydana getirir ki vergiye matrahı olan irat budur.

Tahrir suretiyle bulunan irat safi irat olup cari kiralara göre binanın kiraya verilmesi halinde alıncaka kiranın yıllık toplamıdır.

Verginin nisbeti safi iradın % 12 si olup bu irad üzerinden tarh ve tahakkuk ettirilerek tahsis olunur.

Tahrirlerin çok eski olması ve para kıymetinin düşmesi neticesi olarak bina vergisinin gülünç ve sembolik denecek dereceye düşmüş olduğu göz önüne alınarak 309 sayılı kanunla bunların inşa tarihlerine göre misil zamları kabul edilmiştir.

a — Kıymetlerin çok düşük olduğu. (eski bunalanda)

b — Tahrire uğramamış binaların bulunduğu bir gerçektir. Yeni tahrirlerin yapılması ve irad takdirlerinin zaman uygun olarak yapılması halinde bina vergisi veriminin en az 2 veya 3 misli artacağına kat'iyetle inanıyoruz.

6256 sayılı kanunun birinci maddesine göre bina vergisi, binanın bulunduğu yer vergi dairesince ve iki müsavi taksitte tahsil olunur. Tahsil zamanları her mahallin iktisadi vaziyetine göre vilâyet umumî meclisin mütalâası alınmak suretiyle Maliye Vekâletince tayin edilir ve keyfiyet münasip vasıta ile ilân olunur.

F) Maliye Bakanlığının yetkilileri :

6271 sayılı kanunun 3 üncü maddesindeki «Binalarla arazinin tahrir ve tadil işlerine ve birinci maddede yazılı (Bina, Arazi ve Buhran) vergilerinin tahakkuk ve tahrirlerine ait kanun ve nizamnamelerin ve bunlara müteallik tadilleri ihzar etmek ve tatbikattaki ihtilâf ve tereddütler üzerine vaki olacak suallere cevap vermek ve bu işleri teftiş ve murakabe eylemek vazife ve selâhiyeti Maliye Vekâletine aittir.» Hükmü ile bina arazi vergilerini İl özel idarelerine devrederken bir çok görev ve selâhiyetleri Maliye Bakanlığı kendinde bırakmıştır.

G) Bina Vergisinden alınana hisseler :

İl Özel İdareleri tarafından tahsil edilmekte olan bina vergisinden İl Özel İdarelerinin Belediye ve köylere hisseler vermektedirler.

2 — Buhran Vergisi :

1930 yılı buhranında ihdas olunmuş ve bina vergisine ilâve olarak ihdas edilmiş bir vergi olup bina vergisi ile birlikte ve bina vergisi ile aynı usul ve muamelelere uygun olarak uygulanır.

Oranı mesken olarak kullanılan binalarda bina vergisinin 1/6 sı kiraya verilen binalardan bina vergisinin 1/3 üdür.

3 — Arazi Vergisi :

A) Tarihçe :

Bilindiği üzere Osmanlılar devrinden araziden vergi alınmakta idi. 1276 tarihinde emlâk vergisine yukarıda izah edilmiş olduğu üzere arazi vergisi de dahildi. Arazi vergisi arazinin tahrir suretiyle takdir edilen kıymet üzerinden alınan bir vergi durumunda idi. 1326 tarihinde bina vergisi ayrılarak Emlâk vergisi sadece arazi vergisini bünyesine almış oldu. 1931 tarihinde 1833 sayılıl Arazi Vergisi Kanunu ile yeni edaslara bağlandı ve Maliyeye ait bir vergi haline getirildi. 1936 tarih ve 2871 sayılı kanunla İl Özel İdarelerine devredilerek kominal bir vergi oldu.

B) Verginin Mevzuu ve Şumulü :

1833 Sayılı Kanunun birinci maddesinde verginin mevzuu ve şumulü şöylece tesbit edilmiştir. «Türkiye Cumhuriyeti dahilinde bulunan umum arazi bu kanun mucibince kıymetleri üzerinden arazi vergisine tabidir.» Üzerinde bina bulunmayan ve bina mütemmimatından madut olmıyan arsalar da araziden maduttur.

Etrafı çevrilmiş olsun alınan ticaret ve sanat işlerinde kullanılmak üzere müstakillen kiralanan arsalar iratlı ve bu suretle kullanılmayan arsalar iratsız arsa addolunur.»

C) İstisnalar :

Bina vergisinde olduğu gibi arazi vergisinde de vergiden daimî ve geçici olarak muaf olan araziler vardır. İkinci maddede daimi muafiyet şöyle tesbit edilmiştir.

a — Devlete ve mülhak ve hususî bütçelerle idare edilen teşekküllere ve Belediyelere ve umumun menfaatine hizmet eden cemiyetlere ait olup mücerret kazanç maksadiyle tesis edilmiş olmıyan ve icar edilmeyen, ziraatin islâh ve inkişafına matuf numune fidanlıkları meyvelikler, numune tarla ve çiftlikleri, spor sahaları, umuma mahsus meccani parklar, çocuklara mahsuz bahçeler ve oynama mahalleri ;

b — Devlet de Mahallî İdarelere veya belediyelere ait her nevi yollar, caddeler, sokaklar, meydan ve pazar yerleri ve umumun menfaatina terk ve tahsis edilip icar alınmayan mer'a harman yeri ve çayırlık gibi mahallerle köy kanunu mucibince köye ait menkul orta malları ;

c — Ziraate elverişli olmadığı gibi suretle de istifade edilmeyen taşlık bataklık ve ot dahi yetişmeyen çoraklık arazisi ;

ç — Hususî kanunlar veya mukavelelerle muafiyet kabul edilmiş veya edilecek olan arazi ve arsalar ;

d — Ecnebi Devletler tarafından Sefarethane veya Konsoloshane yapılmak üzere meccanen teferruz olunan veya bu maksatla satın alınan arsaları ; yanan veya yıkılan Seferathane ve Konsoloshane bir yerlerine ait araziler ; (mütekabiliyet şartiyle)

e — Devlete ait olup Tarım Bakanlığına bağlı haralara, Merinos çiftliklerine ve sığır damızlıklarına tahsis olunan ve gelir getirmiyen arazi ;

Üçüncü maddeye göre geçici muafiyet :

a — Yeniden vücude getirilecek bağlar, güllükler (6 sene müddetle)

b — Yeniden vücude getirilecek meyvelik ve incir bahçeleri, (8 sene müddetle)

ç — Yeniden vücude getirilecek fundalıklar ve aşlama suretiyle vücude getirilecek zeytinlikler, (10 sene müddetle)

d — Hükûmetçe muayyen bir bölgeye iskân edilen göçmen ve aşiretlere tahsis ve tefyiz edilen arazi (3 sene müddetle)

e) Hususî kanunlarına ve usullerine göre yeniden ziraate elverişli bir hale getirilen arazi, (3 sene müddetle)

f — Hususî kanunlarına göre yeniden vücude getirilen ormanlıklar, (20 sene müddetle). dutluklar (10 sene müddetle)

g — Turizm müesseselerini teşvik kanununun hükümleri dairesinde turizm müsadesi belgesi almış olan teşebbüslerin adı geçen kanunda yazılı maksada tahsis ettikleri arazi (10 yıl müddetle).

Ç) Mükellefiyet ve Teklif Mahalli :

Arazi vergisi, arazinin mutasarrıfına ve intifa hakkı varsa müteneffiine ve bunlar yoksa araziyi mutasarrıf gibi istimal edene aittir.

Şayi hisse ile araziyi mutasarrıf olanlar hisseleri nisbetinde vergi ile mükelleftirler.

Arazi vergisi, arazinin bulunduğu kaza veridat idaresince tarh olunur.

D) Verginin Matrahı ve Oranı :

Arazi vergisinin matrahı, arazi ve arsaların tahrir ve hususi tadil suretiyle ve bu kanun hükümlerine göre tesbit edilmiş veya edilecektir kıymetler olduğu arazi kanununun 8 inci maddesinde belirtilmiştir.

Arzi Vergisi, 1833 tarihi Arazi Kanununun 9 uncu maddesine göre, arazi için kıymetlerinin binde onu, iratlı ve iratsız arsalar için kıylerinin binde onbeşi oranıyla alınır.

Bina vergisinde olduğu gibi arazi vergisinde de arazinin bulunduğu yer vergi devresince ve iki çeşit taksitte tahsil edilir. Tahsil zamanları mahallin arazi ve ekonomik durumları göz önünde tutulmak ve İl Genel Meclisinin mütalâları alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca tayin edilen ve ilgililere ilân olunur.

Tahririn çok eski yapılmış ve paranın bugünkü iştira gücüne göre kıymetlerin çok düşük olduğu göz önüne alınarak 206 ve 489 sayılı kanunlarla arazi vergisi matrahlarıba misiller uygulanmak suretiyle vergi oranları ve bu suretle miktarları arttırılmış ise de bugün için gülünç ve sembolik olacak kadar düşük olduğu bir gerçektir. Bina vergisinde olduğu gibi her şeyden önce sıhhatli bir tahririn yapılması ve kanunda yapılacak değişiklikle vergi oranını günün şartlarına çıkarmak icap etmektedir. Bu takdirde birgünkünün 3 — 4 misli gelir sağlıyacak bir gelir menbaı olacağına kat'iyetle inanıyoruz.

E) Maliye Bakanlığının Yetkileri :

Maliye Bakanlığı Bina Vergilerinde izah edilmiş bulunan yetkileri arazi vergisi içinde sahip bulunmaktadır. (2871 S. K. Madde : 3

F) Arazi Vergisi Tahsilatında ayrılan paylar :

Arazi Vergisi tahsilâtında da paylar ayrılmaktadır. Tahsilâtın % 6 sı Ziraat Bankasına iştirak hissesesi olarak, % 3 ü Köy İdarelerinin iller Bankasının sermayesine iştirak hissesi olarak İller Bankasına ayrılır.

K O M İ S Y O N L A R :

Tahrirler 3 kişiden Kurulan Komisyonları tarafından yapılır.

Tahrir esnasında iki iş yapılır.

a) Tahrir,

b) Gayri safi iradın tespiti.

Komisyonun takdir ettiği kıymete 30 gün içinde İtiraz Komisyonuna itiraz edilir. İtiraz komisyonları Mülkiye Amirlerinin başkanlığında kurulur. Ankara ve İstanbul'da Muvazzaf İtiraz Komisyonları kurulmuştur.

Yazımızı :

1 — Bina ve Arazi Vergilerinin Komünal kalmaları,

2 — Oranların günün şartlarına göre ayarlanması,

3 — Yeni tahrirlerin yapılması umudu ile bitirmek istiyoruz.

Yeni Hazırlanmakta Olan Emlâk Vergisi Tasarısı

Orhan GÜRELİ
Maliye Bakanlığı
Başhesap Uzmanı

I — Genel Açıklamalar :

I — Emlâk Vergisi Terimi :

«Emlâk Vergisi» terimi, halen uygulanmakta olan Bina ve Arazi Vergilerini kapsayan bir üst kavram olarak kullanılmaktadır. Bu kullanış tarzı, bu vergilerin memleketimizdeki tarihi oluşumu ve gelişmesi bakımından uygun ve yerinde bulunmaktadır. Zira, memleketimizde Bina ve Arazi Vergileri tanzimattan sonra ilk defa bu adla ihdas edilmişlerdir.

Yabancı memleketlerde de bina ve arazinin tabi bulunduğu real mahiyetteki vergiler bizdeki Emlâk Vergisi terimine tekabül eden terimlerle ifade edilmektedir.

Yeni tasarıda Bina ve Arazi Vergileri Emlâk Vergisi adı altında ifade edilmek suretiyle hem mali terminolojiye uygun hareket edilmiş, hem de verginin muhtevasının bu ad ile daha vazıh şekilde belirtilmesi imkânı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Nitekim halk dilinde «Emlâk» deyimi bina ve araziyi içine alan gayrimenkul servet kavramına tekabül etmektedir.

2 — EMLÂK VERGİSİNİN NİTELİĞİ VE ÖNEMİ :

Emlâk Vergisi, bilindiği gibi real bir vergidir. Verginin reel karakteri gayri şahsi oluşunda tecelli eder. Bu vergilerde mükelleflerin kişisel durumları nazara alınmaksızın, vergi doğrudan doğruya emlâke bağlı bulunur. Mükellef sadece bu emlâke ait vergiyi ödeyen şahıs durumundadır.

Böylece Emlâk Vergisi ve servet vergileri ile vasıtalı vergiler arasında üçüncü bir kategori teşkil eder.

Emlâk Vergisinin zamanımızda beliren diğer bir karakteri de bu verginin mahalli bir vergi olarak gelişmekte bulunmasıdır. Gerçekten gerek yabancı memleketlerde gerekse memleketimizde Emlâk Vergisi mahalli vergilerin başında ve en kuvvetli bir mükellefiyet olarak inkişaf etmektedir.

Bu mükellefiyetin bu karakterdeki gelişmesinde, mahalli bir mükellefiyet olarak uygulanmağa en elverişli bir vergi olmasının payı büyüktür.

Emlâk vergisinin önemi hakkında kısaca şunları söylemek mümkündür : Mahalli vergicilik mahalli finansın en kuvvetli bir kaynağını teşkil etmekte, bütün mahalli vergi sistemi Emlâk Vergisi temeli üzerinde oturtulmaktadır.

Emlâk Vergisi ve bilhassa bu verginin unsurlarından biri olan Arazi Vergisi, diğer memleketlerde olduğu gibi, memleketimizde de bir çok vergilere «esas» (Base) teşkil etmektedir. Bu cümleden olarak Gelir, Kurumlar, Veraset ile yeni Belediye Vergileri Kanunundaki en önemli bir çok vergi ve resimler, bazı yardım ve payları zikretmek mümkündür.

Diğer taraftan Emlâk Vergisi, Mali tevzin çerçevesi içinde düşünülen mahalli finans reformunda, varidatı mahalli idarelere tahsis edilecek en büyük kaynağı teşkil etmektedir.

3 — TÜRKİYE'DE EMLÂK VERGİSİNİN TARİHÎ SEYRİ :

Bu konuda çok kısa olarak vereceğimiz izahatı Bina ve Arazi Vergileri için ayrı ayrı ifade etmek yerinde olacaktır.

Bina Vergisi : Bina Vergisi Devlet ve Özel İdare Vergisi olmak üzere iki safha geçirmiştir.

Bina Vergisi İkinci Meşrutiyete gelinceye kadar Arazi Vergisi ile birlikte Emlâk Vergisi şeklinde alınmıştır.

1326 (1908) tarihli kanunla, 1330 senesinden itibaren, (Musakkafat Vergisi) adı altında, tahrir usulü ile bulunan gayrisafi irad üzerinden alınmağa başlanmıştır.

Musakkafat Vergisi Kanunu 1931 yılında yürürlüğe giren 1837 sayılı Bina VergisiKanunu ile kaldırılmıştır. Bundan sonra Bina Vergisine İktisadi Buhran vergisi adı ile bir zam yapılmıştır.

1936 yılında Bina Vergilerinin Özel İdare Vergisi ve İktisadi Buhran Vergisi Vilâyet Hususi İdarelerine terkedilmiştir.

Vergiye 1941 yılında 4040 Sayılı Kanunla Milli Müdafa Vergisi adı altında bir zam daha yapılmıştır. Ancak bu Verginin hasılatı Özel İdarelere değil Devlete ait bulunmaktadır.

Arazi Vergisi : Osmanlı İmparatorluğunda, araziden biri dönüm başına «nakden» diğeri âşar adı ile mahsulâttan «aynen» olmak üzere iki vergi alınmıştır. Âşar Cumhuriyet devrine kadar devam etmiş ve 1924 yılında kaldırılmıştır.

Araziden bu gün alınmakta olan verginin menşei, Tanzimatta «ancematin alına vergi» adı ile ihdas edilen tevzii vergidir.

Tevzii vergi 25 yıl kadar tatbik edilmiş ve 1275,1276 da Bursa ve Yanya Vilâyetlerinde yapılan tecrübelerden sonra kaldırılarak yerine 1277 (1859) tarihli «Takriri Emlâk ve Nüfus Nizamnamesi» ile Emlâk ve Arazinin tahrir usulü ile takdir edilen kıymeti üzerinden alınan bir vergi ihdas edilmiştir.

Bu vergi 1302 (1885) tarihinde kaldırılmış ve yerine «Emlâk Vergisi Nizamnamesi» konulmuş ve nizamname Cumhuriyet devrine kadar yürürlükte kalmıştır.

Bu nizamnameye göre Bina ve Arazi Tahrir ve Tahmin Hey'etleri tarafından takdir olunan kıymetler üzerinden Emlâk Vergisi adı ile bir vergiye tabi tutulmakta idi.

Emlâk Vergisi 1913 yılında yürürlüğe giren 1833 sayılı Kanunla kaldırılarak yerini bu günkü Vergisine bırakmıştır.

Arazi Vergisine esas olan kıymetler, 1923 yılında 1924 yılındaki kıymetlerin 6 katına çıkarılmış, 1924 de âşarın kaldırılması üzerine bu kıymetler 8 kata, 1929 yılında da 1454 sayılı kanunla 10 kata iblâğ edilmiştir.

Bu Verginin Vilâyet Özel İdarelerine devri dolayısiyle 1936 senesinde 2 - yılda ikmâl edilen yeni tahrir yapılmıştır. Daha sonra müteaddit zam kanunları çıkarılmıştır.

II — EMLÂK VERGİSİ REFORMUNUN HEDEFLERİ ve ESASLARI :

Emlâk Vergisi Reformu ile varılmak istenilen hedefleri kısaca şu esaslar etrafında ifade etmek mümkündür :

1 — **Verginin Verimini Artırmak :** Eski bir yapıya sahip bulunan fakat modern vergi sistemimiz içinde büyük önemi bulunduğu yukarıda kısaca belirtilen Emlâk Vergisinin verimini artırmak, hedeflerden başlıcasını teşkil etmektedir. Zira, Emlâk Vergisi bu günkü ilmî anlayışa göre, esas itibariyle «Malî gayeli» bir vergidir.

Bu geniş ve yaygın mükellefiyetin, bu ana gayesi yanında, bilhassa Gelir Vergisinde vergi dışı kalan küçük tarım işletmelerinin bir nev'i real mahiyette vergilendirilmesi gibi bir hedef de mevcut ise de, ekstra fiskal bir fonksiyonunun bulunmadığını kabul etmek icabeder.

Bu haliyle, bünyesindeki, tatbikatındaki mevcut güçlüklere rağmen vergiyi randımanı yüksek bir mükellefiyet haline ve bilhassa mahalli finans bakımından aldığı öneme uygun seviyeye getirmek lâzımdır. Bununla beraber bu vergiden, yine de diğer masif randımanlı vergiler derecesinde bir verim beklemek yerinde olamaz. Bu bakımdan verimi attırır tedbirlerin aranmasında daima realist olmak zorunluğu vardır.

Tasarıda verimin arttırılması konusunda en ziyade yeni bir tahrire ümit bağlanmıştır. Bunun yanında verginin bünyesini ve tekniği rasyonel bir tarzda düzenlemek suretiyle randıman üzerinde belirli gelişmeler beklenmektedir.

Yeni tahrire paralel olarak düzenlenecek nisbetlerde verginin verimi konusunda baş vurulan tedbirler arasındadır.

2 — **Vergiyi Mahallî Bir Vergi Haline Getirmek :** Bilindiği gibi, Emlâk Vergisi, ancak mahalli bir vergi olarak manâsını ve mevcudiyetini muhafaza etmek suretiyle gelişmektedir. Bizim reformumuzun da hedeflerinden biri bu mükellefiyeti aynı istikamette geliştirmek, yani devletle ilgisini keserek tamamen mahalli bir mükellefiyet getirmek olmalıdır.

Emlâk Vergisinin tamamen ve açık bir tarzda mahallileştirilmesi prensibi, aslında bu verginin sadece belediyelere tahsis edilmesi suretiyle yerçekleşebilir. Ancak bir taraftan idare hukukî nizamın, il özel idarelerinin de malî kaynaklara sahib olmasının gerektiğinden, diğer taraftan da köy fiskalitesinin gerçekleri ve ihtiyaçları verginin şimdilik bu şekilde prensibe tam uygun bir şekilde mahallilertirilmesine imân vermemektedir.

Bu seblerle vergi prensib itibariyle belediyelere hasredilmekle beraber, hasılatı muayyen esaslar dahilinde il özel idareleri ve köyler ve belediyeler arasında bölüşülecektir.

Bu bölüşme aynı zamanda, son reform hareketlerinin ana prensibini teşkil eden malî tevzin nizamının da bir icabı olarak kendini kabul ettirmektir.

3 — **Genel Tahrir Yapmak :** Emlâk Vergisi reformu verginin, bünyesi ve tekniği geliştirilirken, esas itibariyle, modern bir metoda dayanan yeni bir tahrire gidilmesine dayanmaktadır.

Tasarı tahrir işini esas itibariyle il özel idarelerine bırakmaktadır. Ancak Maliye Bakanlığı bu hususta her türlü idarî ve teknik yardımda bulunacak gerekli teftiş ve mürakabeleri yapacaktır.

Tahririn güçlükleri ve yüklediği malî külfetler herkezce açık şekilde bilinmektedir. Ancak yeni bir tahrir yaptlmadan Emlâk Vergisi reformundan bahsetmenin ve bu vergiden beklenen verimi elde etmenin imkânsızlığı da daha açık surette ortada bulunmaktadır. Bu sebeble yeni ve modern metodlara dayanan bir tahrir reformunun en başta gelen hedeflerinden birini teşkil etmektir.

Tasarıya göre tahririn, güçlüklerinin hafifletilmesi için, kademeli bir usule gidilmesi de tafsiye edilmektedir.

Reformun derpiş ettiği tahrir, şimdiye kadar uygulanan subjektif usullerden farklı olarak, daha objektif bir mahiyet arzeden «Norm» usulüne dayanmaktadır. Böylece gayrimenkul muayyen normlara istinaden değerlendirilmek suretiyle hem kolay bir surette yürütülecek hem de tahriri yapacak elemanların subjektif takdirleri önlenmiş olacaktır.

Tahriri yapacak elemanların gerekli sürelerde içinde hazırlanmaları ve yetiştirilmeleri de tahririn karakteristiklerinden birini teşkil etmektedir.

Türkiye ve Avrupa Yatırım Bankası (AYB-BEI)

Cengiz AYDEMİR
Hazine Gnl. Md. ve MİİT
Raportörü

Türk ekonomisi plânlı bir devreye girdikten sonra, Birinci 5 Yıllık Kalkınma Plânında öngörülen projeleri gerçekleştirebilmek için lüzumlu masrafların dış finansmanını temin maksadiyle malî imkânlar aramağa koyulmuştur.

Bu çalışmalar sonunda Avrupa Yatırım Bankası nezdinde yapılan kredi temini teşebbüsleri olumlu neticeler vermiştir. Ekonomimizin kalkınma ihtiyaçlarında kullanmak üzere 175 milyon hesap Birimlik (*) bir kredi temin olunmuştur. Bu miktar 5 seneye şamil olup her seneye 35 milyon HB. isabet etmektedir. Bu kredinin asgarî % 30 u Sinaî ve azamî % 70 de enfrastrüktür (**) projelerine tahsis olunacaktır.

Ekonomimizin kalkınmasında lüzumlu projelerin gerçekleştirilmesine önemli bir miktarda kredi yardımıyla iştirak eden AYB nin bünyesini, Türkiye'ye verdiği kredilerin şartlarını ve hâlen icra safhasına konulmuş bulunan projeleri aşağıdaki şekilde özetliyebiliriz.

Avrupa Yatırım Bankası 1.Ocak.1958 Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu bünyesinde kurulmuş, hükmü şahsiyeti haiz bir finansman müessesesidir.

Bankanın üyeleri, aynı zamanda Müşterek Pazarın üyesi olan Belçika Krallığı, Federal Almanya Cumhuriyeti, Fransız Cumhuriyeti, İtalyan Cumhuriyeti, Lüksenburg Büyük Dukalığı ve Hollanda Krallığıdır.

AYB nin sermayesi (4,9 Milyar Yeni Fransız Frangı) 1 milyar hesap birimidir. Üye memleketler statüde yazılı olan sermayenin % 25 ni ödemişlerdir. Ödenmiyen 750 milyon H.B., gerekince talep edilecektir. AYB ihtiyaç halinde üye ve üçüncü devletler sermaye piyasalarından ve uluslararası teşekküllerden alacağı ödünçlerle malî imkânlarını genişletebilmektedir.

AYB, kredi politikasına yön veren her üyenin gönderdiği birer Bakandan meydana gelen 1 Bakanlar Konseyinden, garanti verilmesine ve kredi mukavelelerinin aktine karar veren İdarî Konseyden, ikraz ve garanti taleplerini kabul ederek Tüzük şartlarına uygunluğunu kontrol eden 1 Yönetme Komitesinden, Bankanın günlük işlerini yürüten servislerden müteşekkil Bankanın Yönetim organından ve yapılan işlerin hepsini devamlı kontrol eden Denetleme Komitesinden müteşekkildir.

Bankanın icraatı üye devlet ülkeleriyle sınırlandırılmıştır. Eğer faaliyetlerinin diğer memleketlere uzanması lüzumlu ise Bankanın Bakanlar Konseyi karar verebilir. Bankanın faaliyet sahası içine üye devletlerden başka Türkiye, Yunanistan, 18 Afrika ülkesi ve Modagaskar girmiş bulunmaktadır.

Banka üyelerin ve ortaklarının az gelişmiş bölgelerinin hayat seviyesinin yükseltilmesine ve değerlendirilecek hususî projelerin finansmanına kaynaklarının önemli bir kısmını tahsis etmektedir. Projelerin ;

a) — Az gelişmiş bölgelerin değerlendirilmesinden pay alması,

b) — Teşebbüslerin bünye değiştirmesine ve modernleşmesine müsaade etmesi,

c) — Bir çok üye devlete müşterek menfaat insiyatifi vermesi, gerekmektedir. Banka genel olarak hacimleri ne olursa olsun, müstakil, ikraz projeleriyle ilgilenir. Garantilerin verilmesinde ve ikrazın tevcihinde müstakrizlerin milliyeti nazarı itibare alınmaz. Ayrıca Banka, üçüncü devletler ve ortaklığın malî kuruluşları ile Uluslararası teşkilâtlarla işbirliği kurmuştur.

AYB diğer finansman müesseselerinde olduğu gibi genel kredi şartları koymamıştır. Zira statüsü üye devletlere kredi verecek şekilde kaleme alınmıştır. Fakat zuhur eden haller kredi şartlarının anlaşmalarda tesbit olunmasını zorunlu kılmıştır. Bu vesile ile çeşitli kredi rejimleri doğmuştur. Bunlara rağmen genel kredi şartlarını şu şekilde özetliyebiliriz :

— Üyelere açılacak kredilerde, kredi sahası üye memleketlerin Avrupa topraklariyle sınırlandırılmıştır.

— Kredilerde öncelik az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarına tanınmıştır. (Güney İtalya gibi)

(*) — Hesap Birimi (H. B.) = 0,88867088 gram altın = 1 $ A.B.D.

(**) — Yol, Liman gibi uzun vadede verimli hale gelen projeler.

— Banka devlet, kamu, özel teşebbüslere ve mahallî idarelere krediler açar ve garantiler verir.

— Devletten başka diğer teşebbüsere açılan kredilerde, Banka devlet garantisini talep eder.

— Banka ancak projelere kredi verir. Bu projelerinde yukarıda a, b, c, şıklarındaki hususiyetleri ihtiva etmesi gereklidir.

Kredi ve garanti talepleri doğrudan doğruya bankaya veya projenin gerçekleştirildiği üye memleketin aracılığı ile veya Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu aracılığı ile yapılabilir. İlk temas anında gerekli dökümanlar Bankaya gönderilir. (Bunlar : İkraz miktarı, ikraz müddeti, finansman plânı ve öngörülen güvenlik tedbirleri v.s.) Ayrıca talep eden, iktisadî ve malî durumunu gösteren blânçoya gelir ve gider hesaplarını da dökümanlara ilâve etmelidir.

İkraz miktarı hudutlandırılmamıştır. Banka talep edilen ödünç miktarını incelerken, projenin önemini de nazarı itibare alır.

Banka, kredinin açılış tarihinden kullanılmaya başlama tarihine kadar olan müddet için, kredinin tümü, kullanılmağa başlanıldıktan sonra bakiye üzerinden % 0,75 kredi açış komisyonu talep eder.

Faiz haddi, sermaye yasası şartıyla sabittir. Belirli bir tarihte imzalanmış bütün anlaşmalarda faiz haddi aynıdır.

Pratikte Banka tarafından kullanılan nisbetler aşağıdaki gibidir.

Yıllık faiz nisbeti	İkraz vadesi
% 6-1/4	7 seneye kadar
% 6-1/2	7-12 arasında
% 6-3/4	12-20 arasında

Tatbikatta vade 7-20 sene arasında değişir. 2-5 yıl arasında değişen ödemesiz devre bu müddete dahildir.

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki ortaklık andlaşması 1 Aralık 1964 te yürürlüğe girmiştir. Ekonomimiz için 175 milyon H.B. temin olunmuştur. 5 seneye şamil olan bu miktardan 1965 ve 1966 yılları için 66.590.000 HB lık kredi Türk Hükûmeti emrine tahsis olunmuştur. Bu miktar şu projelerin gerçekleştirilmesine sarfolunmaktadır. Çelik halat, Taş, Sümerbank - Mannesman, Arçelik, Prelli, Sifaş, Gediz, Seka, Çaycuma, Çayırova Şişe ve Cam, Kovada II ve Keban projeleridir.

Temin olunan bu projeler için AYB Türkiye için özel «Section» kurmuştur. Memleketimize verilecek kredilerin sadece idaresi Bankaya aittir.

Kredi taleplerimizde dikkate alınacak hususlar :

— Kredi talebinin Yatırım Projesine istinat ettirilmesi,

— Türk Kalkınma Plânı hudutları dahilinde olması,

— Türk ekonomisinin kalkınma gayretlerine verimliliği ile yardımcı olması,

— İktisaden müstakil olması,

— Türkiye'nin sınırlarını aşmaması,

— Ortaklık Anlaşması gayesine hizmet etmesi gibi hususiyetleri olmalıdır.

AYB nin projelerin finansmanına iştiraki Türkiye için % 50, diğerleri için % 29 dur.

Türkiye için Kredi Açış Komisyonu da % 25 olarak tesbit olunmuştur.

Ayrıca kredi vadeleri, kredi faiz nisbetleri de üye devletlere uygulananlardan daha düşüktür.

a) — Enfrastürüktür projeleri için : yol liman gibi

Vade	Ödemesiz Devre	Faiz Nisbeti
20-30 Yıl	5-7 Yıl	% 3

Vade	Ödemesiz Devre	Faiz Nisbeti
20-30 Yıl	5-7 Yıl	% 4 ½

Kredi temin olunduktan sonra, Maliye Bakanlığı ile Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası arasında tesbit olunan esaslar dahilinde yatırımcı bankalara ve onlardan da piyasa şartlarıyla nihaî lehtarlara devrolunur.

SE 3

S. B. F. NİN YENİ ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ NE GETİRDİ?

(Baştarafı Sayfa 26 da)

kiler, İstatistik (II), Kamu İktisadi Teşebbüsleri bu sınıfın seçimlik dersleridir.

Dördüncü Sınıf İşletmecilik Bölümünün zorunlu dersleri, Muhasebe (II), İşletme İktisadı, (II) Sosyal Siyaset ve İş Hukuku, Uluslararası İktisat, Türkiye İktisadı, Marketing, Revizyon ve İşletme Analizidir. Yöneticiler için Muhasebe, Banka ve Sigorta Hukuku, Sanayi İşletmeciliği, Plânlama Teknikleri, Örgüt ve Yöntem ve Maliye Politikası, İşletmecilik Bölümü son sınıfının seçimlik dersleri arasındadır.

Dikkatle incelendiği takdirde, uzmanlık bölümlerinin ilk ve ikinci sınıflarında okutulacak derslerin birbirini tamamlar nitelikte olmasına özellikle dikkat edildiği görülür. Fakülte öğretiminin kalitesini doğrudan doğruya ilgilendiren ve bu yöndeki çabaların artık son bulduğu anlamına gelmiyen son değişikliğin, herşeyden önce bütün bu çeşitli dersleri yetkiyle yürütecek öğretim üyelerinin varlığına ihtiyaç göstereceği tabiidir. Siyasal Bilgiler Fakültesinin içinde bulunduğu değişim çabalarından biri de, bugün işte bu ihtiyacın karşılanmasına yönelmiştir.